धूम धडाका

म. ग्रं. सं. ठाणें
विषय
सं. क्र.

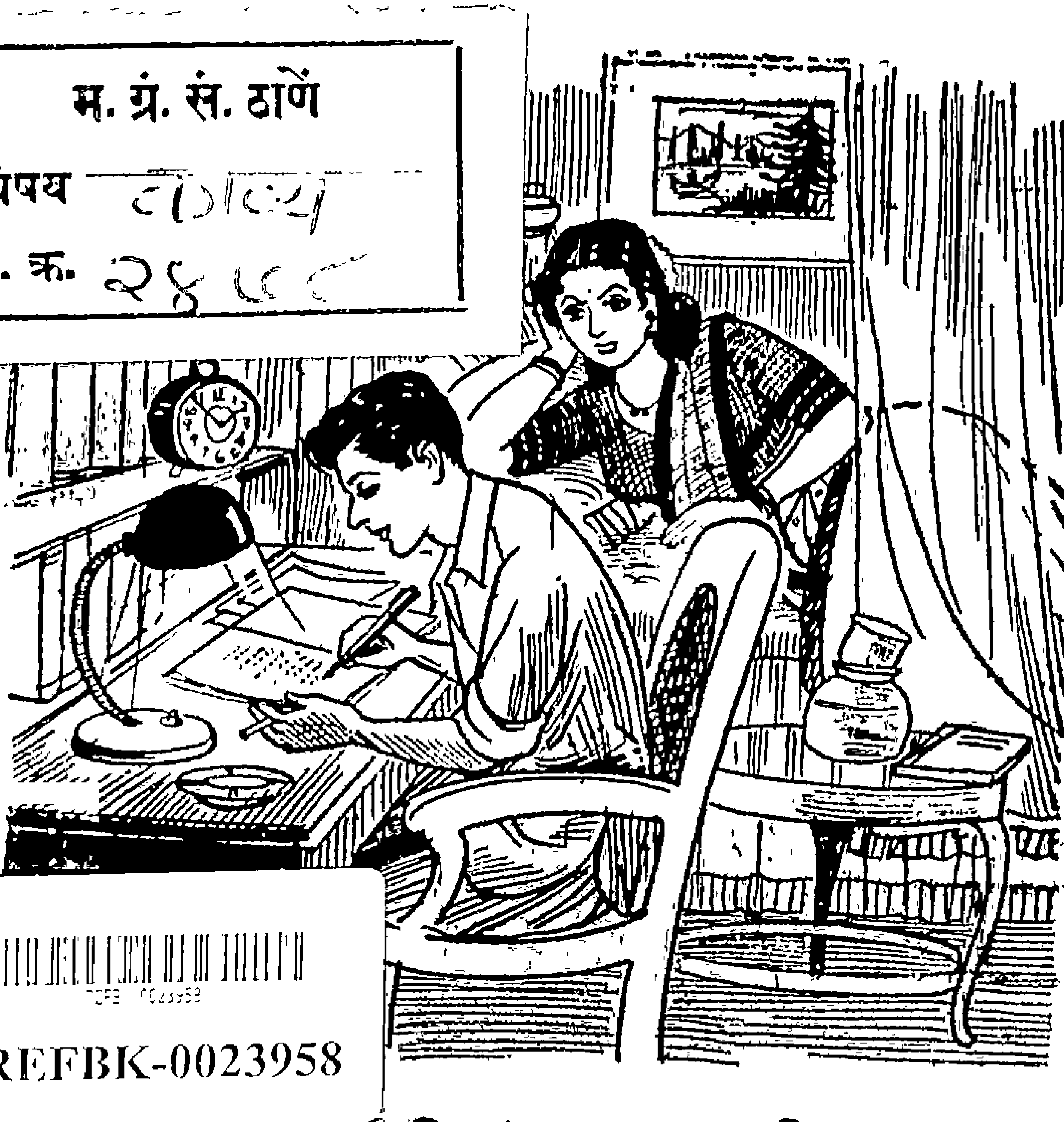

REFBK-0023958

नाथा ! लिहितां कशास कविता ?

बाबुलनाथ

मराठी ग्रंथ संग्रहालय, ठाणे.

सूचना :—खाली दिलेल्या तारखेपर्यंत पुस्तक/मासिक परत करावे, तसे न केल्यास घटना नियम क्र. ५ [८] नुसार प्रतिदिनी ५ पैसे जादा वर्गणी भरावी लागेल.

(क्र. मा. प.)
५०००–१२–८२

धूम धडाका

('धुवाँधार' या गाजलेल्या काव्यसंग्रहाव्यतिरिक्त विनोदी, विडंबनात्मक, उपहासात्मक व आश्चर्यकारक सचित्र छंदोबद्ध कविता)

बाबुलनाथ

REFBK-0023958
REFBK-0023958

काळे ब्रदर्स पब्लिकेशन
'शामसदन', ६० सोमवार पेठ, पुणे ११.

श्री. विनायक शामराव काळे
(कवि बाबुलनाथ)
लेखक, प्रकाशक, संपादक, वितरक
आणि संचालक
काळे ब्रदर्स पब्लिकेशन
' शामसदन '
६० सोमवार पेठ, पुणे ११.

– कार्यक्रम –

एक तासभर कविता वाचनाचा स्वतंत्र करमणुकीचा कार्यक्रम करण्याबद्दल कवीस समक्ष भेटा अगर लिहा.

सर्व हक्क :
श्री. सुभाष विनायक काळे
यांचे स्वाधीन

जुलै १९८३

योग्य किंमत १२ रुपये

मुखपृष्ठ, चित्रे व ब्लॉक्स :
श्री. हरिश्चंद्र लचके
लचके प्रोसेस स्टुडिओ
५९५ नारायण पेठ,
पुणे ३०.

मुद्रक :
पां. ल. गोगावले
श्री गणेश मुद्रणालय
३५७ शनिवार पेठ,
पुणे ४११ ०३०.

माझे मनोरंजन करणारे

आवडते नातू

चि. समीर व चि. अमोल

यांस –

सादर समर्पण

बाबुलनाथ

धूमधडाक्याचा धडधडाट

धूमधडाका	९	बापसे बेटी सवाई	३१
प्राध्यापकाचे सहजीवन	१०	कुणी गुणी नट	३२
ती नटी आणि तो कवि	१०	मी विश्व कवि (?)	३२
एका संपादकाची कैफियत	११	नाथा ! लिहितां कशास कविता?	३३
तुळशीचा लोभ	१२	गंगेत घोडे न्हाले	३५
तो खलनायक	१३	नवोदित कवीस नजराणा	३५
प्रेमाच्या मस्त कुस्तीत	१५	दिव्य शिवाम्बू पान !	३६
प्रीतीचा साक्षात्कार	१६	कोण स्वार हा ?	३८
नवोदित कवीची प्रिया आणि क्रिया	१८	परदेश गमन	३९
प्राध्यापक तो	१९	तो मित्र विनोदी पार्टी	४०
कवितेतून कविता ! एक झणाटा !	२०	नाटकांत नाटक	४१
मी नटी, एक फसलेली बायको	२०	गुरु आणि शिष्य	४३
कवितेतून कविता ! एक चिंता	२१	माझा दिवाळी अंक	४४
नवोदित कवीची प्रेमसखी आणि तिचा शोध	२२	हौशी नट विटुनी गेला	४५
म्हशीची शिंगे	२२	नाट्य निर्मात्याचा अजब विक्रम	४६
नव कवींचा सहकारी कविता संग्रह (?)	२३	टक्कल ! शाप कीं वरदान ?	४८
कवि आणि चेटकी	२५	नाटकी नाट्य-शिक्षक	४९
परीक्षेंत नियमित नापास होणाऱ्या नवोदित कवीची 'क्षा' साठीं कविता	२७	माझे नाटक	५०
जिकडे तिकडे फाटाफूट	२८	दोन नट्यांचा एक खाजगी संवाद	५२
प्रेम तूझे झूट सारे	२९	पिता म्हातारा	५२
दुधाचा प्रभाव	३०	नवकवी कोण हा कुठला ?	५३
कणिका	३०	नटांची कैफियत	५४
		डॉक्टर डॉन जुआन गुलझारी	५६
		मोठ्या घरचा पोकळ वासा	५७
		मी कवी नवोदित	६०
		तो संगीत सूत्रधार !	६१
		चोरावर मोर ! नाटककार !	६१

स्पर्धेचे दिव्य नाटक ६२
मी नटी नांवाजले ६३
नटीची कहाणी ६४
जनतापार्टी ! वाहवा चाले
राज्य झकास ! ६५
श्रेष्ठ तर्यांची कला चातुरी ६६
नकटया नाकाचा नट नायक ६७
नाटय सहयोग ६८
माझा स्त्री पार्ट ६९
टक्कल गोटा ७०
मेयर, म्हैस आणि मोटार ७१
नाटकी नाटककार ७२
हाय ! हाय ! ते
साहित्य संमेलन ७३
त्याचे जीवन ७५
तो चरित्र लेखक
आणि प्रकाशक ७६
मी नटी नाटयांत गाजे ७७
नाटच निर्माता ७८
लगिनघाई ! ७९
नाटच होईना तुझ्याने ८०
भास ८०
हा गायक आणि तो कवि ८१
मिलाफ ८२
नागीण ८३
जाहलो प्रकाशक मी कुठुनी ? ८४
मागणे बाळाचे ८५
मुद्रक जीवन बुद्रुक झाले ! ८६
रंगांत बेरंग ८८
पुढारी आम्ही ८९
और सिनेमा ९०
तो बकासूर आणि भीम ९०
लोकप्रिय अण्णा गेले ! ९१
अश्लील मार्तण्ड ९३
साहित्यिक तो बने बुवाजी ! ९५
प्रिये तूं ! ९६
भाषावार प्रांत रचनेचा
पुरस्कर्ता-मी ९७
जीवन मेवा गोड सुका ! ९८
तो आणि ती ९९
कांही सोबती १००
खोली मिळेल तर शपथ ! १०१
बदली झाली तुझी तरी १०२
फसे मी करून हा व्यापार ! १०३
कलावंत तो १०४
देवदासी झुंजते ! १०५
अघोर जीवन भाळीं आले ! १०६
हाच खरा गंधर्व ! १०७
भाविक आणि तीन ठक १०७
कामचुकार १०८
नाल १०९
बडे बापका बेटा १११
चटक चांदणी ! १११
फराळाचा डबा ११२
मत्स्यगंधा आणि
प्रेमवेडे शाहीर ११३
माहेरी गेलीस पण – ११४
प्रेमाचा दीपस्तंभ ११५
आडमुठा तो ११६
चतुर्थीच्या चंद्रास– ११७

तुझें प्रेम ११८
मी आणि माझी प्रिया १२०
तूं भाई आणि मी ताई १२१
किति उदंड झाले ! १२२
घटस्फोटिता १२३
बारी १२५
भलता बोभाटा १२८
माणुसकी मरते ! १२९
धूर्त बुवाजी !
जवान हिंद नबाब ! १३०
लंकेची पार्वती १३१
माझा जन्म १३२
पेन्शनराची प्रेतयात्रा १३३
प्रेमाचा सैतान १३६
भकास संसार १३७
माहेरीं न्या ! १३८
माझी प्रेयसी १३९
हवाई सुंदरी १४०
तेव्हांपासून १४०
प्राण्यांच्या म्हणी आणि माणूस १४१
श्रीमंतांचा व्याही १४२
त्रिशूळ १४३
पांचामुखीं तो परमेश्वर १४३
चित्र-निर्माता १४४
हत्ती आणि मुंगी १४५
नवा प्रघात १४६
अखेरचा मी १४६

धूमधडाका

मराठी ग्रंथसंग्रहालय ठाणे
२४७८
क्र. २३९५८
काव्य २०।९।८३
शाखा (स्थळ

धूमधडाका

(एक अजब फटाका)

दिपवाळीच्या शुभ समयांसी
ठासुन दारू शब्द, सुरांची
दिला बनवुनी और फटाका
नांव दिले त्यां धूमधडाका !

समीक्षका तुज येउन झटका
टीकेचा दे मारुन फटका
नसे फटाका हा पण लटका
नकळत तुजही देइल चटका !

अजब खरा हा असे फटाका
महान त्याचा दिव्य अवाका
काढुं नका पण व्यर्थ अडाखा
कळेल त्याला, ज्यांस तडाखा !

जगावेगळा असा फटाका
धूमधडाका ! धूमधडाका !

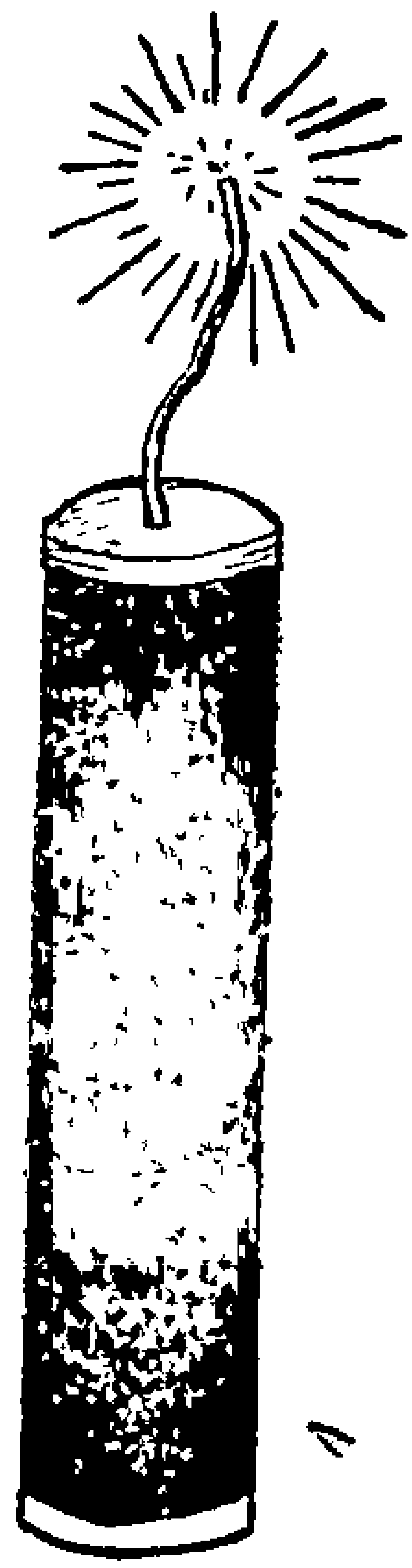

प्राध्यापकाचे सहजीवन

सहजीवन साधू, सखे ग सहजीवन साधू
विधुर असे मी, तूं विधवा चल, प्रेमभरें नांदू !

निवृत्त जहालों प्राध्यापक मी बरें
सोडून प्रियतमा गेली मजला त्वरें
एकटेंच जीवन उरे म्हणुन मी झुरे
अपत्य ना मजला,
तसेही अपत्य ना तुजला
जमेल जोडी, तूं हो सरिता, समजुन मज सिंधू !

वार्धक्य लाभलें तुला तसेही मला
कां पुनर्विवाह न पसंत तुज हो भला
मम जीव तुझ्यावर आकर्षुन लोभला
रुकार दे मजला
झणीं तव रुकार दे मजला
चोरुन आपण मौज लुटूं तर ठरूं जगीं भोंदू !

ती नटी आणि तो कवि

नटी कोणी सौंदर्य नित्य राखी
चोरुनीया वय दाखवी चलाखी
कवी बुढ्ढा सत्तरी गांठलेला
युवक ऐंशीचा मिरवितो स्वतःला !

एका संपादकाची कैफियत

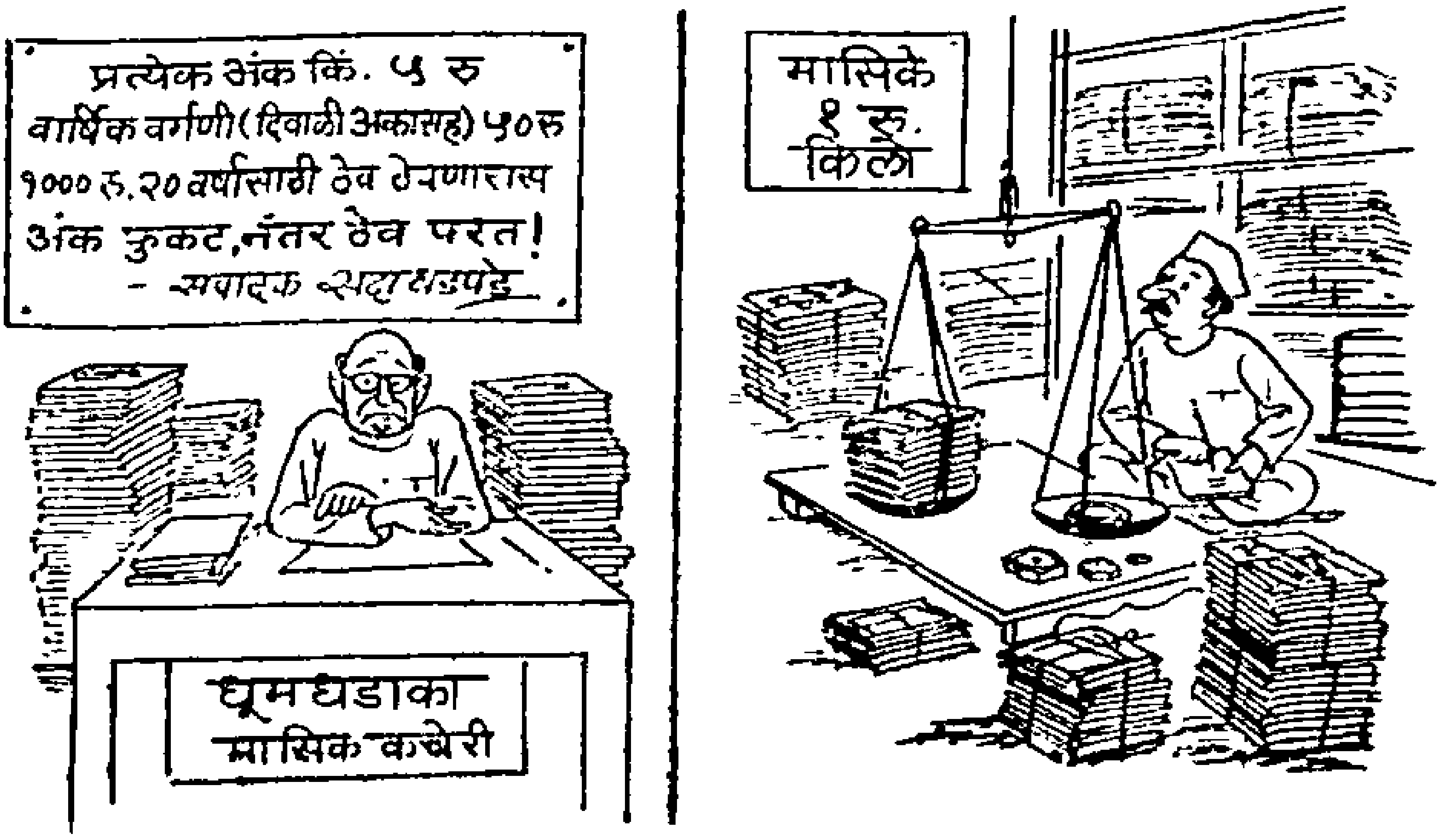

मासिक कां बंद कराया येइ काळवेळा
जिरुन जिद्द झाला माझा जीव अर्धमेला !

बने हाय ! संपादक मी कोठुनी कळेना
भासले न तेव्हां धंदा करिल सर्व दैना
अनुभवाविना नच कोणी जाहला शहाणा
येउनी प्रचीती त्याची गर्व पार गेला !

जवळ किती लेखक केले जुने अन् नवीन
लेख, कथा, कविता त्यांच्या छापल्या भुलून
मानधनासाठीं पण जे बैसले अडून
कसेंबसें गोंजरले त्यां देउनी हवाला !

वाढ वर्गणीदारांची कधि न होत गेली
जाहिरातपत्रें बहु ना हिंडुनी मिळाली
बझारांत अंकांचीही दशा हीन झाली
परत कसे येउन गठ्ठे, नेइ रद्दिवाला !

बिलें प्रेसवाल्यांचीही चालली फुगून
छपाइचा कागद बैसे ठाम महागून
चित्रकार, ब्लॉक् करणारे घेति आडवून
कोंडमार होउन करती सर्व क्रूर हल्ला !

अशा स्थितित मासिक देवा ! कसें चालवावे
खर्च भागवूनी सारा, काय मीच खावे ?
बँक कर्ज देते म्हणुनी किती उरीं घ्यावे
व्याज फेडतां नच लागे हात मुद्दलाला !

सूज्ञ लेखकांनो ! आतां करा हो विचार
वर्गणी, निधी देण्याचा होउं द्या करार
मला तारणारे तुम्ही बना मुखत्यार
चालवून मासिक माझें, लागलों भिकेला !!

तुळशीचा लोभ

(एक स्पंदनिका व स्फोटनिका)

प्रिय पत्नी माझी सोडुनि मजला गेली
जणुं अंगणातली तुळस अकाली जळली !
पण अंगीं माझ्या शंभू नृप संचरला
अन् लोभ अन्य कां 'तुळशीचा' मी धरला ?

तो खलनायक

अविवाहित राहून कोण हा फुशारकी मारी
' शंभर पोरी नाकारुन मी अजुन ब्रह्मचारी ' !
जीव एकटा सदाशिवासम चिंता ना कसली
मायेचे त्यां कुणी न उरले दैवगती दुबळी !
वलंबुन ना त्यांवर राही कोणाचा भार
डेलार्जित निज घरामधें हा शोभे सरदार !
ान नोकरी त्यां सरकारी पगारही मोठा
चैनीमध्यें सदैव राही कसला ना तोटा !
मजेंत घेई मद्य कधीं पण ना छंदी फंदी
चुकुन कशाची चढली नाही कसली त्यां धुंदी !
करुन नोकरी बहुत परीक्षा नित्य नव्या देई
लेख मासिकीं लिहून तैसा प्रसिद्धीस येई !
कैक जणांनी मुली आपुल्या तयांस दाखविल्या
पसंत त्याला एक न पडली कांहीही केल्या !
रूप स्वत:चें सुंदर नसतां ताठा त्यां कसला
कशी पाहिजे वधू तयांला कळे न कोणाला !
सगे, सोयरे नित्य तयाची थट्टा बहु करती
एकलकोंडा जीव, तयाला कसली ना खंती !
तारुण्याची उमेद त्याची सरावया आली
कशी वासना समागमाची त्यां न बरें झाली ?
नकार देई कैक मुलींना, बभ्रा बहु होई
दाखविण्याला मुली न आतां कुणी तयां जाई !

मित्र तयाचे चिडून त्यांवर, कंटाळुन गेले
विवाह करण्याबाबत आतां कुणी न त्यां पुसले !
हाय ! परंतू शंका आली त्याची एकाला
योजुन युक्ती गुपित तयाचें जाणाया सजला !
मित्रांना निज घरीं तयानें कारण काढूनी
बोलावुनिया खाद्य पिण्याची देइ मेजवानी !
नातेवाइक डॉक्टर कोणी तयांस बोलविले
कानामध्यें हळूंच त्याच्या कांही सांगितले !
अविवाहित तो मित्र तयाचा आनंदुनि आला
खाद्य पिण्याचा थाट देखुनी रंगुनिया गेला !
आग्रह करुनी त्यांस पाजलें मद्य वळें जास्त
प्रमाण वाढुनि जातां, पडला अखेर बेशुद्ध !
अवस्थेंत त्या नेले त्याला अन्य दालनांत
डॉक्टर करवीं तपासणीला केली सुरुवात !
पूर्व योजनेनुसार त्याला केले झणि नग्न
तपासणीतुन बिंग तयाचें पावे कीं भग्न !
उगीच नव्हता कैक मुली ह्या नाकारित गेला
अविवाहित तो 'तृतीय पुरुषी' खलनायक ठरला !

प्रेमाच्या मस्त कुस्तीत

नाटच-कथा-कविता लिहिणारा
महती संतांची गाणारा
प्राध्यापक कुणि मिळवुन कीर्ती
काया पालटतो आचरणीं !

नोकरीत जी शिष्या त्याची
भाव तिला तो भलता देतो
सौंदर्यावर तिच्या भाळुनी
लट्टू तिजवर बनून जातो !

शिकार साधाया प्रेमाची
गळ टाकुनि तो बसे कधीचा
हात न लाभे तिचा म्हणूनी
रुमाल मागे तिजला वेडा !

शिष्या कसली चढेल प्राणी
टांग卐 गुरूला मारी उलटी
त्या टांगेने हाय ! बिचारा
नोकरीतुनी चित्पट झाला !

(卐 सखीची टांग– कुस्तीतील एक डावपेच. अरेरे !
हे सुद्धां सांगावे लागते नां ?)

प्रीतीचा साक्षात्कार

एकच ती तलवार म्यानीं एकच ती तलवार
दुजी त्यांत तीं प्रयत्न केला कशी बरें घुसणार ?
प्राध्यापक कुणि कर्तबगार
हुषार आणिक बनून ' डॉक्टर '
तास इंग्रजी छान चालवी करुन बडा व्यवहार !
जागा वर्गाची मोक्यावर
लाभे त्याला प्रशस्त सुंदर
मुलांस खुर्च्या, पुढें टेबले बसावया भरदार !
कॉलेजांतिल पोरे, पोरी
गर्दी वर्गीं करती भारी
तास त्रिकाळीं झकास चाले संतत अपरंपार !
वर्गाजवळी प्राध्यापक तो
मोठी जागा मिळवुन वसतो
सुंदर पत्नी करी नोकरी संभाळुन संसार !
अमाप पैसा त्याला मिळतां
चैनीमध्ये उधळी भलतां
व्यसनें जडली मद्य, विडीचें, करी तसा व्यभिचार !
वर्गामध्यें शिकावयाला
कुणी कुमारी वर्ण सांवळा
हुषार म्हणुनी, धजे लुटाया तिचा साज-शृंगार !
तास तियेचा सुटल्यानंतर
थोपवुनी तिज वळें परस्पर
घरांत नेउन करूं लागला तिजवर अत्याचार !

त्यावेळीं पण नवल वर्तलें
बिंग तयाचें बाहिर फुटलें
प्रसंग येतां घडून भलता उडला हाहाःकार !

नोकरीस जी पत्नी गेली
घरीं अचानक परतुन आली
रजा काढली तिनें दिनीं त्या भरतां तीव्र बुखार !

कडी घराला आंतुन होती
वीज घंटिका जरि वाजवि ती
हाय ! परंतू पती न उघडी लौकर कैसें दार ?

शंका तेव्हां तिजला आली
कानीं कुजबुज स्त्रीची पडली
धक्कें मारी दारांवर ती चिडुन अंतरीं फार !

दार पती मग उघडुन देई
पत्नि अवेळीं कैशी येई ?
आश्चर्यित जाई तो बनुनी मनीं तसा लाचार !

समोर दिसतां स्तब्ध कुमारी
राग तिचा तिज येई भारी
झिंज्या ओढित रस्त्यांवर तिज झोडित आणी पार !

चिडुन कुमारी रागिट हट्टी
दोघींची हो लठ्ठालठ्ठी
शिक्षित तरुणींचे जन बघती मजेंत झुंज-प्रकार !

झुंज तयांची सोडविण्याला
प्राध्यापक तो धांवुन आला
हाय परंतू दोघींनी त्यां पिटून दिधला मार !

कशी बशी ती झुंज थांवली
रागावुन पण पत्नी गेली
माहेराला कायम राही करुन मनीं निर्धार !
वर्ग कुमारी सोडुन गेली
पास परीक्षेमधें जाहली
परगांवीं पण जीवन कंठी विसरुन सर्व प्रकार !
प्राध्यापक हो प्रेमी वीर
वर्ग वाढतो त्यां न फिकीर
वदे 'प्रीतिचा घडून मज ये ज्वलंत साक्षात्कार !'

नवोदित कवीची प्रिया आणि क्रिया

खास दिवाळी अंकासाठी
संपादक त्यां लिहून पत्रें
नामांकित जे कवी नि लेखक
लिखाण त्यांचें मागुन घेती !

कविता, गोष्टी, लेख तयांचे
मोबदला त्यां मिळून जातो
छापुन येतां अंकामध्यें
नवा कवी कुणि रखडत बसतो !

अनाहूत तो धाडी कविता
उत्तरांस जर धाडी तिकिटे
उत्तर त्याला कधीं न मिळते
माघारी ये कविता त्याची !

'नव्या कवींनो ! धाडा कविता
अंक दिवाळी खास आमुचा'
तुम्हांस उत्तेजन तें द्याया
संपादक कुणि जाहिर करतो !

'प्रियावरी' नव कविची कविता
त्यांत कशीतरि प्रसिद्ध होते !
मोफत मिळतां अंक उराशी—
धरुन गर्जतो, 'धन्य प्रिया कीं !'

प्राध्यापक तो

कॉलेजातिल कुमार कोणी 'आर्टस् कोर्स' तो करीत होता
हुषार तैसा उत्तम वक्ता खोडसाळ पण स्वभाव त्याचा !

तऱ्हेतऱ्हेच्या नव गुज गोष्टी लिहिण्याचें तें वेड तयांला
कुठें कुठें साप्ताहिकांत अधुनी मधुनी छापुन येती !

'पुष्पा खोटे' या नांवाची कुणी कुमारी कॉलेजात
सुंदर होती ती दिसण्यांत शिकावयाला त्या समयांसी !

लट्टू तिजवर कुमार झाला छेड तियेची काढूं लागे
हाय ! परतू कुमारिकेने दाद कधीं ना दिली तयांला !

नांव तिचें तें 'पुष्पा खोटे' कथेस मथळा देउन त्यानें
त्यांत तियेचें वर्णन करुनी देई साप्ताहिकीं धाडुनी !

कथा तयाची छापुन आली साप्ताहिक तें कितिक मुलांनी
विकत आणुनी कथा वाचतां खळबळ कॉलेजांत उडाली !

वात्रट एका कुणी मुलानें 'पुष्पा खोटे' याच मुलीला
साप्ताहिकचा खास अंक तो कथा वाचण्या बहाल केला !

घरीं जाउनी कुमारिकेनें अंक उघडतां नांव आपुलें
कथेस बघतां चकित जहाली वर्णन अपुलें वाचुन चिडली !

तिच्या मनीं तें शल्य बोचले कुमारिकेनें कुमारांस त्या
कॉलेजातच दुसऱ्या दिवशीं भर मैदानावरी गांठले !

चप्पल काढुन पायामधली त्याच्या गालावरी झोडली
पोरे भंवतीची ओरडली 'भलें जहालें खोड मोडली !

गालांवरुनी कुमारच्या त्या तेव्हां भळ भळ रक्त वाहिलें
व्रण गालांवर कायम ठसला प्राध्यापक तो नंतर बनला !!

कवितेतून कविता ! एक झणाटा !

(एक नवा प्रकार)

(क्रियेवीण वाचाळता व्यर्थ आहे ! – संत रामदास)

बेताल तूं ! बेबंद तूं ! बेहोष तूं ! बेफाम तूं !
तूं शाहणा वेडापिसा झाला कसा, मी कां वदूं ?
तूं दाखवी करुनी कृती प्रत्यक्ष तूं जे बोलला
वाचाळता ना व्यर्थ हो ! कां वल्गना बोलू तिला ?
बोलांत त्या ना बोल हो, बोलाफुलां दे गांठ तूं
तूं शाहणा वेडपिसा झाला कसा, मी कां वदूं ?
तूं रंगशी, तूं झिंगशी, तूं झोकशी कां शांभवी
बेछूटतेने हांसुनी, बेभान कां होशी कवी ?
तूं वैद्य तो असली मधू, वैदू न हो नकली कडू
तूं शाहणा वेडापिसा झाला कसा, मी कां वदूं ?

(कविवर्य श्री. शंकर वैद्य यांच्या 'बेताल मी ! बेबंद मी !' या कवितेस उत्तरादाखल. कविवर्य, क्षमा करा !)

मी नटी, एक फसलेली बायको

'शुक, मांजर, कुत्रा' कुणी नटी पाळते
सोबती खरे मम प्राणी ती बोलते
नर मानव-प्राणी मज सांगाती नको
मी घटस्फोट घे, फसलेली बायको !

कवितेतून कविता ! एक चिंता !

(एक नवा प्रकार)

(कल्पनेच्या साम्राज्यात कवीने काहीही खुबीनें रचले तरी ते शोभून दिसते व चालूही शकते ! पण त्या रचनेने जगरहाटीची प्रामाणिकपणे जाणून बुजून पायमल्ली केली तर त्यातून भलताच पेंचप्रसंग निर्माण होण्याचा संभव नाही का ? संबंधित कवी क्षमा करून जनतेची ही चिंता दूर करण्याचा प्रयत्न करतील का ?)

मृत्यूनंतर कवे ! तुझे शव नाहीं जाळायचे जरी
वाट तयाची कशी लावणें ? हिंदुबांधवा स्पष्ट करी !

ख्रिस्ती धर्मानुसार कां तें थाटुन थडगे पुरावयाचे
पार्शी धर्मान्वये खाद्य कीं पशुपक्षांना पुरवायाचे ?

नदींत, सिंधुत लोटुनि किंवा माशांचे तें भक्ष्य बनावे
मीठ मसाला वेष्टुनि किंवा, 'ममी' प्रमाणे जतन करावे ?

शव-विच्छेदन करून तव कां नेत्रदान गरजूस द्यायचें
हाडांनी निज छात्र गणांना ज्ञान वैद्यकी लुटावयाचे ?

तुझ्यो शवाचें हाल न व्हावे, व्यक्त सदिच्छा करि जनता
भलते सलते भकून वेडया ! पाडुं नको रे भुरळ वृथा !

श्री ज्ञानेशापरी समाधी जिवंत कीं तूं घेणार ?
वैकुंठाला संत तुकासम बसुनि विमानीं जाणार ?

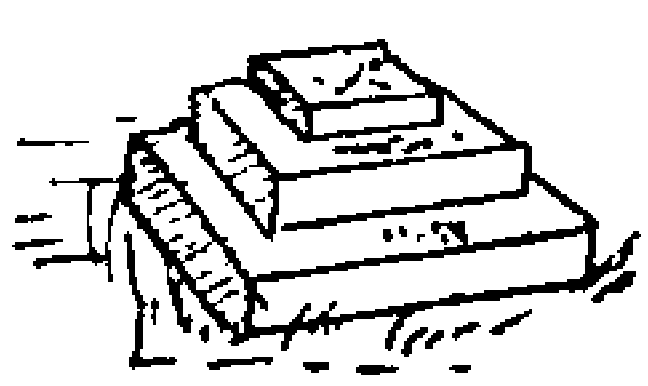

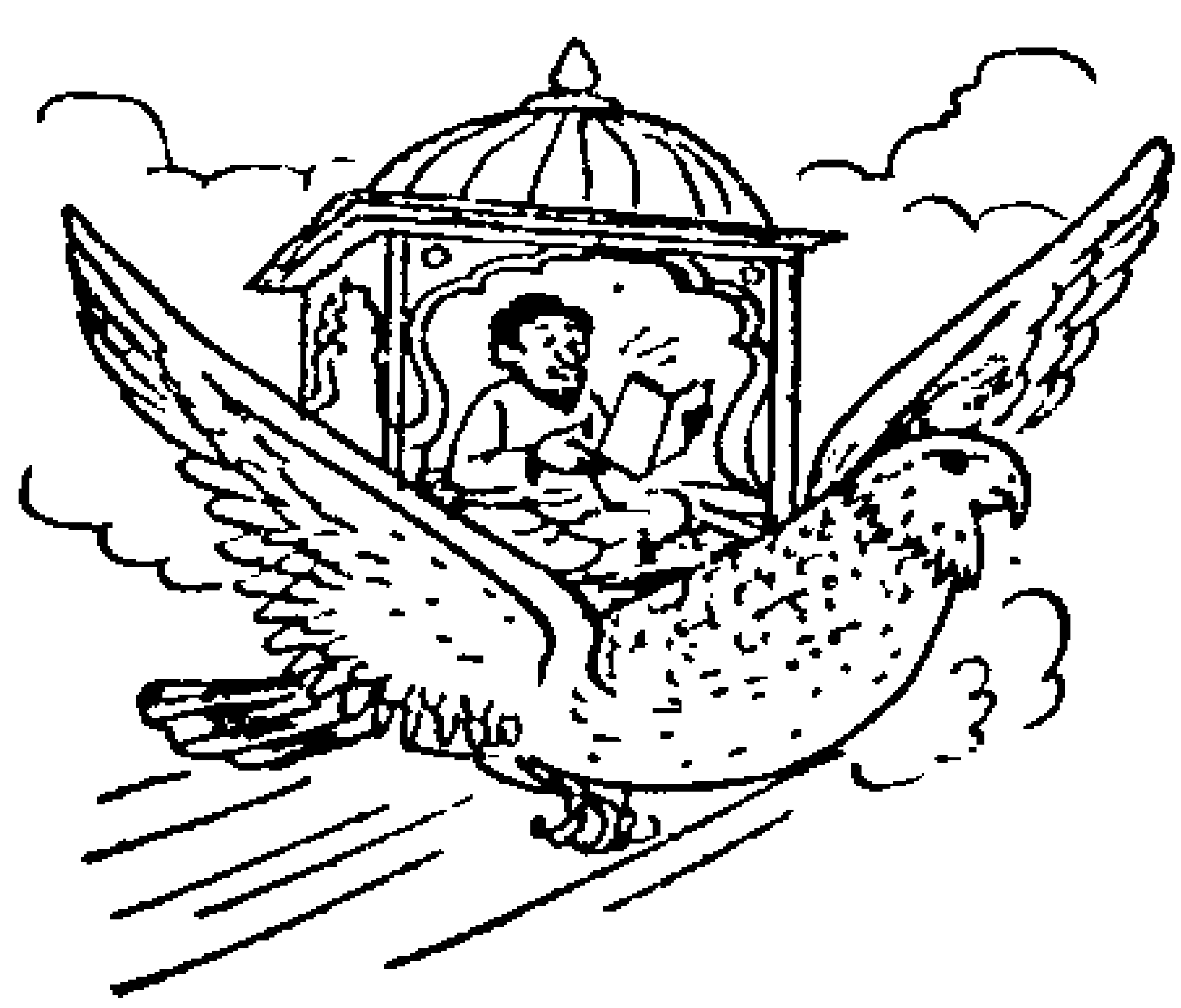

नवोदित कवीची प्रेमसखी आणि तिचा शोध !

‘ लिहून झाल्या हजार कविता
छापुन त्यांतिल कुठें न येती
साप्ताहिक अन् अल्प मासिके
ख्यात कवींना देति प्रसिद्धी !

कवी नवोदित मी धडपडतो
अजुन कवी मज कुणी न गणतो
प्रेमसखीवर अनंत कविता
धूळ खात त्या कुजून पडल्या ! ’

प्रेमसखी ही कोण कवीची
कुणां कधीं ना दिसावयाची
गुप्तचरांनो ! श्वा पथकानें
शोध तिचा घ्या खास त्वरेनें !

शोध

प्रेमसखीचें चित्र, काव्य तें दिपवाळी अंकांत पहा
दिसून कोठें आलें नाहीं, मनांत मोजा अंक दहा !

म्हशीची शिंगे

(एक भारवाहिका)

मी घटस्फोटिता पतीपासुनी झाले
निज जीवन-तारूं हुषारिने सांवरले
पोटची मुलें ना पूर्व पती सांभाळी
शिंगे न म्हशीची बोजड तिजला झाली !

नव कवींचा सहकारी कविता संग्रह (?)

(नव कवींचा सहकारी कविता संग्रह काढण्याची जाहिरात एका उल्लू पठ्ठ्याने करून त्यात तो जाहीर करतो-!)

'साधुनिया सहकार
कवींचा नव, साधुनि सहकार
नव कवितांचा काढणार मी ! संग्रह नमुनेदार !
पर्वणी पहा ही चालुन आली महा
द्या धाडुनि छोट्या सुंदर कविता सहा
दर कविते मागे तैसे रुपये दहा
पसंत ज्या कविता
पडतिल पसंत ज्या कविता
स्वीकारुन त्या, दोन महिन्यांनीं संग्रह घ्या तैय्यार !

ज्या कविता तुमच्या पसंत ना पडतिल
साभार परत त्या पैशासह होतिल
विक्रीस कवींना पांच प्रती मिळतिल
समारंभ करणार
प्रकाशन समारंभ करणार
नव्या कवींचे ‘ वाचन ’ करुनी प्रसिद्धि त्यां देणार ! ’
जाहिरात ऐसी कुणी खुबीनें करी
नव कवी खुळे ते आकर्षुन त्यावरी
चलबिचल तयांच्या मनांत झाली जरी
जमवुनिया पैसे
कसेतरी जमवुनिया पैसे
कविता सोबत धाडुनि देती करून ठाम विचार !
भाराभर जमल्या उदंड कविता किती
अन् पैशानेही पूर्ण भरे पोतडी
जाहिरात केली ज्या पठ्ठ्यानें सुधी
पालटली बुद्धी
तयाची पालटली बुद्धी
फाडुनि कविता, लाटुनि पैसा, झाला पार पसार !
ना पत्ता त्याचा अजुनि कुणां लागला
नव कवी रडति ते गळचांत घालुनि गळा
‘ पुरि अद्दल घडली ’ जो तो वदतो खुळा
संग्रह सहकारी
कशाचा संग्रह सहकारी ?
स्वतंत्र संग्रह काढुनि अपुला, जिरवूं हौस अपार !

कवि आणि चेटकी

दूर कोठे एकला जाउनीया
विडी खाकी कडकशी घेउनीया
धुंद होतो फुंकीत ती, जिवाला-
त्रासलेल्या, शांतता द्यावयाला !

कैक वर्षें 'नवकाव्य' बहुत केले
कवी, शाहिर निष्प्राण जुने झाले !
एक माझे 'नवकाव्य' कां उरावे ?
विडी फुंकित मी स्मशानीं रचावे !

आज तैसा मी रमुनि मध्यरात्रीं
विडी माझी ती पेटवून प्यारी
तरं झालो 'नवकाव्य' स्फुरुनि तेव्हां
कसे होई ठाऊक मात्र देवा !

स्फूर्ति कविला ती कधी कुठे येते
कीर्ति कविला ती कशी मिळुनि जाते ?
अर्थ कवितेचा, कळेना कुणास
'निरंकुश तो,' पण समाधान त्यास !

असो, गढतां मी काव्य-समाधीत
शुद्ध नाही किति होइं फिरं रात !
झोप रात्रीं जशि नसे चोरट्याला
निशाचर कां कवि समजतो स्वत:ला ?

अहा ! अद्भुत तों काय दिव्य झाले
'धन्य नाथा' ! हे शब्द कुठुनि आले !
पुढे बघतां चेटकी उग्र ठाके
विकट हांसत जणु दाखवीत धोके !

'कवे ! नाथा !' ती थराऱून बोले
"नविन कविता तव श्रवुनि धुंद झाले !
'प्रिया' आतापासून समज मातें
नाथ माझा तूं ! जमे गोड नाते !"

तिच्या शब्दें हदरतां, मी विडीचे
जबर झुरके मारून वदे वाचे–
"मुक्तछंदी–नवकाव्य–प्रिया माझी
तिच्यावांचुन मज तमा ना कुणाची"!

"असे सजणा ! बरळशी काय व्यर्थ ?
(गाढ आलिंगुन करी सर्व शर्थ !)
कवी केव्हा नसतोच एकपत्नी
तुझ्या कवितेला सवत मला मानी !"

नविन पत्नीचा लाभ असा झाला
भुरळ पाडी घालून काय घाला !
जादुटोणा मज तिचा हो प्रसाद
स्फुरे त्वेषें ' नवकाव्य ' रोज मस्त !!

परीक्षेंत नियमित नापास होणाऱ्या नवोदित कवीची ' क्षा ' साठीं कविता

(' न ' साठी आर्या लिहिताना कै. गोविंदाग्रज जितके नडले नाहीत, अगर ' वत ' साठीं गजल रचताना ' रंकाचे राज्य ' लिहिणाऱ्या कै. ' कुमाराचे ' (श्री. वि. स. खांडेकर) रक्त जितके आटले नसेल, त्याच्या शतपट मगजमारी सद्‌रहूं ' क्षा ' साठी कविता खरडताना परीक्षेत नियमित नापास होणाऱ्या या नवख्या कवीस झालेली आहे.)

जी दे कठोर शिक्षा   ऐशी नको परीक्षा !
केली किती प्रतीक्षा
सारा झडून नक्षा
रक्षा करून, दीक्षा–   दे मागण्यांस भिक्षा !
होते सदा उपेक्षा
परि ना मरे अपेक्षा
नाही जिवां तितिक्षा–   ऐशी नको परीक्षा !

जिकडे तिकडे फाटाफूट

जिकडे तिकडे फाटाफूट जुळून यावी कैशी जूट ?
देशामध्यें
पक्षामध्यें
संस्थांमध्यें
घरामधेंही ताटातूट जुळून यावी कैशी जूट ?
पुत्र, पित्यांत
भाऊबंदात
पति पत्नीत
करी कलह कधि काथ्याकूट जुळून यावी कैशी जूट ?
जो तो स्वार्थी
पोटासाठीं
जगतो जगतीं
मिळेल तैशी लुटतो लूट जुळून यावी कैशी जूट ?
जीवन जगणें
व्यथा सोसणें
जिवंत मरणें
प्रत्येकानें काय निमूट जुळून यावी कैशी जुट ?
जगा, मरा, वा
कुणांस पर्वा
सरे न कावा
जो तो वागे जर बेछूट जुळून यावी कैशी जूट ?

कलियुग आलें
दैव कोपलें
देवहि दडले
सत्य जहालें जगांत झूट जुळून यावी कैशी जूट ?

प्रेम तूझे झूट सारे

तूं दिली तारीख वेडे ! वेळ तैशी सांगुनी
तूं इथें येतां न माझा जीव गेला टांगुनी !
तो सिनेमा 'शो' बुडाला व्यर्थ पैसे खर्चुनी
चंपकाची मस्त वेणी हाय ! गेली वाळुनी !
वाट तूझी पाहुनीया त्रासलो, कंटाळुनी
कां निराशा-बाण देशी ह्या जिव्हारीं खोचुनी !
शब्द होता तूं दिलेला मी बसे विश्वासुनी
काय स्त्रीला ह्या म्हणावे ? जी न शब्दां जागुनी !
प्रेम तूझे झूट सारे चंचला तूं दुर्गुणी
नांव तूझे यापुढे मी पार देतो टाकुनी !
वर्तनानें आपुल्या तूं भूल कैकां पाडुनी
नाचवीले, नागवीले चीज, पैसा लाटुनी !
मार्ग तूझा मुक्त आहे स्वैर जा संचारुनी
बेइमानी कोण स्त्रीला घे सखी सन्मानुनी ?

दुधाचा प्रभाव

वाघिणीचे तें पिउनि दिव्य दूध
शूर होती कुणि थोर देशभक्त
दूध गायीचे मिळुनि बालकांना
छान येते बाळसे मात्र त्यांना !

दूध शेळीचे पिउनि गांधिजींनीं
प्रकृती ती ठेविली ठीक त्यांनी
दूध गद्धीचे घेऊन कुणी रोगी
बरे होती ! कल्पून ते दवा कीं !

कवी सांप्रतचा अभागी, गरीब
दुधाचा तो कसला न त्यां रतीब
दूध महिषीचे मिळे चहामाजी
प्रभावें त्या ' नव काव्य ' जनां पाजी ! ! !

कणिका

शबरीची ती बोरे देवा ! आनंदानें घेशी
सुदामजीचे पोहे मोठ्या आवडिनें तूं खाशी !
विदुराच्या त्या कण्या तशाही मानुनि घेशी गोड
नव कविच्या मम ' कणिका ' घ्याया भली काढशी खोड !

कणिका—

(कणिकेच्या गोळ्या. नव कवीचा खास साहित्य प्रकार)

बापसे बेटी सवाई

बापसे बेटी सवाई कोण ऐशी धीट बाई
नाकळे कोणांस कांही कां बने ती आततायी ?
बाप तीचा देवधर्मी ध्यान मग्नीं रोज राही
कीर्तनाचे वेड त्याला ठायि ठायीं देत जाई !
ग्रंथ ते धार्मीक नामी वाचुनीया नित्य कांही
मंदिरामाजीं पुराणें सांगुनी लोकांस देई !
राष्ट्रभक्ती दिव्य त्याची देह तो देशांस वाही
वापरी तो शुद्ध खादी हो स्वदेशी तें चढाई !
एक कन्या मात्र त्याची कां करुनी व्यर्थ घाई
प्रेमबंधानें खुळ्याशीं लावुनी देई सगाई !
अल्पकाळीं हाय ! त्यांची आटली प्रीती– भलाई
ना पटे दोघांत कांही भांडुनी जुंपे लढाई !
होउनी निष्ठूर भारी ती करी त्याची धुलाई
सोड-चिठ्ठी देउनी त्यां वाट शोधी कां नवाई !
ती सिने-नाटयांत जाया शेवटीं दावी धिटाई
अन् जगे बुद्दू[卐] नटी कां, तेथ लाभे जी कमाई !

(卐 X EXTRA)

कुणी गुणी नट

कुणी गुणी नट नाट्यें लिहितो
मद्य घेत निज जीवन जगतो
अनंत दु:खें विसरायाला
व्यसन नव्हे तें औषध ठरवी !
वदे विनोदें–'मृत्यूनंतर
खर्च नको मज जाळायास्तव
ओढा काडी प्रेत जळेल
तनूंत भिनले मादक – द्रव्य !'

मी विश्व कवि (?)

(एक बढाईका)

कवि प्रथम म्हणवितो स्वत:स जो 'जनतेचा'
'कवि-भूषण' करि त्यां कोण 'महाराष्ट्राचा ?'
कवि 'पद्म-विभूषण' दुजाच 'भारत-भूचा'
कवि बने 'बिभीषण' अखेर मी 'विश्वाचा' !

('महाराष्ट्र कविभूषण' :– पहा पाक्षिक रुद्रवाणी १ व १५ फेब्रुवारी १९८१ चा अंक. 'जनतेचा हा कवि' 'महाराष्ट्र कविभूषण' बनण्यांत व ते जाहींर करणारा संपादक या दोघांचा विजय असो !)

नाथा ! लिहितां कशास कविता ?

निशाचरासम जागुनि रात्रीं दिवा सारखा ठेवुन जळता
गुणगुण करुनी मज जागवुनी नाथा ! लिहितां कशास कविता ?
सांप्रतची बहुतेक मासिके डोळे उघडे फाडुनि वाचा
संपादक घोड्यावर बसुनी देती कविना काय इषारा ?
' उदंड आतां झाल्या कविता अनाहूत त्या धाडुं नका हो
खंडोगणती धडकुन पडल्या छापायाला जागा नाही ! '

कुणी मनाई हुकूम काढुन
स्पष्टपणाने जाहिर करती
'मासिकांत त्या कविता देणे
निर्णय घेउनि केल्या बंद !

तयार ठेवा नकला जवळी
उत्तर नाही मिळावयाचे
चुकून पडली पसंत कविता
छापू केंव्हातरि सवडीने !

कविता सोबत तिकिटे धाडा
महिन्यानंतर उत्तर येइल
उत्तर नाही, खुशाल समजा,
पोचलीच ना तुमची कविता !

नव कवितांना अल्प मासिके
बळेंच कोठे आश्रय देती
छंदा-वृत्तामधल्या कविता
व्यर्थ कशाला खरडत बसता ?

वृत्तदर्पणे, छंदोरचना
गुंढाळुन ते किताब ठेवा
गहन, निरर्थक, अगम्य न्यारी
नवीन कविता रचून दावा !

लंब्या चवड्या महान कविता
कोण छापतो ? कोण वाचतो ?
कणिका, वात्रटिका, चावटिका
चुटक्यासम त्या घेतिल कोणी ?

चुकून छापुन आली कविता
मुशाहिरा तिज मिळतो कां हो ?
गायक किंवा चाल लावुनी
आवर्जुन कां कोठे म्हणतो ?

हलक्या फुलक्या त्रोटक कविता
अनंत स्फुरल्यानंतर नाथा
संग्रह तुमचा तुम्हीच काढा
मीच प्रकाशक, तुम्ही लेखक !

प्रकाशकांना भेटु नका हो
खर्च सर्व ते मागुन घेतिल
तडक अखेरी देतिल उत्तर
काव्य-पुस्तके कुजून पडती !

संग्रह अपुला जरी न खपला
मोफत वाटू, रद्दित काढू
हौस मनीं जी तुमच्या उरली
जिवंत तोंवर जिरवुन घेऊ !

गंगेत घोडे न्हाले

घोडे माझे म्हाताऱ्याचे गंगेमध्ये अखेर न्हाले
मारुन मुटकुन रेस जिंकली कुणी वानिले, कुणी निंदिले !
त्रय घोड्यांची शर्यत नामी
जुना पुराणा पहिला हुकुमी
झुंजे दुसरा नव हरकामी
गनिमी कावा लढवुन खासा तिसरे घोडे मी दामटले
टांग तयाची और ठरूनी, विजयी झाले ! कृतार्थ झाले !
घोडे माझे म्हाताऱ्याचे गंगेमध्ये अखेर न्हाले !

नवोदित कवीस नजराणा

' कवी प्रेमाचा नेहमी भुकेला '
— झेंडूची फुले.

(कोणी 'गायकास नजराणा ' देतात तर प्रस्तुत कवितेतील नायिकेने तो एका नवोदित कवीस बहाल केला आहे. अर्थात तो कवी प्रेम-वेडा असल्याने त्याचे भडकलेले वेड या नजराण्याने तरी ताळ्यावर येईल की नाही – ही शंकाच आहे !)

चंद्र चवथिचा
रामाच्या ग बागेमधें चाफा नवतिचा !
काव्य-लेखनीं
शब्द नव्य, अर्थ दिव्य, देसि उकलुनी !
कवन एक तें
वाचलें न अल्प तोंच भान कां उडे !

सारखे रडे
तेंच तेंच फिरुनि किती 'प्रेम दे गडे' !
प्रेम ना खुळे
व्यर्थ झोंड कविवर ना भाळुनी जुळे !
हृदय हें दिले
योग्य कांत बघुन, पातिव्रत्य ! राखिले !
जीव लोभला
त्याच्यावर मम प्रपंच सुखद चालला !
प्रेमकाव्य तें
लिहुन मला भुलविण्यास धाड ना पुढें !
वेडप्या तुला
'प्रीतीचा नजराणा' उलट हा दिला !

(कवितेच्या प्रारंभी बिनदिक्कत घेतलेल्या या दोन ओळींचा कवितेशी अर्थाअर्थी कसलाही काडीइतका संबंध नाही, हे निराळें सांगणें म्हणजे कवितेचा आरंभ गोड कसा करावा हे गूढ उकलण्यासारखेच नव्हे का ?)

दिव्य शिवाम्बू पान !

दिव्य शिवाम्बू पान, खरोखर दिव्य शिवाम्बू पान
सकल जिवां तें उत्तम औषध अमृतसम वरदान !
हटयोगाचे शास्त्र सांगते
पाश्चात्यांचे ज्ञान बोलते
उठा उठा हो भल्या पहाटे
पहिल्या धारेची प्राशावी पकडुन शू शू छान !

कानां, नाकाला, डोळ्याला
डोइस, छातीला, पोटाला
रोग अनावर होवो कसला
सगळ्या रोगां गुणी एक हें औषध राम कीं बाण !
ह्या औषधिनें काया खुलते
प्रसन्न मनही सदा राहते
ताकद बढुनी, आयु वाढते
आयुर्वेदाची ही जननी, देति मुनी तिज मान !
कल्पविधी हा श्रेष्ठ शिवाचा
संत विनोबांच्या श्रद्धेचा
छंद सदोदित मुरारजींचा
धन्य शिवाम्बू पान परंतू कुणी न दे अवधान !
अमाप पैसा खर्चुन भलता
डॉक्टरजींचा तुंबा भरता
इलाज करुनहि सत्वर मरता
अनुभव घेउन शिवाम्बुचा मग व्हा कीं आयुष्मान !
नव्या कवींनो ! तुम्ही तरी जर –
शब्दसृष्टिचे नसला ईश्वर
शिवाम्बु प्राशुन खास निरंतर
लाभुन स्फूर्ती, नव काव्यांनी, रसिक करा हैराण !

(हे नव कवी स्वतःस 'दुर्बोध' कवी म्हणवून घेण्यास आनंद मानतात.)

कोण स्वार हा ?

हाँ हाँ ! हो हो ! वदत स्वरानें
रस्तोरस्ती मारी फेऱ्या
सकाळपासुन दिवस सरे तों
कोण स्वार हा बेदरकार ?

ऊन असो वा थंडी, पाउस
आज इथे जर उद्या तिथे तर
क्षणभर कसली ना विश्रांती
उपसे तो अडगळीचा डोंगर !

समशेरीसम छडी करांत
कुदळ, फावडे, गोण, घमेली
गर्दभसेना अपूर्व त्याची
सर्व हत्यारे सेनापतिची !

दगड, विटा नी माती, कचरा
उचलुनि टाकिल, आणुनि घालिल
नको कुणाला हवा कुणाला
वहातुक धंदा दो बाजूंचा !

कष्टाळू अन् सोशिक भारी
हलक्या कानाचे जन त्याला
गर्दभ त्याचा कडवा प्राणी
'लंबकर्ण' पण वदुन निंदती !

ओझ्याखालीं मरे बिचारा
वदती 'गोंधळ हा बहु घाली
गद्धेजन पण पंचविशीतिल
सुकाळ त्याने हो लाथांचा' !

निवडणुकीच्या धामधुमीत
अडकवुनी ती गळयांत त्याच्या
'मलाच मत द्या' लिहून पाटी
स्वैर सोडती गुंड तयांला !

कॉलेजातिल गॅदरिंगला
सेनापतिला मिळून संधी
'गर्दभ शर्यत' खूप मजेची
सैन्य देइ त्यां पैसा, कीर्ती !

सेनापतिची सुगरण पत्नी
'घ्या गद्धी के दूध विकूनी
हात देउनी प्राणसख्याला
गद्धी मिरवित फिरे बिचारी !'

औषधीक तें दूध खरोखर
नव कवि त्याचा एकच प्याला
पौष्टिक आणिक स्फूर्तीदायक
घेतां, कविता अमाप स्फुरला !

परदेश गमन

परदेश गमन तें करुन कुणी
परतले कलांचे पथक गुणी !
कार्यक्रम भारत-संस्कृतिचा
दर्शविण्याला विविध कलांचा
जमुनी ताफा गुणी जनांचा
तो विमान मार्गें जाइ झणीं !
गायक, नर्तक, नटी तसे नट
स्त्री पुरुषांचा अवाढव्य गट
अनेक वादनकारां सकट
पोंचला निमंत्रित त्या स्थानीं !
नाटक, गायन, नर्तन फुलले
सुस्वर वादन-प्रकार झडले
परदेशी अन् स्वजन तेथले
रंगून जाहले मुदित मनीं !
स्वजन तेथले कोणी धार्मिक
आग्रह करुनी वदले मार्मिक
'प्रकार-कीर्तन दावुन रंजक
जा परत, अम्हांला करुन ऋणी !'
प्रश्न पडे मग त्या पथकाला
बावरुनी मनिं जो तो गेला
डॉक्टर गायक नट पण वदला
'तें दिव्य दावितो मी करुनी !'

धोतर, वस्त्रें आणिक पगडी
तेथिल स्वजनांकडुन तेवढी
जमवुन केली छाती निधडी
अन् कीर्तन करण्या हो सजुनी !
पेटीवाला सुसज्ज केला
तबलावादक घे साथीला
खराच कीर्तनकारही बनला
शुभ कीर्तन दावी रंगवुनी !
कीर्तन सरतां होइ आरती
तबकीं नोटा अनंत पडती
इच्छेहुन हो अपार प्राप्ती
मनिं 'कीर्तन-बाबा' सुखावुनी !
करुन आरती त्यानें गोळा
तबलावादक, पेटीवाला
घेउन त्यानें 'बार' गांठला
'शॉम्पेन' झोंकली, धन लुटुनी !

तो मित्र विनोदी पार्टी !

वकिलीत जयांला लाभुन कीर्ती गेली
नट बनून ज्यानें सुंदर नाट्यें लिहिली
वय झाले तरिही करीत यात्रा फिरतो
सहलीत मजेनें कालक्रमणा करतो !
श्री सांइनाथची कृपा जयावर मोठी
तो मित्र, खरोखर असे विनोदी पार्टी
घरिं जातां त्याच्या अचूक मिळते पार्टी
मी धन्यवाद त्यां सदैव देतो 'हार्टी' !

नाटकांत नाटक

नाटक संस्था प्रसिद्ध एक जुनी नाटके करी सदोदित
चुकून नाटक नवीन करतां हटकुन तें कोंसळे लगोलग !
हौशी नट ते त्या संस्थेचें वृद्ध जहाले, किती गचकले
तरुण कुणी नट सदस्य होतां दोघांमध्यें माजे तंटा !
नवीन नाटक नव्या नटांनी बसवायाला चुकून घेतां
कार्यकारिणीतले सभासद खर्चास्तव पाडतात हणुनी !
बाह्य नटचा त्या मिळवायाला येती नाकीं नउ संस्थेला
गोंजारुन कुणि त्यांस आणितां बूज न त्यांची राखी संस्था !
जुन्या आणखी नव्या नटांचे कसेंबसें नव नाटक ठरले
सदस्य उत्तम नट तो नायक बाह्य नायिका मिळे चलाख !
नाट्याची ती तालिम रोज वृद्ध मुरब्बी कुणि दिग्दर्शक
घोटुन घोटुन घेतां खास तयार झालें अखेर नाटक !

तालिमींत पण नवल वर्तले
आकर्षक ते परस्परांवर
नायक आणिक बाह्य नायिका
न कळत कसे बनून गेले !

नाटक ठरलेल्या दिवसाला
गंगेमध्ये घोडे न्हाले
कसेंतरी तें होऊन गेलें
घटना पण ये घडुन मजेची !

रात्रीं नाटक एक वाजतां
नटा-नटींचे जेवण होतां
संपायाला वेळ लागला
जो तो आपुल्या घरास गेला !

खुषीत येउन आनंदानें
नायक आणिक बाह्य नायिका
ठरवुन किंवा दिल्याप्रमाणें
अपरात्रीं ते कुठे पळाले ?

सारसबागेसमीप आले
रंगुन जातां दोघे प्राणी
बाजुस एका वृक्षाखालीं
प्रेमाचे ते करती चाळे !

शुकशुकाट तो रस्त्यावरती
दोन शिपाई रखवालीचे
हाय ! परंतू अचूक तेव्हां
तिथें धडकले सायकल्वरतीं !

शंका दोघांची त्यां आली
जबाव दोघांचा घेण्याला
नांवे, पत्ता त्यांचा पुसती
चौकीवरती ओढुन नेती !

फौजदार कुणि चौकीवरती
सर्व माहिती काढुन घेई
कामावर तो तेव्हां होता
दोन जीव ते शरमुन जाती !

नायक नट ये काकुळतीला
'गुन्हा आमुचा चुकून झाला
फौजदाराला करी विनंती
दया दाखवा, करून सुटका' !

फौजदार तो खट्याळ नव्हता
निरोप धाडुन संस्थेच्या त्या
हमी तयांची घेण्यासाठीं
बोलावुन घे अध्यक्षाला !

दबकत तेथें ये अध्यक्ष
फौजदाराला हमी देउनी
प्रकरण दोघांचे त्यां कळले
कसेंबसें मग प्रेमी सुटले !

अध्यक्षांच्याकडून नंतर
खास सभा ती घेउन त्यांनी
संस्थेमध्ये वार्ता पसरे
प्रकरण सारे दिले सांगुनी !

सभेंत अंतिम ठराव झाला
कायमचें तें रद्द ठरविले
सदस्यत्व त्या सभासदाचें
नाटकांत् ज्यानें नाट्य घडविले !

गुरु आणि शिष्य

कुणी गुणी नट, नाटककार
लेखक आणिक पेटीवादक
प्रवीण तैसा संगीतात
स्त्रीलंपट पण होता ख्यात !
मनांत त्यानें निश्चय केला
अपुल्या जोगा शिष्य मिळावा
शोध शोधतां अखेर त्याला
गुणी पुरुष कुणि लाभुन गेला !
बोले गुरुजी मग शिष्यांला
' माझे गुण तव येतिल अंगीं
कलेंत मजसम करुनी प्रगती
चालवुनी मम देशिल गादी ' !
गुरुजीचा तो शिष्य विनोदी
वदे 'तुम्हांसम सर्व कलेत
करीन प्रगती, परंतु तुमची
चालवितां नच येइल गादी !'

माझा दिवाळी अंक

कशी मला बुद्धी झाली येइ ना कळून
अंक दिवाळीचा देवा ! काढिला कुठून ?

मित्र किती लेखक माझे त्यास विनवुनीया
' कथा, लेख, कविता ' त्यांच्या फुकट ढापुनीया
मुद्रणालयाचा तैसा धेंड गांठुनीया
छपाइचे काम दिले त्यां हाताशीं धरून !

बँक कर्ज लाभे मजला करुन मिनतवारी
' ब्लॅक'नेच कागद तैसा मूल्य भरुन भारी
चित्रकार, ब्लॉक् मेकर्स जे रिकामे बझारीं
सज्ज होति घ्याया पैसे मुदत पत्करून !

वणवणां किती मी फिरलो बहुत कंपन्यांत
धनिक थोर उदमी लोकां भेटलो अनंत
अल्प जाहिराती देती कुणी पिटाळीत
अंक छापल्यावर सारा वायदा ठरून !

अंक एकदांचा कोठे प्रसिद्धीस आला
योग्य त्या दलालीवरती रवाना जहाला
मूल्य दहा रुपये त्याचे पटुनि ना कुणाला
सर्व अंक जेथे तेथे धुळीला पडून !

हाय ! हाय देवा ! आतां काय मी करावे
कसे सर्व देणे झाले सांग भागवावे ?
सर्व अंक रद्दी विकुनी कुणां काय द्यावे
' अंक दिवाळी ' जन्माची याद दे करून !

हौशी नट विटुनी गेला

रंगभूमि गाजविणारा हौशी नट विटुनी गेला !
संस्थेत एकल्या कोठें
नट, नटी सभासद होते
हौसेनें करती नाट्यें
त्यांत जो चमकला तारा हौशी नट विटुनी गेला !
तो दिसावयाला छकडा
तरुण बांड तैसा तगडा
अभिनयांत त्याचा पगडा
भूमिका प्रमुख करणारा हौशी नट विटुनी गेला !
यश त्याचे वाढत जाई
पाण्यांत कुणी त्यां पाही
भांडणास रंगत येई
नाट्यांचा घसरे पारा हौशी नट विटुनी गेला !
अफवा त्या कोणी उठवी
नट, नटीस हा तर गटवी
'बहुढंगी हा, ती नटवी'
कटु होतां ऐसा मारा हौशी नट विटुनी गेला !
संस्थेत नको ह्या जगणें
नाट्यांत काम ना करणें
हो जिणेंच लाजिरवाणें
ठरवुनि, हो दूर बिचारा हौशी नट विटुनी गेला !

नाट्य निर्मात्याचा अजब विक्रम

(कवि–कल्पनेतील या नाट्य निर्मात्याचा विक्रम मुंबईत धड पड करणाऱ्या सर्व नाट्य निर्मात्यांना स्फूर्तिदायक ठरो, हीच कवीची इच्छा !)

विक्रम करण्याचा कीं आतां काळ खरोखर आला
दुनिया जाते झुकून तेव्हां हवा झुकानेवाला !
आठवडाभर सायकल फिरवी रात्रंदिन कुणि दर्दी
पहावयाला विक्रम त्याचा अलोट जमते गर्दी !
कुणी चालतो पायी साधू संतत गांवोगांवी
मिळून जाते सहज तयांला 'पदयात्री' ही पदवी !
थोड्या तासामधेंच कोणी खाडी पोहुन जातो
शर्यतींत कुणि मोटारीच्या नंबर मारुन घेतो !
कांहि न खातां कैक दिवसही उपास वेडा करतो
जेवण झाल्यांवर जिलब्यांची चवड अधाशी खातो !
सोलो तबला संतत बडवी तैसा कुणि पखवाज
दमछाकी ना त्याची होतां बनतो खास नवाज !
ललित बुकें चौतीस स्वत:ची काढी कुणि वर्षांत
अनेक मल्लांवरती करतो भारी पठ्ठा मात !
कितीक हौशी काव्य-कथांची स्पर्धा जाहिर करती
लुटावया तें इनाम लेखक, कवी तुटूनी पडती !
खेळामध्यें, गाण्यामध्यें, वाद्यें वाजविण्यांत
जेथें तेथें स्पर्धा चाले, प्रवीण वनतो ख्यात !
नाटक निर्माते धडपडती व्हाया विक्रम वीर
चढाओढ ती करावयाला झाले काय अधीर ?

'शिवसंभव' तें नाटक कोणी शिवनेरीला दावी
शनिवार वाड्यामधेंच दुसरा प्रयोग 'स्वामी' लावी !
बोटीवरतीं 'अपराध्याचें' नाटक करितो षौकी
नाताळाला मध्यरात्रिला नाटक दुसरा ठोकी !
अखंड दिनभर नाट्यगृह तें गुंतवुनीया पार
तीन्ही प्रहरीं तीन नाटके करी कुणी झुंजार !
आजवरी जें कुणी न केले त्यावर करण्या ताण
धनाढ्य मोठा सज्ज जहाला निर्माता निर्माण !
प्रसिद्ध नाटककारां देउन भारी रक्कम रोख
लिहून त्याच्याकडून घेई नवीन नाटक चोख !
नांवाजुनि जे नटवर गेले नट्या तशा गुलजार
पैसे मोजी त्यांस अगोदर करून गोड करार !
बसवायाला नाटक योजी दिग्दर्शकही बांका
सुरू जहाल्या खास तालमी कुणी न देतां धोका !
तऱ्हेतऱ्हेचे अफाट मोठे फ्लॅट सीनही केले
लाखावरती कितीक पैसे खर्च होउनी गेले !
डरला नाही वीर धुरंधर, नव्हता तो डरपोक
तयार होतां नाटक, योजी विक्रम नव बिन्धोक !
नाट्यगृहांला नव नाट्याचे एका दिवसामध्ये
प्रयोग जाहिर केले त्यानें लागोपाठ सहा ते !
तीन तासांचा प्रयोग नंतर विश्रांती तासाची
चोविस तासामधे सहा त प्रयोग रात्रंदिवशीं !
मुंबईतल्या अनेक पत्रीं जाहिरात हो दणकी
नाट्यप्रेक्षकां भरून गेली आश्चर्यांची धडकी !

थिएटर ठरले, दिवसहि ठरला, ठरून गेल्या वेळा
तिकीट विक्री सुरू जहाली धूमधडाका उडला !
सकाळ–दुपारच्या खेळांची ती तिकिटें संपुन गेली
रात्रीं गाड्या नाहित म्हणुनी शिल्लक थोडी उरली !
आसपासचे रहिवासी जे होते थिएटरजवळी
रात्रीच्या खेळांची घेती तिकिटें उरली सुरली !
खेळ सहा ते तुडुंब भरले तिकिटें बंद जहाली
'हाऊस फुल्ल' चें बोर्ड झळकुनी गर्दी पांगुन गेली !
प्रयोग सगळे सुंदर वठले जो तो वेडा बनला
निर्मात्याचा विक्रम अजुनी कुणी न मोडूं शकला !

टक्कल ! शाप कीं वरदान ?

'महागाईच्या दिवसामध्ये
टक्कल मित्रा ! तुजला पडले
करावयाला कटिंग आतां
खर्च तुला रे येइल थोडा !'
खट्याळ कारागीर वदे पण–
'डोईवरचे केस शोधण्या
वेळ लागतो फार म्हणूनी
दुप्पट दर तूं दे रे बावा' !

नाटकी नाट्य-शिक्षक

स्वार्थ कुणां चुकला
जगीं या स्वार्थ कुणां चुकला
सदस्य संस्थेचा शिक्षक तो, नाटकीच ठरला !

किति वर्षें त्यानें अपुल्या संस्थेमधें
जाहिरात करुनी वार्ता - पत्रामधें
निवडून नेमके विद्यार्थी घे सुधे
शिक्षण त्यां द्याया
नाट्यमय शिक्षण त्यां द्याया
जें जें ठावें स्वतःस, तें तो शिकवी दुसऱ्यांला !

बाहेर मिळवितां पैसा सेवेमधें
नच घेई कांही संस्थेकडुनी मुदें
नोकरी सरे तो पेन्शन पुरते कुठें ?
महर्गता वाढे
भयंकर महर्गता वाढे
भागवितां घरखर्च बिचारा थकला अन् खचला !

या स्थितींत त्याची संस्थेला ना दया
नच कबूल केले वर्षासनही तयां
संस्थेंत करावें काम फुका कासया
निश्चय झणि केला
तयानें निश्चय झणि केला
व्यर्थ पालथ्या कळशीवर जल कुठवर तें घाला ?

तें शिक्षण त्यानें देण्याचें सोडले
‘ संघात नाटकी ’ पाउल निज टाकले
मिळुनिया काम त्यां कीर्ती, धन लाभले
संस्थेचा वर्ग
नाटकी संस्थेचा वर्ग
शिक्षक गेला, मिळे न कुठला, पुरता कोंसळला !!

माझें नाटक

(एका उदयोन्मुख नाटककराची ही एक ‘ रडकथा ’ आहे. कोणांस ती ‘ सत्यकथा ’ अगर ‘ भाकडकथा ’ वाटल्यास कवींचें त्यांत थोडेच बिघडणार आहे ?)

हे ज्वलंत नाटक मी लिहुनी
कां रंगभूमिवर घे न कुणी ?
स्फूर्ति भयंकर येतां दाटुन
कचेरिलाही बुट्टी देउन
अनेक रात्री जागुन जागुन
मी नाटक लिहिलें धडपडुनी !
पूर्ण कसेंतरि नाटक झालें
काम हातातिल संपुनि गेले
कोडें पण मजपुढती पडलें
करणार कोण हें रंगवुनी ?

लेखक त्यांतुनि मी नवखा तो
आंग्ल कथा अनुवादित करतों
कणिकासम लघु काव्यें स्फुरतों
अन् नाटककार अतां बनुनी !

जीवन माझें कारकुनाचें
समाधान मज नाहि कशाचें
गमतें नाटक देईल पैसे
जाईल दैन्य मग ओसरुनी !

कंपनीस हें कुठल्या देऊं
कुणा कुणाला वाचुनि दावूं
अचूक वशिला कोठें लावूं
मन गेलें माझें गोंधळुनी !

'मिळेल बक्षिस नाटक धाडा'
जाहिरात ती पत्रीं दिसतां
नाटक तेथें धाडुनि देतां
ये प्रसंग भलता ओढवुनी !

पुरती जिरली ! बक्षिस कसलें ?
गहाळ तेथें नाटक झालें
कसेंबसें तें परत मिळालें
दप्तरीं अतां आहे कुजुनी !!

ग्रंथालय ठाणे
२४५८
काव्य २३९५८
२०।९।८३

दोन नटयांचा एक खाजगी संवाद

पहिली :– 'भेटलीस बाई ! किती दिसांनी मजला
अन् दिलें न अपुलें गुपित कळूं कोणांला
राहुनी 'गरोदर' महिना कितवा आतां
देणार कधीं तूं बर्फी किंवा पेढा ?'

दुसरी :– 'चल् चावट कुठली तुला न कांही कळतें
नच विचार करतां भलतें मज कां पुसते ?
मी नसुनि 'गरोदर' उदर पुढें जें आलें
जाहला 'जलोदर' डॉक्टरनी सांगितले !

पिता म्हातारा
(एक जिकीरिका)

धर्म अपुला सोडून कुणी बाला
अन्य धर्माचा तिने पती केला
दूर देशीं नांदते पियासंगे
पिता म्हातारा त्यजुन एक मागें !

सरुनि वैभव, कुणि जवळ ना दयेचे
श्वान खाईना हाल बापुड्याचे !
निरुपायें तो मुलीकडे जाई
जिणें जिकिरीचे जगत काय राही ?

नवकवी कोण हा कुठला ?

नव कवी कोण हा कुठला ?   फोडुनिया टाहो रडला !
पंडित कवि गाढा कोणी   मिळवुनी दिगंतीं कीर्ती
अपमृत्यू येई त्याला   गांठता न कांही साठी
दहनास्तव त्याचें येई   शव स्मशान-भूमीवरती

दर्शनार्थ त्याच्या अंतीं
साहित्यिक जमले दर्दी
आप्त मित्र करती गर्दी

नव कवी त्यांत जो घुसला   फोडुनिया टाहो रडला !
सरणावर अजुनी शव तें   ठेवुनिया नव्हते दिधले
अध्यक्ष सराइत 'तात्या'   'आले हो' कोणी वदले
वाट त्यांस करुनी देती   जन बाजुस सरुनी सगळे

नव कवी धांवुनी पुढती
तात्यास मिठी दे भलती
अन् गर्जे मुखवाणी ती—

'कवि पंडित अपुला गेला'   फोडुनिया टाहो रडला !

आश्चर्यित प्रेक्षक झाले नाटक नव कविचें बघतां
ओशाळुन 'तात्या' गेले सांत्वन नव कविचें करतां
घामाघुम जिव हो त्यांचा नव कविची मिठि सोडवितां
नव कवी चिकट तो न्यारा
ओरडला चढवुन पारा
ढाळण्यांत अश्रू-धारा
पर्जन्य नमूनहि गेला फोडुनि जो टाहो रडला !

(ही 'सत्यकथा' की 'काल्पनिक' कथा ?)

नटांची कैफियत

जगावेगळी जात
आमुची जगावेगळी जात
नाट्यकलेवर जीवन जगतो नट आम्ही दिनरात !
संसाराला दूर सारुनी
कुटुंब सारे घरीं ठेवुनी
नाटक, नाटक करीत फिरतो नित्य नव्या शहरांत !
'कुटुंब' नुरली अता कंपनी
निर्माता घे प्रथम बांधुनी
अस्वलं आम्ही तो दरवेशी दानशूर साक्षात !
नवीन नाटक संतत निघते
काम कसेही त्यांत लाभते
नक्कल करतां पाठ घोटुनी येइ प्राण कंठात !

दिग्दर्शक अन् लाभे बांका
अभिनय शिकवी धरून हेका
शंभू करितो नंदींची जणुं तालिमींत दमछाट !
तनखा कामास्तव जो मिळतो
महर्गतेने पुरा न पडतो
संसाराची घरखर्चास्तव उडते वाताहात !
मद्य, विडीचे व्यसन भयंकर
संगत जमुनी जडते सत्वर
चुकून रोगी बनतां होतो तोटा मात्र अफाट !
सफरीस्तव ती 'आराम' गाडी
धिंड मजेने संतत काढी
मृत्यू घडवी कधी कुणाचा करुन बडा अपघात !
मिळवुन पैसा कधि निर्माता
बंद करी वा धंदा बुडतां
दुर्घटनेने हाय ! कपाळां मारुन घेतो हात !
रंजन रसिकांचे करण्याला
जन्म आमुचा असे जहाला
आज बरे, पण काय उद्याचे, चिंता तीव्र मनांत !
कलंदराचे जीवन ऐसे
रखडत गाडे फिरे नटांचें
अडले, कोंसळले तरि अमुचे अमर नाट्य जगतांत !

डॉक्टर डॉन जुआन गुलझारी

ब्रह्म जिथे राही तिथें कां दिसून ये माया
वृक्ष तसा शोभे सदोदित देई जो छाया !
बुवा भोंवतालीं कशा त्या चुळबुळती बाया
डॉक्टरच्या जवळी तशा कां घुटमळती दाया ?
डॉक्टर गुलझारी कन्हय्या गोकुळचा शोभे
सुंदरशी पत्नी चंद्रिका कलावंत लाभे !
आषक पण होती तयांवर नित्य किती ललना
नर्सा, डॉक्टरणी नवोदित व्यवसायी मैना !
कुबेर डॉक्टर तो करी पण प्रामाणिक धंदा
मिळे नांव, पैसा नसे कधि चैनीला तोटा !
नित्य नवी बाई फिरे तो घेउनि गाडींत
यौवन सार्थ करी रंग ते नाना उधळीत !
कितीक बायांनी लुटावी त्याची संपत्ती
कमी न ती पडतां सदोदित वाढे श्रीमंती !
मस्त जवानीनें करी तो रंगढंग सारे
ध्येय जीवनाचे कसें त्यां उरले ना दुसरे !
जीवन रंगेले तयाचे रुचे न काळांला
मोटर अपघातीं अचानक मृत्यू त्यां आला !
प्रिया डॉक्टराच्या मनातुन सान्या हळहळल्या
चैनीच्या लीला तयांच्या आतां ओसरल्या !
डॉक्टर पत्नीला बसे पण धक्का एकाकीं
प्राणज्योत तिची– विझूनी, गेली परलोकीं !

मोठ्या घरचा पोकळ वासा

वडिलार्जित निज संपत्तीने
भाग्यवंत कुणि खेडुत साधा
कन्नड प्रांतीं नबाब बनुनी
कर्णाचा अवतार गाजला !

शेतीवाडी उत्पन्नाची
वाडा मोठा शहरामध्ये
पांच बंगले गावासंन्निध
शांत ठिकाणीं सुखसोईचे !

ऐश्वर्याची कमान चढती
सुपीक मोठा जमीन जुमला
विहिरीच्या पाण्यावर संतत
बाग मळेही अमाप फुलले !

बग्गी मोठी अश्वांची ती
चार मोटरी तशात भारी
हकणारा प्रत्येक निराळा
ऐटबाज पोषाख तयाचा !

जमीनदारी धनवंतांचे
बेताचे जरि शिक्षण होते
श्रीमंतीची ऐट स्वतःची
मिरवायाची हौस भयंकर !

माझ्यावांचुन गांवामध्ये
श्रेष्ठ धनिक तो कुणी न दुसरा
श्रीमंतीचा ताठा असला
धनवंतांच्या मनांत होता !

कामासाठी झुलावयाला
अनेक बाया, नोकर चाकर
प्रत्येकाचे काम निराळे
जेउन खाउन मजेत जो तो !

मिष्ठान्नाचे भोजन रोज
'महाराज' तें खास पकवती
धनवंताना सगे सोयरे
भोजनभाऊ हवे पंगतीं !

भोजन सरतां हातावरती
सेवक घाली पाणी ऊन
दुसरा साबण धरून पुढती
खांद्यावरचा रुमाल देतो !

माडीवरती दिवाणखाना
हंड्या, झुंबरांनी सजलेला
बैठक, गाद्या, लोड, गालिचे
पानदान ते मधे सुशोभित !

कोठी धान्यांनी भरलेली
सुंदर मोठे रंगित पाट
ताटे, वाटच्या, लोटे, भांडी
सर्व रुपेरी चकाकणारी !

षोक भयंकर धनवंताना
गाव गावाचे ख्यात गवय्ये
हौशी लोकांना जमवून
होतो त्यांचा मग सत्कार

गायन, वादन करावयाचा
ठाण मांडुनी खुशाल चरती !
गाणाऱ्यांचा जलसा झडतो
धनवंतांचे भाषण घडुनी !

नाटचकंपनी श्रेष्ठ कोठली
पहिल्या ओळित मधे तयांची
बघुनि नाटके होता खूष
कंपनीतल्या नटा-नटींना

धनवंतांच्या गांवीं आली
राखिव तिकिटे कोचावरची !
लगेच धनवंतांच्याकडुनी
भोजनास ये खास निमंत्रण !

पंक्तीचा तो अपूर्व थाट
खाणाराही पडून चाट
ताटे, वाटचा सर्व रुपेरी
केशर-पाणी वाटीमध्ये

वर्णन करतां थकेल भाट
वदेल 'श्रीमंती ही और !'
पक्वान्नेही पांच तऱ्हेची
ओशट बोटांना बुडवाया !

उदबत्त्यांचा सुगंध सुटतो
भोजन सरतां जो तो वदतो
कळीदार मउ पिकली पाने
पान मसाला वर्ख सुवर्णी

आग्रह धनवंतांचा झडतो
'अजुनि पेशवाई ना मेली !'
लावुनि त्यांना चुना केशरी
खाणाऱ्यांचे मुख रंगवते !

उंची अत्तर खास हिऱ्याचे
बोटे बुडवुन मग धनवंत
नटा-नटींच्या सत्काराचे
ध्वनि-संकीलन त्याचे होते

चांदीच्या वाटीत भरून
सकलांच्या सदऱ्यास माखती !
धनवंतांचे भाषण झडते
पूर्व नियोजित सर्व तयारी !

कितीक वर्षे अशी लोटली
धनवंतांचे उदार जीवन
धनवंतांचे नातेवाइक
लग्नासाठी, शिकण्यासाठी

कमी न केव्हां कसले पडले
ख्यालि खुशालित मजेत चाले !
मुला-मुलींच्या कल्याणास्तव
उकळुन घेती त्यांचा पैसा !

अनेक संस्थांना, शाळांना दिल्या देणग्या मोठ्या त्यांनीं
नांव गाजले, मान मिळाला 'दानशूर हा महान शूर!'

लक्ष्मी चंचल असे परंतू प्रत्यय अपुला आणुनि देते
राव आजचा रंक उद्याला सुंदर चित्रां विचित्र करते!

कूळ-कायदा येइ भयंकर जमीनदारी पडे उताणी
सरंजामची सद्दी सरली उत्पन्नाची हो टंचाई!

स्थितीत ऐशा धनवंतांचे डोळे नाहित पूर्ण उघडले
श्रीमंतीचे सर्व चोचले पूर्विप्रमाणे पुढती चालू!

विनाशकाली विपरित बुद्धी होतां होणारे तें घडते
मूठ झाकुनी किती ठेवली फुगा कधीतरि फुटून जातो!

चैनित लोपे सर्व संपदा कर्जाची मग चटक लागली
गहाण पडुनी बहुत जिंदगी मुद्दल व्याजासहित बुडाली!

धनकोजींचे येति तगादे कोर्ट नोटिसा देती कोणी
धनवंतांची त्रेधा उडली एकेकाला भागवतांना!

धनाढ्य एका नटाकडूनी कर्ज घेतले धनवंतांनी
नटपत्नीने धरून धरणें कसेबसे फेडून घेतले!

एका शाळेचे अधिकारी धनवंतांची होती स्वारी
उपसुनि त्यांनी तेथिल पैसा वापरला निज चैनीसाठी!

पगार नाही, शिक्षक तेव्हां हांका मारित सगळे उठले
वेढा पडतां धनवंताना कसाबसा मग पगार झाला!

जिथे सर्व नभ फाटुनि गेले ठिगळ तयाला द्यावे कैसे
'शिते संपली, भुते पळाली' जगांत नाही कुणी कुणाचे!

नांव जयांचे होते मोठें लक्षण त्यांचे ठरले खोटे
चकाकणारे सोने सगळे पितळ अखेरी उघडे पडले!

संकट समयीं प्रसंग दुर्धर
मोठ्या घरचा पोकळ वासा
तोंड तयाला देता देता
हाय! अकालीं मोडुनि पडला!

मी कवी नवोदित

मी कवी नवोदित धडपडतो नेहमी
श्रम कुठें कळेना पडती माझे कमी
स्फुरतात किती नव कविता रात्रंदिन
मासिकीं धाडितां, एक न ये छापुन !

नव कवी जमविले मित्र करूनी किती
स्थापिले तयांचे मंडळ शहरामधीं !
वर्गणी कुणी दे, कुणी न देतां तरी
दर महिना 'कविता-वाचन' त्यांचे करी !

वर्षांत घडवितो नव कवि-संमेलन
जमतात कसेही बळे कवी नूतन !
श्रोते न पुरेसे कार्याला लाभती
पण अंगावर ये प्रचंड व्यय शेवटी !

मी काय करावे कळे न काही मला
मज कवी म्हणेना कुणीच; कां मी खुळा ?
छापतो स्वतःचा 'संग्रह' खर्चुन भला
नच घेतां, बोला 'और कवी जन्मला' !

तो संगीत सूत्रधार !

पगडि बहाद्दर कोणी बुढढा
संगित विद्यालयात जातो
शिकून नांदी कुठे न झाली
सूत्रधार तो वकील फडके !

चोरावर मोर ! नाटककार ! !

लेखक हे बनति चोर ! सिने-चित्र पाहून
पोळ जणू चरति स्वैर, ताव फुकट मारून !
परदेशी चित्र जिथे नविन जों न लागे
उदयोन्मुख लेखक झणि होउनिया जागे
धाव घेति अचुक प्रथम चित्र पाहण्याला
चित्रांतिल विषय–सूत्र खास हेरण्याला
बगळ्यांची स्पर्धा मग जाइ खरी लागून
पहिल्याने ती शिकार कुणि घ्यावी साधून !
चित्र विषय चोरुनि कुणि लेख लिहुनि जातो
दुसरा त्या विषयांवर दीर्घकथा रचतो
नाटक नव काढुनि पण त्यांवर और कुणी
जिंकुनिया फड जाई धन, कीर्ती मिळुनी
सकल अशा चोरांना रसिक जरी जाणून
चोरावर मोर दिसे नाटककार खुलून !

स्पर्धेचे दिव्य नाटक

नाटक स्पर्धेला दिले ते संस्थेने एका
नाटक ते कसले जयाला शेंडा ना बुडखा !

सदस्य संस्थेचे वृद्ध अन् निष्क्रिय झालेले
नट भाडोत्रीचे जमा ते कुठुन तरी केले !

नटी मिळविताना कण्या त्या दातांच्या झाल्या
भाव पुरा देता दोन मग हाताशी आल्या !

उदयोन्मुख कोणी उद्याचा नाटककार नवा
साहित्यिक दृष्टी पुरी ज्यां आली ना देवा !

नाटक नव त्याचे निवडले कसेबसे और
रात्रंदिन त्याची चालली तालिम घनघोर !

नाटक निर्माता धरूनी ज्वलंत अभिमान
जाहिरात करुनी मानतो स्वतः समाधान !

नाटक संस्थेचे कुठें मग तोटा खर्चाला
चहा फराळाने रंग तो तालमीस चढला !

सेट नवा केला टेपने संगीतही टिपले
रंगित स्पॉट दिवे स्टेजला अनंत लावियले !

अति कल्पकतेने सज्ज ते नाट्य दिव्य झाले
दिग्दर्शक बावा तयाने ढंग नवे केले !

प्रयोग स्पर्धेचा अखेरी उदासमय वठला
वठला कीं फसला ? नव्हे हो पुरता कोसळला !

वर्तमानपत्रीं लगोलग ये जहरी टीका
रसिकहि ओरडले– 'नको तो पुन्हा प्रयोग फुका !'

मी नटी नांवाजले

लागुनी नादी तुझ्या मी सर्वथा पस्तावले
नाटकी तू ! या भयाने ना तदां धास्तावले !
लग्न नाही मी करूनी नांदले रे एकटी
लाभलेल्या नोकरीने जीवनीं स्थीरावलें !
ओळखीने भेटुनी तू भूल न्यारी पाडली
भावडी भोळी खुळी मी थोडिशी भांबावले !
नाटकाचा छंद वेडा तू हटाने लाविला
प्राप्त व्हाया ती कला मी भाळुनी, झेपावले !
भूमिका लाभून नामी जीव सारा ओतला
बोलबाला होउनीया मी नटी नांवाजले !
कीर्तिसंगे लाभ झाला खूप द्रव्याचा भला
संगतीने तू परंतू वाममार्गा लोटले !
प्रेम खोटे अर्पुनी तू सौख्य माझे भोगले
षोक दारू, रेसचा तो लाविता वाहावले !
द्रव्य माझे लुंगवूनी लाथ देशी शेवटी
दीन झाले मी भिकारी तू पुरे नागावले !
गात जाते ही कहाणी वेड आता लागुनी
कंठिते वृंदावनाला आयु जे भारावले !
मागते वेडी अखेरीं ‘ हे कन्हय्या धांव रे
तूच ह्या ‘ मीरा ’ नटीला पाहिजे सांभाळले ! ’

नटीची कहाणी

सुंदर आणिक तरणीताठी कोण अशी अबला
काम सिनेमामधें मिळूनी आली उदयाला !
नृत्य तियेचे धुंद तसेही गोड मधुर गाणें
समजुन करते नीट नेटका अभिनय धीटपणे !
नभोमंडली चंचल चपला जैशी लखलखते
चंदेरी पड्यावर किंवा नागिण सळसळते ?
मिळो भूमिका तिज कसलीही वाघिण ना डरते
रडते, हंसते तशीच रसिकां रडवुनि हांसविते !
गोंडस हरिणीपरी चपल ती बागडते स्वैर
काम तियेचे दिसे उठावुन, कधी न हो गैर !
तऱ्हेतऱ्हेच्या सिने भूमिका केल्या उत्कृष्ट
प्रेक्षक वदती ' तिला न लागो कोणाची दृष्ट ! '
करार एका सिनेटोनशी होता झालेला
पांच सालचा काळ तियेचा पुरा बांधलेला !
निर्मात्यांना कैक तियेनें लावियले वेड
बघून कामे तिची तयांना लागे कां ओढ ?
कंपनीत निज खेचावे हे कसें बरे रत्न
पैसा जादा देउ करूनी, चालवती यत्न !
डोळ्यापुढती दिसले तिजला मृगजल पैशाचे
करून घ्यावे सार्थक गमले अपुल्या जगण्याचे !
करार होता झालेला पण कैसा मोडावा
प्रश्न पडे तिज पाय येथुनी केव्हा काढावा ?

टंगळ मंगळ कामामध्ये चालवली भलती
आजाराचे सोंग घेउनी हजर न हो पुरती !
भांडण तंटा कधी करावा खुसपट काढून
बोल वांकडा कुणास लावी ठपका देऊन !
सिनेटोनच्या धन्यास कळले, ‘ ती हो शिरजोर ’
शिकवावा तिज धडा म्हणुन, तो शेर न कमजोर !
काम काढुनी तिचे लगोलग नटीस अन्य दिले
पांच साल तिज चारुन तनखा कुजून ठेवियले ?
काम न लाभे कुठे कराया, ओरडली, थकली
त्या काळांतच रुग्ण बनूनी, छबी तिची सुकली !!

जनता पार्टी ! – वाहवा ! चाले राज्य झकास !

(एक नवलिका)

देशावर ये संकट खास
आणीबाणी काय इलाज ?
‘ अंधेरेमें एक प्रकाश
जय प्रकाश ! जय प्रकाश ! ’
आजारें त्यां जडला पाश
मृत्युस त्यांच्या जरि अवकाश
लोकसभेतिल सत्ताबाज
वाहति श्रद्धांजलि तयांस !
नाचक्की ये दिसुन जगांस
वाहवा ! चाले राज्य झकास !

श्रेष्ठ तयांची कला चातुरी

मदिरा प्राशन करणारे नट
लोकप्रिय ते होउनि गेले !
आज कोणते नाटक आहे
नटसम्राटां माहित नाही
धुंदीमध्ये असतां त्यांना
जाणिव देतो करून कोणी
स्टेजवरी त्यां लोटुनि देतां
काम न चुकतां रंगत जाई
अद्भुत अभिनय दावी किमया
नाटक त्याने हो अजरामर !
सामाजिक अन् पूर्ण विनोदी
कविवर्यांचे नाटक नामी
विशिष्ठ कामासाठी ज्याची
गर्जत राही अमाप कीर्ती
मदिरेचा जर एकच प्याला
नाटक सुरवातीस मिळाला
भूमिकेंत समरसून गेला
खरा विनोदी नट तो ठरला !
नाटक 'मानापमान' सुंदर
धैर्यधराचे काम गाजते
वरचढ गाणी सूर तयांचे
सतत कुणाच्या घुमती कानीं !
अभिनय तैसा 'रायगडातिल'
गाजविला कुणि संभाजीचा
स्फुरण तयांना देतां झाला
मदिरेचा नां एकच प्याला ?
कशास नांवे अशा नटांना
अरे मद्यपी म्हणुनि ठेवतां
मद्य तयांना अमृत झाले
जहर जरी ते कुणी मानिले !
देव, मुनीनी नाही कां हो
सोमरसाचे प्याले झुकले
व्यसनी नट मग कैसे दोषी ?
श्रेष्ठ तयांची कलाचातुरी !

नकट्या नाकाचा नट नायक

नकट्या नाकाचा नट नायक
नाकानें कां कांदे सोली
नाक कापुनी मात्र स्वतःचे
दुसऱ्याला अपशकून करतो !

नाकापेक्षां जड तो मोती
उंच करूनी नाक बरळतो
नको तिथें हा नाक खुपसतो
ज्याला त्याला नाक मुरडतो !

नाक तोडुनी त्यानें अपुले
कडोसरीला दिले खोचुनी
नाक ठेचले जरी स्वतःचे
वरती करुनी नाक मिरवितो !

याच्या नाकीं नऊ न येतिल
बाल न हा नाकांतिल राहिल
नाक धरुन हा बसतां, माशी–
नाकावरती ठरूं न देइल !

याच्या पुढती नाक खाजवा
याच्या नाकीं वेसण घाला
वदेल हा पण नाकामध्यें
'पडलों तरि मम नाक असे वर !'

नाट्य सहयोग

साधूं या सहयोग
सखे ग साधूं या सहयोग
तुझी नि माझी मिळुन कंपनी करुं नव नाट्यप्रयोग !
बेकार जाहलो मालक दोघेजण
नट नटचा आपणां गेल्या ना सोडुन
सामान आपुले कुजत पडे विखरुन
आवरुनी निज शोक
सखे ग ये चल तूं बिनधोक
डोलारा हा पुन्हा उभारुन सार्थ करूं उद्योग !
भुलवून नवनवे शेठ बडे लखपती
घेउं या तयांची मदत भली संप्रती
नट नटचांस देऊ नाइट ती वाढती
नवीन नाटक चोख
बसवु या, करून सारा षोक
हां हां म्हणतां तुझा नि माझा सरून जाइल भोग !
यापुढे जगू या सुखात नवजीवन
दुर्दैव जरी घे डाव पुरा साधुन
नादार होउ या अखेर दोघेजण
पुसून अपुले सोंग
सखे ग संपवु हा सहयोग
नाटक करुनी नशिबीं नाही संपत्तीचा ओघ !

माझा स्त्री पार्ट

स्त्री पार्ट एकदां मी केला
स्मरणांत चिरंतन तो रुजला !

कॉलेजातिल पहिले वर्ष
चहूंकडे जणु उसळे हर्ष
कुठे न घडतांही संघर्ष
शृंगार नसांमधुनी भिनला !

मजेत पहिली टर्म संपली
संमेलन ते टपके जवळी
नाटक करण्या धांदल उडली
नटसंच खडाडुन तरवरला !

भाषा विषयाचे प्राध्यापक
नवीन ज्यांनी लिहिले नाटक
ठरले बसवायाचे झक्क
अन् मुहूर्त त्याचा गजबजला !

एकच स्त्रीचे पात्र नाटकीं
मिळे न विद्यार्थिनी तया कीं
असह्यतेच्या अशा प्रसंगीं
मज योजियले त्या कामांला !

दिसावया मी सुंदर म्हणुनी
आग्रह धरिला नट-मित्रांनी
कौतुक करतां प्राचार्यांनी
मी भुलुन झणी होकार दिला !

कर्मठ ‘बाबा’ मम दुर्वास
त्यां नच लागूं देतां वास
बसले माझे काम झकास
अन् प्रयोग-दिन तो उजाडला !

भय तोंडाशी पण उद्‌भवले
दुष्टाने कुणि वैर साधले
गुपित सोंग मम पित्यांस कथिले
जळफळाट त्यांचा कडकडला !

नाटक जेव्हा सुरू जहाले
सोटा घेउनि पिता धांवले
शांत करुनि त्यां नाटच दाविले
चेहरा तयांचा मग खुलला !

स्त्री पार्ट एकदां मी केला
स्मरणांत चिरंतन तो रुजला !

टक्कल गोटा

भार्या दोन्ही मजला जपती
पहिली बुढ्‌ढी, दुसरी तरुणी
जी ती बोले लाडिकतेने
‘नाथ आपुला सुंदर जोडा !’
बुढ्‌ढी तोडी काळे केस
तरुणी तैसे केस पांढरे
झटापटीतुन दोघींच्या, हो–
डोक्याचा मम टक्कल गोटा !

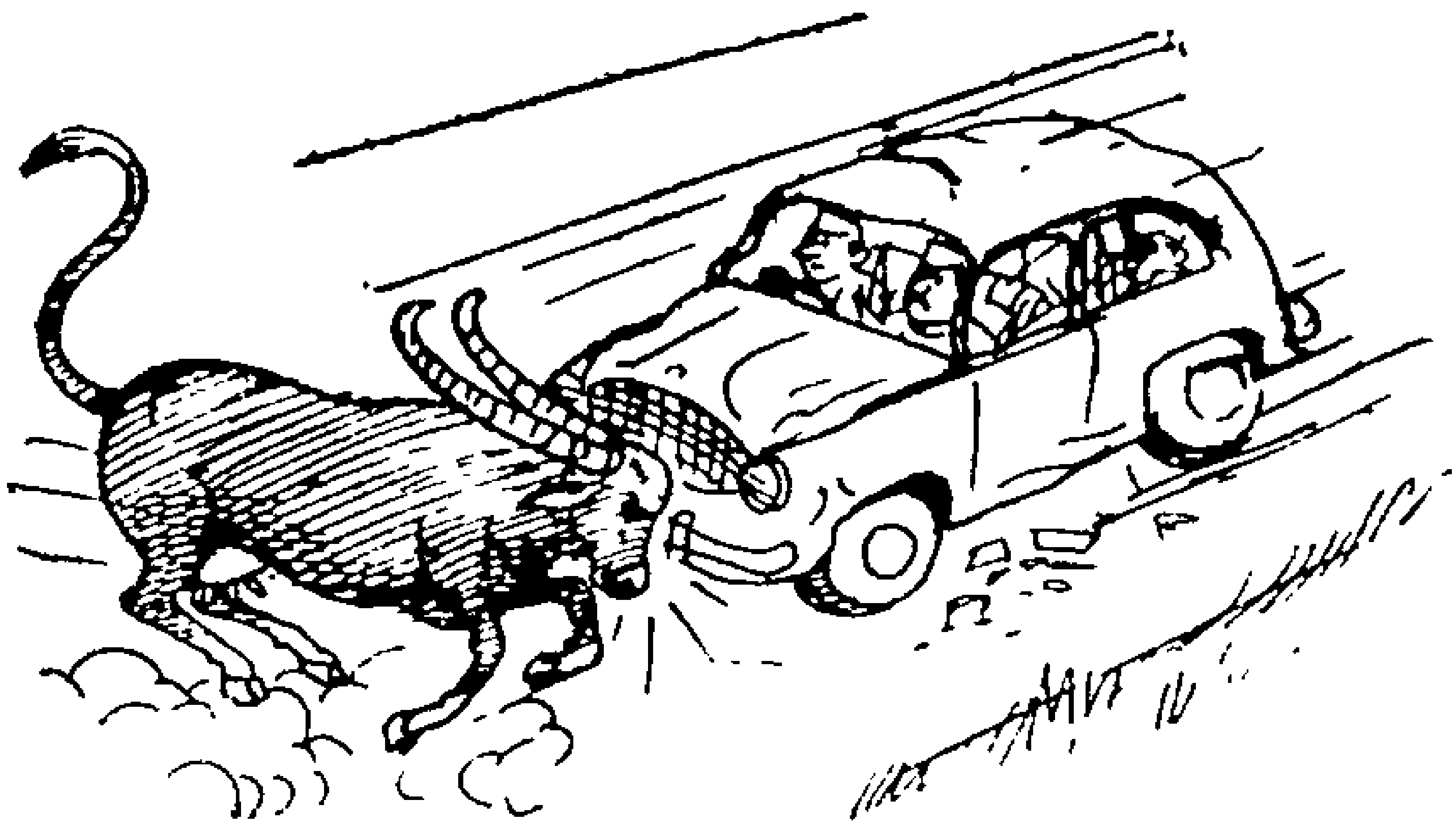

मेयर, म्हैस आणि मोटार

जनता-करप्राप्तीवर मेयर नवीन मोटर घेती
सहल खाजगी करावयाला मित्रांसह ते फिरती !

जातांना तो प्रवास त्यांचा मजेत झाला सगळा
हाय ! परंतू येताना कां प्रसंग बांका घडला !

भली दांडगी म्हैस आडवी वाटेमध्ये आली
बुजुन बिचारी मोटारीला धक्का देती झाली !

त्या धक्याने बहुत चुराडा मोटारीचा झाला
कॉर्पोरेशन निमूट सोशी खर्च भला जो आला !

नाटकी नाटककार

गोष्टी आणिक चार पांच कविता प्राध्यापकाने कुठे
नाही जों लिहिल्या, कळे न कसली शेखी तयांला चढे !
अंग्रेजी नव नाटच एक चुकुनी वाचून झाल्यावर
होई नाटककार तो, करुनिया स्वच्छंद रूपांतर !

झाले नाटक सज्ज तें पण कसे हातीं धरीना कुणी
आणूं स्टेजवरीं धडाडुन कधी चिंता तयां ग्रासुनी !
साऱ्या नाटक कंपन्यात फिरुनी माघार ये चोपडे
हौशी नाटक-संघ त्यां न भुलतां चारून देती खडे !

कॉलेजांतिल आपुल्या मग तयें उल्लू मुले गांठुनी
पैसा खर्चुनिया अखेर बसवी तो आपुले नाटक !
स्त्रीचे एकच पात्र त्यां न मिळतां विद्यार्थिनी कोठुनी
पत्नीला बनवूनिया नव नटी, झाला स्वतः नायक !

केला नाटच-प्रयोग जों न पहिला नाटचगृहाला कुठें
दैवें शेवटचा ठरून बसले त्याला तडाखे बडे !
सारे प्रेक्षक ते तुटून पडले नाटचप्रयोगावरी
अंडी आणि भजी नटांस मिळतां गेले पळूनी दुरी !

आतां नाटककार हाय ! नुरुनी, रुद्रावतारी बने
टीकाकार महा कठोर दिसतो ! जो तो तयांला म्हणे
जे जे नाटक ये नवीन कुठले ह्या रंगभूमीवरी
लेखामागुन लेख ते खरडुनी टीका विषारी करी !

हाय ! हाय ! ते साहित्य संमेलन !

दरबारांतिल तुझ्या शारदे ! देखुन संमेलन
सुखावे कसे न माझे मन ?
अध्यक्षांची निवड कराया अटीतटीनें किती
स्वागत-सदस्य झाले अती !
सदस्य नसुनी साहित्यिक ते, अध्यक्षच जो हवा
आणिती निवडुन त्यां तेधवां !
माजी अध्यक्षा धुसफुसते मान दिला ना म्हणून
तिची कां मर्जी जाई उडून ?
येउनि रागें अचूक करते भाष्य आपुले निकें
वाटुनी सभेमधे पत्रकें !
फैलावरती कित्येकांना आजवरी हो तिनें
घेतलें लिहून जाहिरपणें !
महाकवीची भरदरबारीं करून शोभा पुरी
तडक ती निघून जाई दुरी !
प्रथम दर्शनी घडतां ऐशी दारुण शोकांतिका
लागलें गालबोट कीं फुका !
नियोजीत त्या अध्यक्षांचें भाषण होता सुरूं
लागली गर्दी कां ओसरूं ?
गांवगांवचे लहान मोठे तैसे उदयोन्मुख
किती हे जमले साहित्यिक !
जत्रा भरली सुशिक्षितांची धुंदित जो तो दिसे
स्वत.ला समजे मोठा कसे ?

जाहिरात ती करून अपुली मिरवित कोणी फिरे
कीर्तिची हांव न त्याची सरे !
कारण नसतां द्वेष मनांतुन कित्येकांच्या भरे
दुज्याचे बघवेना कां बरे ?
डामडौल नी गाजावाजा पूर तयां येतसे
कार्य पण भरीव नाही दिसे !
मंत्र्यावाचुन संमेलन ते फलदायी ना अशी—
भावना होउन बैसे कशी ?
परस्परांचा परिचय व्हाया अवसर कोठे मिळे
खच्चुनी कार्यक्रम कोंबले !
त्याच फिरुन त्या विषयावरती चर्चा नी भाषणे
ठराविक वक्त्यांनी बोलणे !
कथा-कथन जें करती त्यांना संधी ना लाभुन
तयांचे झाले उच्चाटन !
काव्य-सभेतुन संधि अगोदर सिद्ध कवींना मिळे
नवोदित दिसले थोडे खुळे !
ऐन प्रसंगीं घुसखोरीने वरणी अपुली कुणी
अगांतुक देती कवि लावुनी !
चावुन चोथा झालेले तें पुरे जुने नाटक
पाहती कसेबसे प्रेक्षक !
जिकडे तिकडे गैर व्यवस्था, उकळुनि पैसे भले
प्रतिनिधी रागावुन भांडले !
विषय-नियामक सभेमधे कां हमरी तुमरी झडे
ऐक्य ना ठराव येतां घडे !

ठराव फुसके पसार होती झडून चर्चा जरी
राह्यचे पडून ते दप्तरीं !
दलित जनांचा मूळ प्रश्न तो आणुन संमेलनीं
सोडवी अद्यापी ना कुणी !
सभामंडपी करुनि गर्जना घुसतां जन ते बळें
हाय ! कां संमेलन कोसळे ?
अन् कोसळल्यावर ऐसे संमेलन
' घ्यावया नको त्या गांवाचे दर्शन '
कां भीष्म प्रतिज्ञा जाई तो गर्जुन ?
फज्जा उडतां दरबाराचा तुझ्या शारदे असा
जाहला जो तो वेडा पिसा !

• (नोव्हेंबर १९७७ मध्ये पुण्यास भरलेल्या
मराठी साहित्य संमेलनास उद्देशून)

त्याचें जीवन

मिळे न जागा रहावयाला
बघुन नोकरी थकून गेला
बेकार बी. ए. लग्न कशाचे
जीवन जगतो पहात ' बॉबी ' !

तो चरित्र लेखक आणि प्रकाशक

'महाराजांचे चरित्र अमुच्या
लिहा लिहा हो लेखक तुम्ही'
प्रकाशकाने नम्र विनंती
लेखकांस ती केली एका !

रात्रंदिन तो खपुन बिचारा
पूर्ण तयाने चरित्र केले
प्रकाशकाच्या देउन हातीं
सत्वर छापा करी विनंती !

कितीक वर्षे लोटुन गेली
प्रकाशकाने ते न छापतां
दडपुन ठेवी तो निजपाशीं
थापा मारुन तऱ्हेतऱ्हेच्या !

अखेर लेखक चिडून गेला
बघून त्याने वकील बांका
प्रकाशकांला नोटिस देउन
कोर्टामध्यें उभे खेचले !

टरकुन जातां त्या न प्रकाशक
लढत तयाने दिली, अखेरी–
समेट घडुनी, कसेबसे मग
परत लेखकां चरित्र लाभे !

हाय ! परंतू त्या चरित्राची
कालावधिनें वांफ उडाली

धुळीत पडले ! लेखक रडतो
त्राता आतां कोण प्रकाशक ?

मी नटी नाटचांत गाजे

मी नटी नाटचांत गाजे कां तुला ते नावडे
श्रेष्ठ माझ्या ह्या कलेचे का तुला रे वावडे ?
व्यर्थ घेसी कां कुशंका शील माझे भ्रष्टले
कां तुझा विश्वास बैसे भुंकती जे बापडे ?
छंद माझा नाटकी हा मी खुळी वेडावले
विस्मरे मी दुःख जेव्हा नाटचरंगीं बागडे !
जी कला संपादली ती आजही जोपासली
वृक्ष त्याचा भव्य झाला छान ज्याचे रोपटे !
नांवलौकीका चढे मी मान त्याची धन्यता
मत्सराने मारसी कां तू जिव्हारी कोरडे ?
राग दे सोडून सारा मी नटी झालें जरी
पातिव्रत्याचे पुराणी जाणते मी जोखडे !
शुद्ध सीतेसारखी मी साजणा सांगू कसे
ही कला प्रेमांत आणी व्यर्थ वेडे वाकडे !!

नाट्य निर्माता

कशाला नाट्य निर्माता जहालों मी बरे देवा
निमाली जिद्द सर्वस्वी नको धंद्यात त्या सेवा !
किती मी ओतुनी पैसा उभारूं नाट्य-संसार
शिरीं तो वाहुनी भारा हटे मी वीर झुंजार !
नटांची राखुनी मर्जी जिव्हाळा त्यां किती लावू
नट्यांना खूष ठेवाया किती नाचूनिया धावूं ?
नटांनी ऐन वेळी कां मला देऊन गुंगारा
मिळे ' नाईट ' ती जादा करावा तेथ पोबारा !
नट्यासाठी किती साड्या तऱ्हेच्या नित्य आणाव्या
कशा त्या चोरुनी त्यांनी सदा बाहेर नेसाव्या ?
प्रवासी घेउनी गाडी नटांना घेरुनी न्यावे
वडे सामान नाट्याचे कसे तें नीट राखावे ?
मुरब्बी नाट्यकर्त्यांना किती गोंजारुनी घ्यावे
जिवाच्या इष्ट-मित्रांनी फुका कां पास मागावे ?
नवी ती नाटके न्यारी कुठूनी सारखी दावू
टिकावू त्यांत ती थोडी, जुनी होती न टाकावू !
मिळेना घातला पैसा करूं धंदा कसा आतां
बने मी कर्जबाजारी बिचारा नाट्य निर्माता !

लगिनघाई !

तिच्यासंगें फिरतोस कशासाठीं ?
तुझ्या विषयीं आक्षेप लोक घेती !
प्रेम जमलें कां तिचें आणि तूझें
सांग मित्रा ! मज सत्य तें असें जें !

मित्र बोले– ' छे ! नव्हे तसें कांहीं
तिला अपुली मी मानतसे ताई !
स्नेह अमुचा हा नित्य वाढणार
लोकनिंदा मी तुच्छ लेखणार !'

' बरें ! ' म्हणुनी मी मूग गिळुन राहीं
नूर तिकडे बदलून मित्र देई !
बंधु-भगिनीचें त्यजुनि अतां नातें
(प्रेम त्यानें तिजसवें जुगविलें तें !)

प्रेमरंगीं रंगतां जीव दोन
हाय ! आलें भलतेंच तें घडून !
दिवस गेले ' लोटून ' तिला कांहीं
आणि झाली दोघांस ' लगिनघाई ' ! !

नाट्य होईना तुझ्यानें

नाट्य होईना तुझ्यानें नाट्य तूझें राहुं दे
चालवी नाट्यगृहां तूं छान धंदा होउं दे !
थोर कांही पूर्वजांनी नाट्यसंस्था स्थापिली
चालवीली, वाढवीली तूज दैवें लाभली !
हातुनी कांही तुझीया कां न संस्था ये पुढें
लोपला निःस्वार्थ जेथें कार्य तेथें तोकडें !
कार्यकर्ते वृद्ध झाले नाट्य त्यांचें संपलें
रक्त ताजें तें युवांचे घ्यायचे कां थांबलें ?
नाटकी तूं रे दिवाणा बोलबाला हो अती
कां तुझ्या दिग्दर्शनाला ना यशश्री श्रेष्ठ ती ?
नाट्य संस्था आज कैशी जी चिरंजीवी ठरे
'नाट्य गेलें, गृह जहालें' हें न थोडें बाप रे !
नाटके आतां दुज्यांची सूटमार्गें पाहणें
लाभ हा लाभेल ज्याला तो न कोणी सोडणें !

भास

दहा मुखांनी रावण जेव्हा
निज पत्नीचे चुंबन घेतो
भास तेधवा चुकून होतो
कलावंत कुणि वाजवि पेटी !

हा गायक आणि तो कवि

हा गायक गातो सुस्वर अन् शास्त्रोक्त
आवाज पहाडी मुळात ह्याचा गोड
टाकील दणाणुन मैफल संगीताची
करमणूक होइल श्रोते जमले त्यांची !

बैठकीत गाणे जेव्हा ह्याचे होते
नाखूष बसाया समोर का पण श्रोते ?
हा दुर्दैवाने चकणा दो डोळ्यांनी
विद्रूप चेहरा का न बघावा त्यांनी ?

तो कवि तसाही कुणी छापखान्यात
जुळवितो खिळे, कधि प्रुफे तपासुनि देत
लाभतो तयाला पगार अगदी थोडा
गरिबीनें दिसतो उदास, भोळा, वेडा !

जरि दिसावयाला उदास, भोळा, वेडा
दावितो रचूनी काव्य कधी तो फर्डा !
पण सभेंत 'कविता-गायन' करतो जेव्हा
कां घेति न ऐकू लोक तयाचे तेव्हा !

मिलाफ

विद्वान कुणी तो क्षत्रिय पदवींधारी
हो साहित्यिक नी छुपा समाज पुढारी
जात्यंध स्वतःला सुधारवादी म्हणतो
जनसंघ पक्ष पण मनांत शत्रू गणतो !

निज जातीची त्यां कट्टर पत्नी लाभे
कॉंग्रेसमधें जी कार्यधुरंधर शोभे
पण हाय ! अकालीं गेली जग सोडून
ठेवून पतीला मागे कन्या सान !

हिरकणी पित्याची एकुलती अलबेली
जणु चंद्रकलेसम वाढत कन्या गेली
कॉलेजमधें ती मिळवुन जाई कीर्ती
वक्तृत्व, काव्य नव कलेंत करुनी प्रगती !

कम्युनिस्ट तियेचे विचार बनले पुढती
कॉलेज-मित्र कुणि तिला मिळाला साथी
जो हुषार, सुन्दर तिजसम प्रेम-दिवाणा
जमविलें तयाशीं प्रेम तिनें शिकतांना !

पण निघे तुर्क तो ब्राह्मण जनसंघाचा
कळतांच पित्याचा भडका उडला खासा
गाजला अखेरीं विवाह सत्प्रेमाचा
अन् मिलाफ झाला जातींचा, पक्षांचा !

नागीण

गेला तुझ्यावर बसून ।
सख्या, जीव गेला तुझ्यावर बसून !
मी अमेरिकेहुनि आलें
हिंदुधर्मामधें मिसळलें
हरिजन-कार्य हातीं धरून ।। सख्या०
हरिजनांची सेवा मला
करितांना येई अडथळा
ढोंगी तुझे कांहीं शिष्य भेटून ।।सख्या०
माझ्या रूपास ते भाळले
कार्य पवित्र थंडावले
पापी कृत्यांमधें आम्ही रगून ।। सख्या०
मज पस्ताव झाला अती
प्रायश्चित्ताविना ना गती
दाव दया, मला शुद्ध करून ।। सख्या०

० ० ०

मति गांधींची गुंगुनि गेली
नील नागीण गाय जाहली
बिंग तिचें सारे बाहेर फुटून ।। सख्या०
परीवर्तन तिचें पाहुनी
साबरमतीस गांधीजींनी
पाठविली छान सोंवळी करून ।।
सख्या०

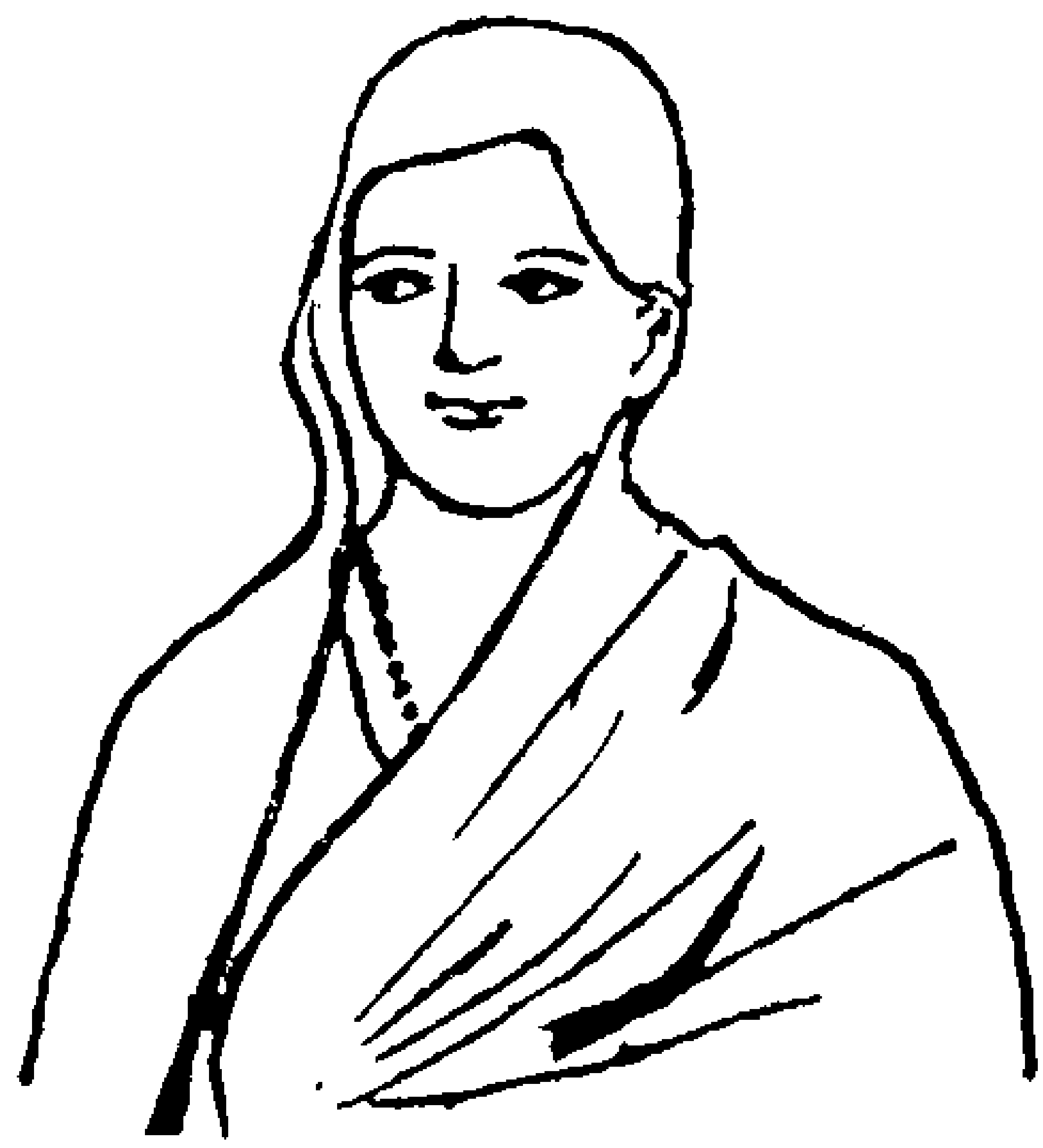

जाहलो प्रकाशक मी कुठुनी ?

जाहलो प्रकाशक मी कुठुनी
वेदना सले ही आज मनीं !

पाठ्य-पुस्तके शाळांची ती
जोंवर हुकुमी हातात होती
धंदा तेव्हा नव्हता कमती
तो घांस पुरा जाई गळुनी !

किताब कॉलेजांचे केक
ग्रंथ-घराविण ज्यां न गिऱ्हाइक
किंमती त्यांच्या भडक ठराविक
छात्रांस जाति ना परवडुनी !

कथा नि कविता उघड्या पडल्या
उदंड कादंबऱ्या हबकल्या
सर्व योजना नडून फसल्या
पुस्तके गुदामीं कोंसळुनी !

महाग त्यातुनि कागद झाला
छपाइचा दर वाढुनि गेला
चित्रकार अन् बाइंडरवाला
ब्लॉक्मेकर्ससह गेले चढुनी !

धंदा आतां कसा चालवू
कुणा पुस्तके उधार देऊ
'रॉयल्टी' ती कशी भागवू
जर वसूल पैसा हो न क्षणीं !

मोठी पुंजी कोठे शोधू
बँक कर्ज ते कितीक काढू
व्याजासह अन् केव्हा फेडू
गाडलो गळ्याइतुका पुरुनी !

तुम्हांस लेखक ! अतां इषारा
पुस्तकांस ना तुमच्या थारा
खर्च अगोदर ओता सारा
ना तरी प्रकाशक जा बनुनी !

धंदा, थट्टा नव्हे मस्करी
आज अमीरी उद्यां फकीरी
तारेवरची कसरत सारी
सुटताच तोल, गचकेल कुणी !

मागणे बाळाचे

सुट्टीमध्यें नाताळाच्या
ख्रिसमस्‌बाबा भेटिस येतो
मुलास देतो हवे हवे तो
जाणुनि हे ! कुणि बाळ मागतो !

'घरांत आमुच्या प्रत्येकाला
निजावयाला पलंग आहे
डॅडींना तो स्वतंत्र दे रे
अडचण करती रोज ममीला' !

मुद्रक जीवन बुद्रुक झाले !

मुद्रण हा व्यवसाय कधीचा चालविला मी कसून
अरे ! पण आज फशीं कां पडून ?

पहिल्यापासुन जीव लावुनी सेवक संभाळले
कधी त्यां कमी पडू ना दिले !

एकाएकी महर्गतेचा भस्मासुर पेटला
तयाने जो तो वैतागला !

एकी करुनी सेवक मजला भंडावुन कैकदां
मागती पगार द्या वाढता !

तडजोडीचा मसुदा त्यांनी पुरता फेटाळला
हाय ! ये निकराचा मामला !

संप करूनी सेवक नेती कोर्टामध्ये लढा
पाडुनी व्यवसायाला तडा !

लागला अखेरी निकाल न्यायासनीं
घ्या सेवक कामावरी पुन्हा ठेवुनी

पाच वर्षापासुन वाढ, फरक द्या झणीं
डोळ्यापुढती चमकुनी गेले चक्क काजवे खरे
कुठुनि त्यां पैसा देऊ बरे ?

व्यवसायीं ह्या गोडी नुरली, अपमानास्पद जिणे–
गमे, तो व्याप नको साहणे !

आत्मघातकी स्पर्धा करुनी मुद्रक आपसामधे
ओढती काम मिळे जे कुठे !

पाठ्यपुस्तके छापुनि पूर्वी अमुच्याकडुनी किती
प्रकाशक झाली धेंडे बडी !

शहरा शहरामधे तयांनी इमारती बांधल्या
फिराया मोटारी ठेवल्या !

कैक बिलांची त्यांच्याकडुनी थकली बाकी जरी
संकटीं ती न मिळे कां पुरी ?

काम जयांचे केले आम्ही सहाय्य त्यांचे सरे
दिवसही त्यांना आले बुरे !

तो पाठ्य-बुकांचा घांस तयांचा भला
निज सरकाराने ओढुनि कीं घेतला
श्रीमंत अचानक बने भिकारी, खुळा
मुद्रकांसवे प्रकाशकांना नामशेष जो करी
करावा धंदा का तो तरी ?

भाव आजचा नसे उद्यांला महर्गता मातली
आग कीं जिथे तिथे पेटली !

गडप अचानक कागद झाला गोंधळ तें उडविला
पांढरा 'ब्लॅक' पुरा जाहला !

चौपट होता शाईचा दर चित्पट हो मुद्रक
तयाचे काळे पडले मुख !

तेल मशिनचे महाग झाले, टाईप दर वाढले
करांचे दणके ना वाचले !

'मुद्रक जीवन बुद्रुक झाले,' कटीं न कसले ठरे
परवड नशिबाची ना सरे !

पुरे उधारी, नको वसूली, कर्ज नको, व्याज ते
हाव ती जिरून सारी फिटे !
मशिनरी जवळची विकुन अतां टाकतो
जे देणे झाले पुरते निस्तारतो
बस्स् मुद्रकधंदा अंती हे गर्जतो
संन्यासाचे जीवन बरवे आता पंढरपुरीं
विठ्ठला ! शांति मला दे पुरी !

रंगांत बेरंग

प्रवासतांना गाडीमध्ये
सहज समोरी दोन कुमारी
ओळख झाली, विनोद चाले
उपहाराला चढला रंग !

सुंदर स्टेशन ये खंडाळा
भुयारांतुनी धांवे गाडी
दिवे न गाडीमधे लागतां
जिकडे तिकडे हो अंधार !

अंधारीं त्या, मी वदनाने
'च्युक्क' ध्वनी मौजेने केला
उजेड येता, दोघी मज कां
शंकेने, गुरगुरुनी बघती !

पुढारी आम्ही

पुढारी आम्ही, आम्ही देशाचे, खरोखर सेवक जनतेचे !
निवडुनी येतो, येतो नेमाने, कसें तें कोणी ना जाणें !
स्वतःचा स्वार्थ, स्वार्थ साधण्याचा, आमुचा धंदा जगण्याचा !
बदलतो पक्ष, पक्ष नवे नित्य, कसे तें सांगावे सत्य ?
बिदूषकी चाळे, चाळे करण्यांत, कळीचे नारद आमुच्यांत !
खेळतो रंग, रंगढंग कोणी, कुंपणावर त्या बैसोनी !
भांडणे कैक, कैक लावण्यांत, आमुचा सिद्ध असे हात !
मिळतां ती खुर्ची, खुर्ची मंत्र्याची, सोडण्या नाराजी आमुची !
वृद्ध जरी झालो, झालो तरि पक्के, तरुण ते अम्हाहुनी फिक्के!
प्रकल्प ते मोठे, मोठे ते रचतो, पुरे पण करितांना खचतो !
महर्गता वाढो, वाढो ती कितिही, काळजी आम्हाला नाही !
लावितो आशा, आशा जनतेला, फेकुनी धूळ किती वेळा !
सत्तेवर धांव, धांव घ्यावयास, हक्क तो सगळ्या पक्षांस !
निधर्मी पक्ष, पक्ष आमुचाच, पटवितो अन्य स्पर्धकांस !
राज्य स्थिर द्याया, द्याया देशांस, गर्जतो 'पक्ष आमुचाच !'
जंगी स्पर्धेने, स्पर्धेनें आम्ही, राज्य ते चालवितो नामी !
पुढारी आम्ही, आम्ही देशाचे, खरोखर सेवक जनतेचे !

और सिनेमा

शाळेमधल्या कुठल्या एक
मुलीस नाही स्वतंत्र खोली
मधल्या सुट्टीमधे बिचाऱ्या
उन्हांत फिरती पिऊन पाणी !

हेड्‌मिस्ट्रेस्‌ला सुन्दर ऑफिस
जवळ आणखी स्वतंत्र खोली
आंत कॉट नी प्रियकर शिक्षक
दिवसा ढवळ्या मौज मारती !

त्या खोलीच्या दाराला पण
छिद्र पाडले अचूक कोणी
छिद्रामधुनी जातां येतां
मुली पाहती 'और सिनेमा !'

तो बकासूर आणि भीम

रानावनात दूर — एकांत त्या ठिकाणीं
दगडी गढींत भव्य — वस्तीस कोण प्राणी ?
धिप्पाड, क्रूर, नंगा — तो दैत्य आततायी
काळीज त्यांस नाही — भासे जणूं कसाई !
भोळ्या अनेक लोकां — वर्चस्व दाखवून
देऊन धाक, धोका — घेतो सदा लुटून !
ऐशा बकासुराचा — उडवावयास धुव्वा
तो भीम सज्ज आहे — शेरास शेर सव्वा !

लोकप्रिय अण्णा गेले !

(अण्णांची ओळख:– अण्णा हे एका सरकारी ऑफिसांत मोठ्या हुद्यावर होते. त्यांच्या स्वभाव विनोदी आणि प्रेमळ होता. सर्वांशी मिळून मिसळून ते वागत त्यामुळें ते अतिशय लोकप्रिय झाले होते. त्यांच्या अकालीं निधनामुळें सदरहू विलापिका स्फुरण पावली आहे. !)

हें काय अकल्पित झालें लोकप्रिय अण्णा गेले !

वार्ता ती दुःखद भारी धडकून कचेरिंत येई
सगळ्यांच्या कानीं पडतां मनिं जो तो थिजुनी जाई
दुःखाची भीषण छाया सर्वत्र पसरुनी राही
दैवाचा दारुण घाला
आज कां अचानक आला
हिरमोड सुखाचा झाला
जें होउं नये तें घडलें लोकप्रिय अण्णा गेले !

अण्णांची सोज्वळ मूर्ती नच जाते डोळ्यांपुढुनी
सुस्वभाव प्रेमळ भारी बंधुभाव दे वाढवुनी
अधिकार असूनी हातीं गाजविला व्यर्थ न त्यांनी !
खेळाडू ठेवुनि वृत्ती
कारकून जे जे हातीं
मिसळून तयांतुन अगदीं
लौकिकास मोठ्या चढले लोकप्रिय अण्णा गेले !

चालतां काम तें आतां बोलेल विनोदी कोण ?
देउनिया टोपण नांवे हांका त्या मारिल कोण ?
'केसरी-मराठा-भाला' दावील बरे वाचून ?

शेंगा त्या ओंजळ भरुनी
चाकूनें पेरू चिरुनी
देईल न तैसे कोणी –
फुकटचे चहाचे पेले ! लोकप्रिय अण्णा गेले !

भरणार नाहि यापुढतीं संमेलन कारकुनांचें
जिलबीचे जेवण तैसे 'अण्णांविण' नच व्हायाचें !
बाईचें त्यांतुनि गाणें थांबलेच तें कायमचें !
सफरी त्या सिंहगडाच्या
फेऱ्या नि चतुःशृंगीच्या
निघणार अतां हो कैशा
जर कुणी पुढारी नुरले लोकप्रिय अण्णा गेले !

अण्णांच्या राजवटीचा संपला गोड इतिहास
आतां न येउं दे कोणी उशिरानें ऑफिसांस !
सवलती सुखाच्या सगळ्या हाय ! हाय ! पडल्या ओस !
अणांचे राज्य निमालें
त्या जागिं कुणि जे बसले
दुर्वास ऋषी ते गमले
पारतंत्र्य नशिबीं आलें लोकप्रिय अण्णा गेले !

अश्लील मार्तंड

(श्री. कृष्णराव मराठे यांची सपशेल माफी मागून !)

कथा, काव्यें, नाटकें वाचतांना
सिनेमाही ते तसे पाहतांना
जरा कोठें ' अश्लील ' दिसुन येतें
हाय ! माझ्या हृदयांत डांचतें तें !

संस्कृतीची ना चाड लेखकांना
मान नाहीं ते देत अंगनांना !
स्वैरतेचे डोक्यांत नव विचार
धर्म त्यांनी सोडून दिला पार !

कलावंताना काय ह्या म्हणावें
नीट मार्गावर कसें त्यां अणावें !
कसें वाङ्मय होईल तें पवित्र
ध्यास लागे मज हाच अहोरात्र !

कुणी देवांना ठेवतात नांवे
कसें त्यांना पावित्र्य तें न ठावें ?
लेख ' लैंगिक ' ते कुणी खरडतात
कसा माझा दाखवूं त्यांस हात ?

ग्रंथ पठनीं ' अश्लील ' ये दिसून
टिपण त्याचें ठेवितों मी करून !
वेळ येतां भरवून सभा खास
दाखवीतो वाचून 'तें' जनांस !

कुणावरती फिर्याद गुदरण्याला
चेंव मजला येतसे कैक वेळां !

लेखकांची चांबडी लोंबवून
त्यांस देतो भुर्दंड ठोठवून !

संस्कृतीच्या बाहेर जर कुठून
सिनेमाचा ये भाग आढळून
अर्ज करुनी 'सेन्सॉर-कमीटीला'
भाग तितुका लावितो कापण्याला !

कुठें संमेलन वाङ्मयीन होतें
नेमका मी घेतसे धांव तेथें !
सभ्यतेचा आणून सर्व आव
'निषेधाचा' मी मांडितो ठराव !

सभ्य ! म्हणती 'उद्योग काय नाहीं'
व्यर्थ देतां उपसून घाण कां ही ?
अन्न घरचे खाऊन हो फुकाच्या -
भाकरी का भाजतां लष्कराच्या ?

काय ऐशा सुज्ञास (!) उत्तरावें ?
कसें त्यांना ठाऊक हें नसावें ?
(नांव अपुलें जगतांत व्हावयाला
दिव्य हातुन कां नको घडायाला ?)
काम नसतां नापीक कैक वेळा
तुंबड्या त्या लावितो दिवालीला !
कार्य माझें हें जरी त्याप्रमाणें
धन्य ! म्हटले मज पाहिजे जगानें !

(दिवालीला–भितीला)

साहित्यिक तो बने बुवाजी !

लेख विनोदी लिहून ज्याने हांसविले सकलांना
स्वीकारुनिया मौन जहाला कोण बुवा तो जाणा !
करुनि करुनि भागला देवपुजेस लागला
पुत्र नांव काढतो कृतार्थ जन्म मानतो !
दीनदास त्या महाराजांची दृष्टि कृपेची जडली
साहित्यिक तो बने बुवाजी विचित्र घटना घडली !
चला चला, पळा पळा, शिष्य शिष्यिणी बना
सुवर्ण पर्वणी अशी कधी न यायची पुन्हा !
प्रवचने महाराजांची बुवाजी नित्य सांगती
जमूनी भाबड्या बाया वाती वळत ऐकती !

दिलेली प्रवचने सारी डोक्यावरुन वाहती
बुवाला बायका भोळ्या भाळुनी, मानती किती !
'करावे काय हो कोणी करीना कोणि सांगून
जयां जे साधते त्याने करावे मात्र ठासून ?'

प्रिये तूं !

प्रिये तूं सोडुनी द्यावा मनाचा व्यर्थ कांगावा
किती मी ध्यास, मागोवा तुझ्या गे प्रीतिचा घ्यावा ?
सिनेसृष्टीमधे माझा जरी संचारतो जीव
कलेचा सांग त्या वेडे ! तुला कां खास दुष्टावा ?
कला ती जीवनासाठी कसे ना हे तुला ठावे
तिथे चरित्र्य जो राखी कसा त्यां काळिमा यावा ?
नटी त्या भाळुनी देती खुबीनें टाकुनी जाळे
फसूनी जीव ना जाई तयांच्या प्रीतिच्या गांवा !
जिवाची तूंच सम्राज्ञी किती विश्वासुनी सांगू
सुगावा प्रीतिचा माझ्या तुला तो कां न लागावा ?
जिवाचा कोंडमारा कां करूनी सारखा घेशी
अरेरे ! जाहली सीमा नको तो बाह्य देखावा !
पुरे हेवा तसा दावा तुझा मी जाणतो कावा
जडूं दे जीव हा जीवां घडूं दे प्रीत–मेळावा !

भाषावार प्रांत रचनेचा पुरस्कर्ता–मी

(ह्या कवितेने कवीस 'भाषावार प्रांत रचनेचा पुरस्कर्ता' असा महान किताब बहाल करण्यात येणार आहे अशी हूल उठली आहे. ती खरी कीं खोटी ?)

मी कोंकणी मी कोंकणी
गोव्यातला मी कोंकणी
गोव्यामधे मी जन्मलो
गोवेकरी मी कोंकणी
वर्षानुवर्षे हो तिथे
ईर्षा कशाची ना मला
माडामधें मी नाचलों
संचारुनी सृष्टीमधे
धुन्दीमधे काव्यें किती
छांदिष्ट हा बांका कवी
काव्य–प्रसिद्धी होउनी
कीर्ती तशीही संपदा
माझे भलें झाले जरी
तो भारताचा जाहला
गोवा महाराष्ट्रामधे
त्वेषांत तेव्हां फुंकतो

मी ना मराठीचा कुणी
मी ना मराठीचा ऋणी !
गोव्यामधे मी वाढलो
भाषा मराठी बोललो !
सत्ता फिरंग्यांची खरी
मी वागलों वेड्यापरी !
सिंधूसवें मी रंगलो
वेडावलो, धुन्दावलो !
झाली मराठीच्यामधे
वाचून ती कोणी वदे !
छाती जरा रुंदावली
भाग्योदयानें लाभली !
गोवा कुठे माझा गया
देवा ! तुला त्याची दया !
जाणार शंका घे कुणी
ही कोंकणीची फुंकणी !

जीवन मेवा गोड सुका !

कसा होतो, कसा झालो, कसा आहे मी
विचारतां नच तुम्ही
मम गाणे, शांतपणे, सगळे जन हो ऐका !

आधी होतो मी वाघ्या
बनलो त्यानंतर पाग्या
येळ्कोट माझा जाईना   नव्या युगाचा तो डंका !

कवी खरा मी नच कवडा
दैवाने पण हो वेडा
कितीक डिवचुन धेंडांना   बने विदूषक मी बांका !

शिक्षक पेशा मी त्यजला
नाट्य, सिनेमा गाजविला
पत्रकारही मी बनलो   नांव मिळे पण ना पैका !

कार्पोरेटर मी झालों
राजकारणीं धडपडलों
पक्ष किती मी पालटले   बीन बुडाची मम नौका !

हिंदुसभेचा मी पहिला
नंतर हो काँग्रेस्वाला
समाजवादी बनुनि कधी   लाल मला रुचला बुरखा !

खेळाडू ठेवुनि वृत्ती
हिंमतही धरली पुरती
स्वैर बोलुनी विविध स्थळीं   वक्ता ठरलो बेडरखाँ !

अनेक त्या केल्या गोष्टी
नाही पण झालो कष्टी
देवाजीची सर्व दया   जीवन मेवा गोड सुका !

तो आणि ती

तो म्हणाला	मी असे तो 'क्लार्क' खंदा लेखक
ती म्हणाली	मीहि आहे 'टायपिस्ट्' अन् वाचक !
तो म्हणाला	वाचशी कां गोष्टि माझ्या मासिकीं
ती म्हणाली	सर्व गोष्टी चोरट्या त्या ठाउकी !
तो म्हणाला	काढितो मी छान फोटो ते किती
ती म्हणाली	'स्नॅप' माझा तूं नको घेऊं कधीं !
तो म्हणाला	ब्रह्मचारी देह मी हा राखिला
ती म्हणाली	चोरुनी तूं पाहसी वेड्या मला !
तो म्हणाला	वेड लावी रूप तूझें गोजिरें
ती म्हणाली	जाणते मी तूं कसा आहे बरें !
तो म्हणाला	प्रेम माझें मी तुला अर्पू कसें ?
ती म्हणाली	तेवढें तूं सोडुनी द्यावे पिसें !
तो म्हणाला	कां जिव्हारीं बाण ऐसे मारिशी ?
ती म्हणाली	प्रेम-प्रांतीं झुंज चाले ही अशी !!

कांही सोबती

अज्ञात कुणी ती होती नव कवियित्री
आवाज तियेचा मधुर तयांतुनि भारी
बाहेर गायनां जेव्हा म्हणुनी जाई
तो पालक सोबत तिचा अगांतुक येई !

गायिका कुणी ती सुंदर तरुणी होती
देहाची नुकतिच तिच्या उमलली कांती
जलशांत गातसे नृत्य करूनी गोड
लुडबूड कराया बंधु तिचा ये त्यांत !

व्याख्यान ऐकण्या रमणी जाई कोणी
जरि झाले नव्हते लग्न तियेचे अजुनी
संधान जुळविलें तिनें गुरूशीं अपुल्या
एकटी न सोडी तिज तो कांही केल्या !

हपिसांत लागली कोणी नूतन बाला
तिज 'क्लार्क' जवळ जो होता शिकवायाला
मैत्रींत जमवुनी 'प्रेम' तयानें आतां
तिज सोबत करतो घरांस जातां येतां !

अभिनेत्री सुंदर सिनेतारका कोणी
बाहेर फिराया जाते नटुनी थटुनी !
नच दिग्दर्शक वा नटही लाभे जेव्हां
तिज सोबत कुत्रा करावया ये तेव्हा !

खोली मिळेल तर शपथ !

खोली म्हणून कांही खोली कुठें मिळेना
खोलीविना जिवाची झाली अपार दैना !
'बेकार', 'पोळ' ऐसा शिक्का सदा कपाळीं
तें युद्ध मात्र येतां त्यां नोकरी मिळाली !
लाभे पगार आतां संपून दैन्य जाई
चिंता परी जिवांला लागून अन्य राही !
लग्नाविना अरेरे ! मी हा जगांत प्राणी
कैशी मनांस माझ्या येई न पोर कोणी ?
देवास त्या अखेरीं माझीच कींव येई
दृष्टीसमोर बाला धाडून एक देई !
पाहून तीच बाला मी अंतरांत धालों
प्रीती तिची लुटाया वेडा पुरा जहालों !
मार्गीं सदा सखीच्या जाऊन सोबतीला
संधान बांधलें मी सांगू कसें जगाला ?
राहावया परंतू खोली कुठें न भेटे
(एकांत गांठ नाहीं !) मोठी उणीव वाटे !
ऐशी कशी स्थिती ही खोली कुठे मिळेना
खोलीविना जिवाची झाली अपार दैना !

ग्रंथसंग्रहालय ठाणे

बदली झाली तुझी तरी

बदली होउन दूर राजसा! जाशि कसा रे निघुन्
अचानक जाशि कसा रे निघून् ?
सहचरी तुझी मी, माझा तूं सौंगडी
सहवास तुझा मज लाभुनिया हरघडी
राहिलें सदोदित सुखांत मी गुल्छडी
हाय ! परंतू आनंदाला विरजण गेले पडून्
दूर तूं जातां मजला त्यजून् !
तुजसवें किती मी बागडलें, हिंडले
हपिसांत तुझ्यासह कामातुन रंगले
अन् प्रेम आपुले तिथेंच फोफावले
जातां येतां सोबत केलिस 'बॉडिगार्ड' तूं बनून्
तुझ्यासम शोधु अतां रे कुठून् !
कामांत मला तूं मदत करूनी सदा
मज विश्रांतीचा दिलास रे फायदा
तुजवाचुनि आली माझ्यावरती गदा
रजेवरी मी जाते आतां मनामधे तडफडून्
तुझ्याविण गुलाब जाई सुकून् !
हपिसांत आपुली लीला बहु वाढली
अन् अधिकाऱ्याने जोडी निज फोडली
कां खोड निखालस प्रीतीची मोडली ?
बदली झाली तुझी तरी रे तुझीच बघ मी अजून्
भेट दे केव्हांही कडकडून् !

फसे मी करून हा व्यापार !

फसे मी करून हा व्यापार !
कितीक वर्षे भर बाजारीं
दुकान कापड उंची भारी
थाटुन वसलो तरी गिऱ्हाइक लाभे ना भरदार !
कट्पीसेस्सह सुंदर साड्या
तलम सुताच्या धोतर जोड्या
टेरिलीन् अन् टेरिकॉटचा कपडा नमुनेदार !
माल असा किति तऱ्हेतऱ्हेचा
ठेचुन भरला बहु किमतीचा
नवा म्हणूनी जरी विकावा जुना उद्यां ठरणार !
नवीन मांडणी केली चकचक
रोषनाइची त्यावर लखलख
दिपून जावा बघून कोणी केलेला शृंगार !
कौंटरवर युव-युवती नोकर
मालक बसलो मी गल्यावर
गिऱ्हाइकांची आतुरतेनें पहात वाट अपार !
भरुनि पागडी जागा घेई
दुकान भाडे हो जड डोई
नोकरांस अन् पगार करता होतो जिव बेजार !
जाहिरात ती करून दमलो
'रिबेट' देउन पुरता फसलो
कोंसळलीही बक्षीसांची युक्ती नव गुलजार !

बँकेकडुनी धंद्यासाठी
कर्ज काढतो वरचेवरती
व्याज फिटे पण मुद्दल राही टांगतीच तलवार !
माल उधारीविण ना खपतो
वसूल पैसा सर्व न होतो
गिऱ्हाईक जे जोडत जावे तुटे अचानक पार !
दुकान पुढतीं कसें चालवू
गुड्‌वुइलने तें कुणास देऊ
व्याप वाढता कुठवर सोसू मिळे न भागीदार !
काढुन आतां पुरे दिवाळे
धंद्यातुन ह्या करतो काळे
नादारीचा उरला देवा ! शेवटचा आधार !

कलावंत तो

कलावंत तो मर्कट बनुनी घालुनि देतो धांगडधिंगा !
कलेमुळे धन दैवें मिळते
व्यसन नको पण मादक जडते
फाजिल धुंदी कसली चढतें
बेइमान बेशिस्त वागतो फकीर बनुनी नंगा
धिक्कारूनी रसिक तयांला दाखवुनी निज देतिल इंगा !

देवदासी झुंजते !

मंदिरामागें शिवाच्या प्रेमवेडी नांदते
धर्म भोळा भाविणी ही नित्य नेमें पाळते !
आरती होते शिवाची जेधवां सायंतनीं
देह शृंगारून तेव्हां अप्सरा संचारते !
गोड हास्यानें स्वतःच्या नेत्र-बाणांनी तशी
कैक भोळ्या भाविकांना भारुनीया टाकते !
कोकिळेचा कंठ लाभे गायनीं धुंदावते
थैथया नाचून केव्हां रंगढंगा दाविते !
मोगऱ्यांच्या मस्त माळा प्रेमिकांना अर्पुनी
भोग देई ती स्वतःचा हेरुनी श्रीमंत ते !
दैवयोगे जी बिदागी लाभते नी ओढते
त्यांवरी बेहोषुनीया जीवनाला पोसते !

लग्नबंधाने गळीं ती ना कुणाच्याही पडे
कोप देवाचा तदां हो ह्या भयें धास्तावते !
पाय देवाचे त्यजूनी जायचे नाही कुठे
ध्येयनिष्ठा ही उरीची नेहमी जोपासते !
धन्य सेवा चाकरीने देवदासी झुंजते
भूल ही पाडील त्याला जो तिचे घेई विडे !
नाटकी घेती लुटूनी ह्या मृगीची कस्तुरी
बाह्यतः आनंदिता ही अंतरीं आक्रंदते !

अघोर जीवन भाळीं आले !

दिवेलागणी झाल्यावरती वदन-सफेती करून
चंचले ! घरी कशी ना ठरून
विडा चघळुनी विहार करशी मस्त अकेली फिरून
मनाशी हेतु कशाचा धरून ?
कौमार्याची कळी विकसली
यौवन कांती तव मुसमुसली
उन्मादाचा फेफ अनावर नसानसीं उसळून
भ्रमसि कां वस्त्र-पदर ढाळून ?
उरोज उडवत, नितंब घुसळत
नेत्रांचे शर परजत फेकत
लचकत मुरडत चालत बघशी हांसत मागे वळून
कुणाचा दर्द दील हलवून ?
ओळख पाळख ती नसतांना
खुणावसी तूं भलभलत्याना
पसरुनि जाळे खुशालचेंडू नेशि घरीं पकडून
गळांला मासे जणु लावून !
खळगी पोटाची भरण्याला
तनु विक्रीविण मार्ग न उरला
'अघोर जीवन भाळीं आले' दीन गाय नाडून
जगाला सांग जीभ हसडून !

हाच खरा गंधर्व !

नगरनिवासी ‘ रुस्तुम ’ जेव्हां
गंधर्वांची गातो गाणी
गंधर्वांचा ध्वनी तेधवां
रसिकांच्या जणु घुमतो कानीं !
‘ उमजुन घेउन गंधर्वांना ’
‘ कुमार ’ त्यांची गाणी म्हणतो
गंधर्वांचे हे नच गाणे
रसिक तेधवा समजुन चुकतो !
भरत नाट्य मंदिरात रंगुन
‘ काका ’ म्हणती पदे जेधवां
‘ हाच खरा गंधर्व ’ भासतो
रसिक बोलती, देत वाहव्वा !

(काका– कै. बालगंधर्वांचे एक जिवलग मित्र.
अरेरे ! ते सुद्धा देवाघरीं गेले ना ?)

भाविक आणि तीन ठक

गिरीकंदरीं शिव देवालय, त्या एकांत ठिकाणीं
मनांस शांती लाभायास्तव भाविक जाई कोणी !
हाय ! तिथे त्यां नको नकोसें केले तीन ठकांनी
दीन भिकारी, मर्कट, लोचट पंड्ये ह्या प्राण्यांनी !

कामचुकार

हपिसांत एक कोणी प्राणी असे चुकार
'वल्ली खरोखरी ती' जो तो करी पुकार !

तारुण्य लोपुनीया वार्धक्य त्यांस येई
अंगात माजलेली मस्ती परी न जाई !

कामामधे कधीही त्याचे न लक्ष राही
दुसऱ्यावरी स्वतःचे लोटून काम देई !

टिवल्या करीत हिंडे निज काम हा त्यजून
मोकाट पोळ जैसा रस्त्यामधे सुटून !

चिक्कू स्वभाव ऐसा शोभेल मारवाडी
व्यसनें दुजी न त्याला नस्सी अमाप ओढी !

अश्लील बोलण्याची ह्या जन्मजात खोड
कांही म्हणा तयाच्या नाही जिभेस हाड !

कोठे कसे वदावे त्याला न ताळमेळ
वार्धक्य ये तरीही करि नित्य पोरखेळ !

हपिसातल्या मुलींची थट्टा करी सदा हा
गोंडा तसाच घोळी त्यांच्यासमोर केव्हां !

सोडून लाज सारी लीला करी अशा तो
शिक्षा तयां घडाया बांका प्रसंग येतो !

कामात चूक मोठी त्याची घडून येई
साहेब त्यास तेव्हां बदली हुकूम देई !

हाती हुकूम येतां घायाळ तो जहाला
घेऊन तोंड काळें हा ! हाय ! दूर गेला !!

नाल

हा नाल कैसा दिसण्यांत झोंक
कीं वांकडा आणिक त्यां न टोंक !
च्छिद्रे तयाची जर कोण लक्षी
वाटेल त्याला जणु रम्य नक्षी !

ते बैल, घोडे चतुष्पाद प्राणी
ह्या मान देतात मोठ्या ठिकाणीं !
वाटे जणूं कीं हा चांद त्यांचा
ताईत पायांतला एक साचा !

जोडे नरांचे जसे पादत्राण
हे नाल त्यांचे तसे पाद-त्राण !
ह्यांच्याविना ते रडतील धाय
उन्हामधूनी पळतांच हाय !

बाळंत गेली कुठें कोण बाई
उंबऱ्यावरी हा गृहीं त्या शिपाई !
स्मृती तियेची सकलां कराया
हा जन्म घेई खरा बाल-राया !

उंबऱ्यावरी हा कुठें देवळांच्या
दृष्टोत्पतीला पडे भाविकांच्या !
अचूक तेव्हां मनीं हेंच येई—
'हा लाभ ह्याला कसा प्राप्त होई ?'

° ° °

जोड्या-बुटांना, तसें वाहणांना
नाला ! तुला लाविती लोक नाना !
परोपकारार्थ सदा झटून
जाशी लया तूं झिजुनी झिजून !

मोठ्या कुळीं ना तुझा जन्म नाला
तरी धन्य वाटे तूं मन्मनाला !
तूं क्षुद्र वस्तू जरि कोपऱ्यांत
होतो तुझा फायदा हर्तऱ्हेंत !

भासे परी दोष तुझ्यांत नामी
तूं फार आहेस परावलंबी !
चुकेविना卐 तूं असुनी जगांस
मेल्याप्रमाणें दिसणार खास !

येतां परंतू खरी ती लढाई
लोखंड सारेच महाग होई !
मार्गी तुझा लाभ जरी घडेल
पैसाच पैसा तयांला मिळेल !!

(卐 ह्या चुकेचा अर्थ श्री. ह. स. गोखले यांची 'चूक' ही कविता असा केल्यास ती एक चूकच होणार आहे)

बडे बापका बेटा

वकील कोणी बडा पुढारी
मिळवुन जातो वैभव, कीर्ती
पुत्र तयाचा ठक, पेंढारी
शनी निपजला सूर्यापोटी !

चटक चांदणी ?

चालतांना तूज जेव्हां
चांदणी तूं भासुनीया
चाल तूझी देखतां, तूं
डोलुनी हे देहतारूं
गोल साडी झिर्झरी अन्
वास फेकी चंपकाचे
मारुनी तेव्हां अघाडी
दर्शनाचे सौख्य घ्यावें
होइ दृष्टादृष्ट जेव्हां
होउनी मी सर्द तेव्हां
चांदणी नाही परंतू
दर्शनानें तूं मला गे

पाठमोरी पाहिलें
चित्त हें वेडावलें !
राजहंसी वाटुनी
जाय कोठे ना कळे !
लांब मागें शेपटा
फूल तूं जें खोविलें !
झप्झपा मी चाललो
मन्मनानें वांछिले !
व्यर्थ वाटे धांवलो
नेत्र माझे झांकले !
भ्रष्ट तूं वारांगना
लाजवीले चांगलें !!

फराळाचा डबा

डबा फराळाचा माझा कसा आज गेला
हपीसांमधूनी देवा ! कुणी सांग नेला ?

उशिर फार झाला म्हणुनी जेवतां न कांही
डबा फराळाचा मी तो हपीसांत नेई
रोज ठेवितो त्या जागीं ठेवुनीच देई
कोण चोर येउनि त्याला दृष्टि-आड केला ?

त्यांत मकर-संक्रांतीचा सुदिन तो असून
गोड धोड पक्वान्नें ती प्रिया दे करून !
डबा नाहिसा पण होतां, उपाशी बसून
कडक त्या भुकेनें माझा विकल जीव झाला !

डबा छान पितळेचा तो जणूं आज सोने
बोहऱ्यांस देउनि 'लुगडे' घेतला सखीनें
'हरवला !' तिला हे सांगू कोणत्या मुखानें ?
रागवून माझ्यांवर ती धरिल ना अबोला ?

(माझा फराळाचा डबा 'हपीसातील खास मुलींच्या खोलीत' कोणी एका खाष्ट मुलीनें माझी त्या दिवशी मुद्दाम जिरवण्यासाठीं नेला असा उडता सुगावा लागल्यावर–)

मस्करी पुरे, सखयांनो ! डबा द्या आणून
गांठ ती असे माझ्याशीं मनीं द्या ठसून
एक दिवस ना तर मी तो 'कन्हय्या' बनून
डबे सर्व नेइन तुमचे करुनि थेट हल्ला !!

मत्स्यगंधा आणि प्रेमवेडे शाहीर

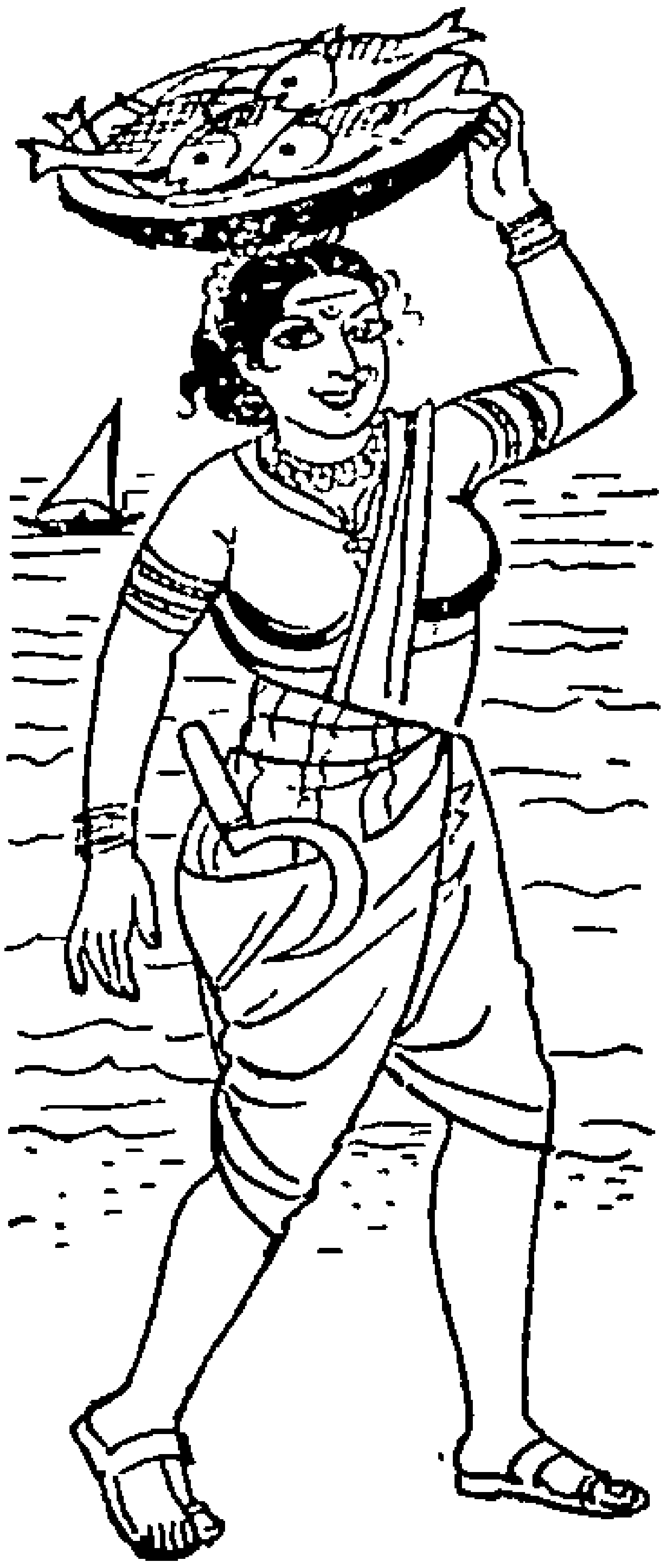

सागराच्या रम्य तीरीं मस्त ही संचारते
जो हिला पाही तयाचे चित्त कां चक्रावते ?

रेशमांच्या केशभागीं माळुनी पुष्पें, तुरे
कां कटीला कोयता ती धारधारी खोवते ?

पुष्ठ जंघा झांकण्याला वस्त्र नामी नेसुनी
दोरखंडाच्या पिळाचा घट्ट काचा मारते !

जीवनाचे जे मनोरे झेप घेती हालुनी
कंप त्यांचा थांबवाया चुस्त चोळी खेचते !

कुंकुमाची कोर भाळीं सैल नाकीं सुंकली
भ्रूकटी ताणून दोन्ही नेत्र–बाणां सोडते !

फेकुनी दर्यात जाळें मीन जैसे ओढते
प्रीतिच्या पाशांत तैसे प्रेमवीरां टांगते !

वाहतो श्वासात वारा खारटा नी झोंबरा
दृष्टिने अग्नी–निखारा नागिणी कीं झाडते !

भाग्यशाली शंतनूला मत्स्यगंधा ही मिळे
प्रेमवेड्या शाहिरांचे भाग्य नाही तेवढे !

माहेरीं गेलीस पण –

विवाह अपुला सखे ! नच अतां कुठें जाहला
अधीक महिना पुढें चुकुनि तों कसा पातला !
तुला न मम पाहणें मुख म्हणून त्या संधिला
मला त्यजुनि एकली परत जाशि माहेरला !

सखे ! तुजसि जाउनी दिवस चार ना जाहले
प्रचंड विरहाग्निने हृदय पोळुनी टाकले !
समग्र सदनामधें वसत मी पिशाच्यासम
कळे न मज चालला मम कसाचि नित्यक्रम !

जडत्व शरिरांप्रती न कळतां कसें येउनी
प्रशांत मज झोंप ती कधि न राहते लागुनी !
तुझ्या मृदुल हातचा मधुर लोपतां तो चहा
मला प्रथम रोज ती गमत आपदा दुस्सहा !

कितीक जरि भोजनें ' वसतिच्यागृहीं ' झोडली
न ती रुचिर भासुनी उलट ये शिसारी गळीं !
सखे सुगरिणी ! तुझ्या कडुन ऊन ताजी भजी
कधी ग मिळणार ती अहह ! लागली काळजी !

अलोट कचरा पहा चहुंकडे गृहीं सांठला
तुझी खरंच ' लक्ष्मी ' बघत वाट हा थांबला !
मलूल दिसती कशा विसकटून सान्या चिजा
त्वदीयविरहें जणूं गमत पोंचल्या त्यां इजा !

न काम कसलें मला सुचुनि वृत्ति हो चंचल
हृदीं विरहवन्हि हा धुमसुनी करी व्याकुल !

सुरम्य प्रतिमा तुझी बघत वेळ काढू किती
अतृप्त मम वासना पुरवशील वेडे कधीं !
कसा तरि कुठें वृथा भ्रमुनि लोटतां ये दिन
छळे पण निशा युगासमचि भासुनी वैरिण !
हृदीं प्रणयसिंधु हा उफळुनी न राही स्थिर
प्रफुल्ल मुखचंद्रमा तव दिसेल कां सत्वर ?

प्रेमाचा दीपस्तंभ

प्रेम तुझे नामी — बंधुचे, जिवलग मित्राचे
हृदय खरे भासे — पित्याचे, प्रियतम सजणाचे !
जिप्सी मी अबला — सुशिक्षित रूपवती युवती
कळी जीवनाची — अकेली फुलवित कीं होती !
ललित लेखनाची — जिवांला लागे मज प्यास
नाटच, नर्तनाच्या — कलेची पुरवी मी हौस !
नांव कुठे होतां — अचानक परिचय तव झाला
स्नेह जसा वाढे — तसा कीं जीव जिवां जडला !
माझीया सदनीं — सदोदित भेटाया येशी
नित्य नव्या भेटी — मला तूं प्रेमानें देशी !
डॉक्टरचा पेशा — तुझा तो नांवाजुन चाले
प्रीतीचे तारूं — आपुले सुखामधे डोले !
तुझ्या घरीं येण्या — मला तव पत्नीची चोरी
तिच्या मनीं धुमसे — कसा मम संशय खट भारी !

दोघांची हृदयें तिनें ना पारखली पुरतीं
खंत जशी तुजला तशी मज ज्वलंत जळजळती !
दैवें तुज नेतां सुखाचा सागर ओसरला
दीपस्तंभ कुठें अतां मम जीवन-नौकेला ?

आडमुठा तो

(एक धक्कांतिका)

आंतरजातिय विवाह माझा
ठरवुन मी तो, बहुत गाजला
वृद्ध पिता कंजूष खवळुनी
धंदा निज, मम स्वाधिन केला !

चुंबित जागा घेउनि दुसरी
तसाच धंदा पिता चालवी
आडमुठा तो सरळ जहाला
सुंठीवांचुन हटे खोकला !

चतुर्थीच्या चंद्रास–

किती वेळ चंद्रा ! घेशी आज उगविण्याला
डोकवून सत्वर दावी तोंड तें जगांला !

मनीं खास आशा धरुनी गोड त्या फळाची
कडक तें उपोषण करतें सखी ह्या जिवाची !
सोडण्यास उपवासाला थांबली कधींची
तिची कींव येइं न कैशी तुला रे दयाळा ?

एकटाच जेवुनि आधीं बसे मी घरांत
लक्ष तें न लागे माझें मुळीं वाचनांत
प्रिया अजुनि उपवासी ती पाहुनी मुकाट
अंतरांत ममतेचा ये उसळुनी जिव्हाळा !

तिच्यावीण येइ न जातां फिरायास दूर !
सिनेमास त्यांतहि झाला जावया उशीर !
करूं काय ? झोंप न येई जीव हो अधीर
बिछान्यांत तळमळ लागे भासुनी उन्हाळा !

येइ येइ सत्वर चंद्रा ! दाव रे प्रकाश
तुझ्या दर्शनाविण झाली प्रिया ती निराश !
तुझ्यामुळें, तिजवांचुनि मज्जीव हो हताश
भेट झणीं करुनी अमुची पुण्य घे स्वतःला !

तुझें प्रेम

जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी
तुझी लागली मज्जिवाला खुमारी !

तुवां मोहिनी घालतां मन्मनाला
तुझ्या प्रेमगानामधें जीव धाला
अहोरात लागे तुझें वेड भारी
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

किती कष्टलों मी न सीमा कशाची
तशी बाळगीली न पर्वा धनाची
तुझ्याकारणें जाहलों मी भिकारी
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

अहा प्रेम–पत्रें किती धाडुनीया
तुझी भेट मी वांछिली नित्य व्हाया
तुला गांठलें मी घरीं आणि दारीं
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

नव्या भेटवस्तू सदा आणवोनी
घराला तुझ्या मी दिल्या पाठवोनी
तयांची स्मृती घेउनी तूं विचारीं
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

बळें सोडुनीया स्वतःच्या घराला
समोरा तुझ्या पातलों राहण्याला
तुझी घेतली दर्शनें लाखवारी
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

तुझ्या धाकटचा बंधुशी सख्य केलें
कितीदां तया बोलचित्रांस नेले
तुला बोलवीले न तूं घे भरारी
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

तुझ्या गे तनूच्या प्रतीमा सुरेख
तुला चोरुनी काढिल्या मी अनेंक
किती पाहुनी त्या धरूं मी उभारी
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

गझल् प्रेमकाव्यें तुला आळवूनी
अतोनात केली विरहें जळूनी
तयां जाळण्याची करूं कां तयारी ?
जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी ?

कशी दुर्बळाची तुला कींव ना ती ?
करूं आत्महत्या अतां काय अन्तीं ?
नसें पाप मातें तुला तें कुमारी
करी कांहि हा जीव तूझ्या अहारीं !!

जडेना तुझें प्रेम कैसें कुमारी
तुझी लागली मज्जिवाला खुमारी !

मी आणि माझी प्रिया

दार घराचे सताड अगदीं उघडे टाकुन कसे
प्रिया ती नजरेला ना दिसे !

कामांवरुनी थकून आलो, कशीं न ये धांवत
कराया माझे सुस्वागत !
फिरवून पाठ ती प्रिया खडी सुंदरी
कोपऱ्यांत राही मूक बाहुलीपरी
कां रुसली मैना, लक्ष न राघूवरी

चोरासम मी हळूंच जाउन नेत्र तिचे झांकले
फूल अन् वेणीतिल हुंगले !

" इश्श मेलं ! सोडा, सोडा, तुम्हां जाणले पुरे
कुणी नां बघेल अपणां बरें ?"

हात काढुनी डोळ्यावरचे, कुड्या हिऱ्याच्या दिल्या
'अय्या' वदे, 'कधीं आणिल्या ?'

कळि खुलुन तियेची, नाचे आनंदुनी
सोडी न मिठी, मज चुंबुन, आलिंगुनी
'चल सोड, वाजवी दारीं घंटा कुणी'

कुड्या घालुनी वदे, 'घेतले लावुन कानां खडे
येउ द्या, कुणीहि आतां गडे !'

तूं भाई आणि मी ताई

तूं भाई रे अन् मी ताई
तें नुरे अतां नातें कांही !

कॉलेजांतिल रम्य जीवनीं
ओळख अपुली येतां घडुनी
चंद्रकलेसम स्नेह–वाहिनी
उसळून जणूं दुथडी वाही !

साहित्याची, वक्तृत्वाची
सुंदर दिलचस्पी दोघांची
न कळत जमवी जोडी खाशी
संयोग समसमां कीं होई !

आपण अपुले ध्येय आंखले
लिहून पत्रें गुज सांगितले
परस्परांचे प्रेमहि जुळले
पण धोका आँ वासुन खाई !

उच्च घराणी कुलीन अपुली
जातकुळी त्यां अडसर घाली
विवाह व्हाया बाधक ठरली
कां बंधन ये प्रीतीपायी ?

नियती त्यांतुन हो निष्ठूर
तुजपासुन मज केले दूर
जिवांस जडलेली हुरहूर
दोघांस छळी ठायीं ठायीं !

'बहिण तुझी मी, तूं मम भाऊ
उरले जीवन मुकाट साहूं'
जरी ठरविले असे दिखावू
कां निजांतरीं लाही लाही !

कलावत बघ सखा आपुला
प्रेमविवाहें सुखी जहाला
करुनि साजरा तसा सोहळा
देउं या झुगारुन रूढी ही !

नवी पिढी तुज मज वानील
पत्रें अपुली कुणि छापील
वाचुन युव युवती वदतील–
'प्रीतिचा मार्ग हा सुखदायी !'

किती उदंड झाले !

किति उदंड झाले नवे ललित लेखक
विद्रोहें होती अलग दलित-प्रेरक
पददलित निपजले त्यांतुन कुणि वंचक
त्यामुळें जहाले गर्भगळित वाचक !

घटस्फोटिता

असो तुझा धिःकार निर्दया ! असो तुझा धिःक्कार
घटस्फोट मज दिला, न करतां सारासार विचार !

कॉलेजातिल जीवन मोहक
तुझे नि माझे ठरून प्रेरक
प्रेमसागरा चढून भरती हो सहवास-विहार !

चित्रकार तूं मी कवियित्री
जुळे कलेनें अपुली मैत्री
भेटीगांठी संतत घडुनी ये ममतेस बहार !

तुझें नि माझे व्हावे मीलन
सुखात सगळे जावें जीवन
वचनें आपण देउन केला साहचर्य-निर्धार !

तुझी नि माझी जात वेगळी
माय पित्यांना सलुन आगळी
बहिष्कारुनी तयें वर्जिलें दोघां निज घरदार !

जुमानता नच त्यांचा मान
चढून धैर्याचे अवसान
प्रीतीनादें गाजे अपुला विवाह-सोपस्कार !

प्रिया मीच, तूं सुयोग्य प्रियतम
सुरळित जीवन हो हृदयंगम
संसारातुन स्वर्गिय शोभा झाली जणुं साकार !

व्यवसायीं तुज ठरीव प्राप्ती
नोकरीत मज तनखा जास्ती
बंगल्यात निज सेवेसाठी सेवक कर्तबगार !

कमीपणा तुज भासे व्यर्थ
मिळे अल्प तुज मजहुन अर्थ
स्वसामर्थ्ये सुखें चालवी सुवासिनी संसार !

घरांत अपुल्या झुलुन पाळणा
बाळ लाभला गोजिरवाणा
पुत्रवती मी, धन्य पिता तूं गोड सान परिवार !

काळ परंतू आला कडवा
तुझ्या वर्तनीं सरे गोडवा
संगत लाभुन गैर तुझा कां क्रूर बने अवतार ?

व्यसन लाभुनी मद्य, विडीचे
सहवासें अन् परनारीचे
नागवून मज करशी माझी गांजणूक अनिवार !

किति संभाळू तव मी मर्जी
भांडण करुनी हो इतराजी
मारझोड मज करुन, घरांतुन होशी पार पसार !

घटस्फोट मज देउन अंतीं
केलिस माझी कायम मुक्ती
बाळासाठी प्राण जगे हा, तोच जीवनाधार !

कटु काटेरी जिणें वाटते
काळिज माझे हाय फाटते
लाभुन पति, मी पतिता जगतीं, आयु सर्व लाचार !

मी न कुमारी आहे सधवा
सधवा असुनी गमते विधवा
आग पेटली उरीं, नको ते सौभाग्यालंकार !

बारी

चाळींत–

जिकडे तिकडे आज खरी लागुन गेली ही बारी !
महर्गता ती वाढून गेला जिव हा कावून
पुणें सारख्या शहरांत रोज नवे जन येतात
देहू आणिक खडकीला जो तो लागे कामाला
जागा नाहीं कोणाला मिळे कुठें राहायाला
एकच जागा घेउन ती अनेकजण करती वसती
हाल भयंकर सोशीत लोक नांदती चाळींत
सूर्योदय जों ना होतो धडपडुनी जो तो उठतो
बहिर्दिशेला जाण्याला आतुर जन सारा झाला
हाय ! दिसे त्यां तिथें परी लागुन गेलेली बारी !

० ० ०

सलूनमध्यें–

आज असे तो रविवार सुट्टी-दिन सकलां प्यार
केस वाढले डोक्याचे ठरतां कापुन घेण्याचे
सलूनमध्यें जाण्याला तयार कोणी जर झाला
गर्दी तेथें त्यां दिसते कांहीं न वदतां पण येतें
येइल हातीं 'पत्र' तिथें वाचत तें बसणें नुसतें
आढळला वा मित्र जरी गोष्टी करणें कांहितरी
नंबर जेव्हां लागेल 'कारागिर' अन् खुणवील
जाउन बसणें 'खुर्चिवरी' कारण तेथेंही बारी !

० ० ०

दुकानांत–

आणीबाणी कधि होई ये नशिबाला महागाई
मिळेल जैसें तें खाणें कसेंतरी जीवन जगणें
भाव वाढले भयंकर त्यांतुनि काळा बाजार
शिधापद्धती सरकारी अखेर ती झाली जारी
साखर आणिक रॉकेल जिन्नस जेथें मिळतील
घ्याया जन दाटी करती सोडुन अपुली कामें तीं
ऊन दुपारीं साहून तिष्ठत आणिक राहून
मिळेल तें घेती पदरीं जेव्हां ये अपुली बारी !

° ° °

'बस' स्टँडवर–

उठुनि सकाळीं जो बघतां आठ वाजती पहा तदां
वाजुनि जाती दहा कधीं कळून ये ना तें अगदीं
धांदल होई लोकांची कचेंरिला ती जाण्याची
जाउनि 'बस्' नाक्यांवरती राहि उभा जो तो आधीं
तिथें परंतू भटक्यांची रांग लागली केव्हांची
मुलें बायकाही त्यांत गोंधळ करुनी घुसतात
उशीर ऑफीसास करी कारण 'बस्' लाही बारी !

• ° °

बँकेत–

तारिख पहिलीला फार बँकेमध्यें व्यवहार
पगार नुकता झालेला जो तो हर्षित झालेला
व्याजास्तव जो तो मरतो पैशानें पैसा मिळतो

पैसे ठेवायासाठीं
पेन्शन घेणारे त्यांत
गरीब आणि श्रीमंत
पाळाया तेथिल शिस्त
शिक्षा देउन खरोखरी

लोकांची होते दाटी
काठी टेकित येतात
भेद नसे हा बँकेंत
तिष्ठत सगळे रहातात
शिस्त लाविते ही बारी !

o o o

सिनेमागृहांत–

' प्रभात ' मध्यें चला चला
वाया पोरें घेऊन
थाटमाट करुनी सगळा
थिएटरवरती येऊन
यत्न करा तिकिटांसाठीं
पैसे घेउनि ते जास्त
तिकिटें घ्या त्यांच्याकडुनी
फसेल ना तर संकेत

नवीन ' शो ' आजच आला
रिक्षा आणिक ठरवून
घेउनिया अपुला मेळा
जाऊं नका हो परतून
धडपड करुनी ती मोठी
तिकिटें कोणी विकतात
आंत घुसा कांहीं करुनी
तिष्ठत राहुनि बारींत !

o o o

रेल्वेस्टेशनवर–

परगांवीं जाण्यासाठीं
कामास्तव जो तो जाई
दुसऱ्या वर्गाचे जन ते
तिकीट काढायासाठीं
ओझें अन् सामानाचें
यात्रा त्यांतुनि ती असतां

स्टेशनवरतीं जन जमती
प्रवास त्रासाचा होई
हाल तयांचे भलभलते
प्रत्येकाची धांदल ती
नको तेधवां वाटतसे
गर्दीचा तोबा नुसता

तिकीट तें मिळणें हातीं
मुंग्यांची ती रीघ बरी
दिव्य भयंकर ह्या जगतीं
खोटी पण येथिल बारी !

° ° °

पंढरपुरांत–देवाचियें द्वारीं–

चहूंकडे बारी धरुनी
जिवास येतां कंटाळा
विठ्ठल-दर्शन घेण्याला
होती त्या दिवसांस परी
चहुंकडुनी त्या दिवसांला
बारी पाहुनही तेथें
अखेर त्यानें ओळखलें
देवाच्याही दारांत
थकुनी गेला एक कुणी
पंढरपुरला तो आला
आतुर त्यांतुन झालेला
कार्तिक एकादशी खरी
भक्तांचा मेळा आला
नवल खरोखर त्यां वाटे
जीवन बारीमय सगळें
बारी आहे नशिबांत !!

भलता बोभाटा

घरीं नटीला पोंचविण्याला
अपरात्रीं नट कोणी जातो
हात तिचा तो दाबुन धरतां
बोभाटा कां भलता होतो ?

माणुसकी मरते !

(एक बरळिका)

अध्यक्षिण बाई
        कडक कां लक्ष्मी गमतात
मिरवितात टेंभा
        स्वत:चा, नसत्या प्रांतात !

पक्ष बदलणाऱ्या
        स्त्रिया कां नयनीं जळतात
' वेश्या त्या बरव्या
        तयांहुन ' स्पष्ट गर्जतात !

ओढुनि आसूड
        मुखांतुन बरळतात वाणी–
' तमक्या बाईचे
        पाहिजे तोडलेच पाणी ' !

अशांतता वाटे
        अशी कां स्त्रीशीं स्त्री लढते
लढाईत त्यांच्या
        ' बिचारी माणुसकी मरते ! '

धूर्त बुवाजी ! जवान हिंद नवाब !

जवान हिंद नवाब
बुवाजी बनून धूर्त नवाब
अनेक पोरी सहवासुन तो दावी आब, रूबाब !

सुंदर तरणीताठी कोणी
होई पत्नी बुवांस भुलुनी
द्रव्य तिचे पण घ्याया लुटुनी
तिच्या पित्याचे धन तो उकळी आणुन दाब, दबाब !

छळी तिला तो अपरंपार
चिडुन बने ती क्रूर, हुषार
फारकतीला होइ तयार
न्याय-मंदिरीं निर्वाहास्तव देई जाव जबाब !

त्याची करण्यास्तव नाचक्की
चंट तयां ती भेटे नक्की
स्मृती तिची त्यां ठेवी पक्की
न्याय मिळे तिज, नवाब त्याचे झाले नाम खराब !

कसा गिळावा हा अपमान
पूर्ण गळे त्याचे अवसान
हत्या करण्या हो बेभान
अखेर प्याला जहर मिसळुनी ती बेफाम शराब !

लंकेची पार्वती

मी विवाहिता झणिं झाले, लंकेची पार्वती !
यांत्रिकी कला शिकलेला
परदेशी सेवा ज्याला
ये रजा काढुनी थोडी कुणी तरणा भारतीं !
त्याचिया तदा वडिलाने
घालुनी घाट युक्तीने
करण्यास विवाहित पुत्रा संधी घे आयती !
पोरी बहु मुलगा देखी
मज पसंत करुनी टाकी
थाटांत विवाहें झालें मी पत्नी तो पती !
मधुचंद्र आमुचा झाला
परदेशीं प्रियकर गेला
संपुनी रजा मज बोले 'नंतर ये एकटी !'
गेल्यावर त्याने मजला
परवाना तो धाडियला
जायचे म्हणूनी होई मम वृत्ती धुंद ती !
मी निघण्यापूर्वी कृत्य
ये अघोर घडुनी सत्य
दागिने पिता जे देई, मामंजी लाटती !
ते वदले मज टोचूनी
'मी दाम भला खर्चूनी
शिकविला पुत्र मी त्याचे मज पैसे लाभती !'

बेइमान ऐकुन बोल
मी चिडून होइ अबोल
मम माय तात कां तेव्हां दुःखाश्रू ढाळती ?
मी विवाहिता झणि झाले लंकेची पार्वती !

माझा जन्म

जिवाला लावुनी नादी वृथा कां झोकल्या बाता
अवस्था हीन ही झाली अता शोधू कुठे त्राता ?
तुझे ऐश्वर्य पाहूनी तुझी जाणून विद्वत्ता
मिळावा गोड तूं साथी जडे ही तीव्र उत्कंठा !
स्वतः तूं अर्पिता प्रीती भुले मी भाबडी भोळी
जिवाची सार्थता तेव्हां बने मी जेधवां कांता !
तुझ्या त्या नित्य भेटीने वदे मी ठेवुनी श्रद्धा
' विवाहें बद्ध होऊनी दिलेल्या जागु या शब्दां ! '
लुटूनी मात्र देहाची मजेनें कस्तुरी नेशी
कधी तो योग लग्नाचा वृथा हो मात्र बोभाटा !
जिवांची जूट ती होवो किती आक्रंदुनी सांगू
स्थिती तूं गैर आणूनी करूनी ठेविला गुंता !
तुझी कां पालटे बुद्धी अजूनी दाद ना देशी
अरेरे जन्म कां माझा कुमारी व्हावया माता ?

पेन्शनराची प्रेतयात्रा

कंदी पेढे आणिक जर्दा प्रसिद्ध सातान्याला
पेन्शनरांचा संघ अशा त्या गांवीं स्थापन झाला !
खाणें–फिरणें–मजा मारणें-पत्ते तैसे कुटणें
कथा–पुराणें श्रवणें आणिक व्याख्यानाला जाणें !
संघामध्यें राजकारणावरती टीका करणें
ह्यांविण त्यांच्याकडून दुसरा कार्यक्रम ना होणें !
एके दिवशीं सकाळप्रहरीं संघाच्या त्या स्थानीं
हृदयक्रिया ती बंद पडूनी गेला कोणी प्राणी !
मित्र आपुला कीर्तिवान तो मरून जातां ऐसा
पेन्शनरांनी जमून केला विचार नंतर पुढचा :
दहनविधीस्तव सर्वत्रांनी मिळून आतां जाणें
सामानाची सर्व तयारी सत्वर घेउनि येणें !
'पास' कमेटीमधून तेव्हां आणायाला कोणी
तडक निघाला चालत चालत मुंगीच्या पायांनी !
सामानास्तव तीन चार जण काठी टेकत गेले
लुकलुक माना हालवीत अन् दुपारनंतर आले !
जमे कुठें सामान सर्व तों झाली संध्याकाळ
'माहुलीस' पण जाणें आलें चार भयंकर मैल !
उपाय नाहीं दुसरा कांही जाण्यावांचुन तेथें
म्हाताऱ्यांना 'पोचूं केव्हां' म्हणून पडलें कोडें !
रात्र जहाली निघावयाला जेवुनि जो तो येतां
भयाण काळोखाची भीती सकलां वाटे आतां !

विचार ठरला पुन्हां उद्यांला भल्या पहाटें निघणें
संघस्थानीं ज्यानें त्यानें आतां झोपुनि जाणें !

खोकत खोकत दुसऱ्या दिवशीं जों न मंडळी उठली
पर्जन्याची झिंबड त्यांना दिसून तेव्हां आली !

पाऊस आतां जरा थांवतां निघावयाचें ठरलें
जेवायाचे डबे तोंवरी जे ते घेउनि आले !

दहा वाजले, ऊनहि पडले, पाऊस गेला सारा
हळू हळू मग अतां निघाली प्रेताची ती यात्रा !

चोविस घंटे पुरे ठेवतां झालें जड तें प्रेत
खांदेवाले वृद्ध तयानें झाले अगदीं चीत !

ठोके पडले बाराचें तों येइ 'पुईचा नाका'
'हॉल्ट' उन्हाचा केला त्यांनी प्रसंग बघुनी बांका !

सर्वत्रांनी झाडाखालीं जमुनी जेवण केले
विश्रांतीस्तव मग म्हातारे जरा 'आडवे' झाले !

कमती होतां ऊन पुन्हां ते उठले खांदेवाले
उरला सुरला प्रवास आतां पुनश्च करते झाले !

चालुन चालुन प्रत्येकाच्या पायीं आले गोळे
अन् प्रेताच्या भारानें तर खांदे सुजुनी गेले !

कसाबसा गांठला तयांनी टप्पा मग तो अर्धा
'विश्रांतीचा जिथें मारुती' बोले– 'थांबा आतां !'

मारुतिचे आभार मानिले सर्वत्रांनी मिळुनी
आश्रयदाता तोच खरा ह्यावेळीं गेला गमुनी !

अशा मारुतीसमान त्यांना देव कुठें दिसणार ?
विसरणार ना जन्मोजन्मीं त्याचे ते उपकार !

ह्यावेळीं पण अतां व्हावया लागे संध्याकाळ
त्राण न उरले कोणांलाही पुढें कराया चाल !

दोन चार म्हातारे त्यांतिल गळून अगदीं गेले
ताप कुणाला भरला आणिक कुणी दम्यानें खचले !

'माहुलीस' मग जाणारे त्यां छकडे दिसले तीन
'भाड्यानें' ते करण्यावांचुन उपाय नव्हता अन्य !

झिगझिग झाली पैशाची मग भाडें तेव्हां ठरलें
छकडेवाले हृदयाचे ते पठाण त्यांना गमले !

एका छकड्यामधें तयांनी प्रेत दिले ठेवून
उरल्या दोन्हीमधे सर्व ते बसले मग दाटून !

दिवेलागणी झाली तेव्हां नजिक माहुली आली
कृष्णाकांठीं वृद्ध मंडळी अखेर पोंचुनि गेली !

रात्रींला मुक्काम ठोकला विश्रांतिस्तव त्यांनी
आणि सकाळीं प्रेताला त्या मिळून गेला अग्नी !

कृष्णाकांठी मृत मित्राचें स्मारक• त्यांनी केलें
अश्रू ढाळित दों दिवसांनी माघारीं मग आले !!

(• सदरहू दगडाचे स्मारक शाहू महाराजांच्या कुत्र्याच्या स्मारकाजवळच बांधले गेले होते. माहुलीचे सर्व रानटी कुत्रे त्यामूळे चिडून जाऊन त्यांनी एका रात्रीत ते पार उद्ध्वस्त केले ! वर्तमानपत्रांत ही बातमी प्रसिद्ध होतांच सर्व पेन्शनर मंडळींना जो भयंकर आश्चर्याचा धक्का बसला तो अजून कायम आहे !) मात्र ही कविता झाल्यानंतर कांही वर्षांनी साताऱ्यांस शव वाहनाची सोय झाली आहे असे कळते. नशीब सातारकरांचे !

प्रेमाचा सैतान

प्रेमाचा सैतान
बने तो प्रेमाचा सैतान
श्रीमंतीवर सूड घ्यावया चढे तया अवसान !

सालस, भोळा स्वभाव साधा
रेखिव त्याचा शरीर बांधा
गांव ' अतामी ' मधे तयाचे हो विद्यार्जन छान !

दैन्यावस्था घरची सगळी
उच्च शिक्षणां धन ना जवळीं
नांव ' कानिची ' त्या तरुणाचे, करी जिवाचें रान !

गौर ' ओमिया ' सुंदर तरुणी
उच्च कुळीं ती जन्मुन कोणी
प्रेम तियेचें जडे तयांवर होउन जान पछान !

विवाह दोघांचा व्हायाला
आशा पण ती जाइ लयाला
मृगजळांत ना मधुचंद्राची येइ लुटाया शान !

दैवाची कां विपरित करणी
श्रीमंताचा कुमार कोणी
घालि मागणी ' ओमियास ' तो करूनिया वरताण !

' लाभुनि गेली जर श्रीमंती
करूं प्रियाचे शिक्षण पुढती '
योजुन ऐसे, तिने तुकविली सधन विवाहां मान !

चिड वृक्षाच्या ठरीव स्थानीं
प्रियांस देतां निश्चय कथुनी
उसळुनि आला; कठोर त्याचा क्षणामधे अपमान !
'संपत्तीच्या लोभाने त्या
विश्वासाची करशी हत्या
दगाबाज जा डोळ्यापुढुनी ! झालो मी बेभान !
निरोप तुजला कायम देतो
श्रीमंतीवर लाथ मारतो
तिजवर आतां सूड उगवुनी घालतोच थैमान ! '
अजब कल्पना पण सूडाची
हांव जडे त्या संपत्तीची
सावकार तो बनून मृत हो, करुनि कुळां हैराण !
चिड वृक्षाच्या छायेखाली
अमर तयाची कबर जहाली
हाय ! तिच्यावर शब्द झळकती 'प्रेमाचा सैतान !'
(एका जपानी कथेवरून)

भकास संसार

विद्वान कुणी तो लेखक सत्ताधारी
ऐश्वर्य कुबेराहुनी तयाचे भारी
सुप्रिया मिळे त्यां हुषार, कर्तबगार
गृहरत्नावांचुन भकास पण संसार !

माहेरीं न्या !

(शारदा कायदा येण्यापूर्वीचा काल. तो–वृद्ध पेन्शनर. ती–कुमारिका)
(कविश्रेष्ठ श्री. तांबे यांच्या ‘आईकडे न्या’ या कवितेची क्षमा मागून !)

कोवळी, लालि लोपली, गुलाबी गालीं
‘मज माहेरीं न्या’, वदे, आंसवें आली !
शिरिं धरा, विनंती करा, रडे ना थांबे
‘मज माहेरीं न्या, प्रिया तनूशीं झोंबे !
रोकडे, देउनी धडे, शिकविलें तिजला
‘मज माहेरीं न्या,’ तोंड न हटवादीला !
‘सुंदरी, छानशी सरी आणि घे वांकी’
‘मज माहेरीं न्या,’ बोल न अपुला टाकी !
‘खावया, कांहि घे बया, किती लाडावूं ?’
‘मज माहेरीं न्या,’ कुठें सासरीं बाऊं ?’
प्रीतिची, पती-पत्निची, थोरवी गातां !
‘मज माहेरीं न्या,’ अन्य न करते बाता !
पेटिची, फोनोग्राफची, लाविली गोडी
‘मज माहेरीं न्या’, बरळत सुटते वेडी !
माहेर, तुझें किती दूर, जावयासाठीं
‘मज माहेरीं न्या’. झडे सारखी घाटी !
खर्चण्या, मजा मारण्या, देउं किति पैसा !
‘मज माहेरीं न्या’, फोडिशि कां गे घसा ?
हरघडी, करुन फू:गडी, दाविला धाक
‘मज माहेरीं न्या’, फिरून वरतीं नाक !

भगवान् ! कल्पना कोण, करिल रे त्याची ?
सखि रुसुनी जातां, वृद्ध वयांतिल ज्याची !

माझी प्रेयसी

तट्तटा काळीज माझे आज कां हे फाटते
फट्फटा कां नाक माझे शिंकुनीही दाटते !
लट्लटा कां हात माझे आंखडूनी कांपती
झट्झटा कां पाय दोन्ही आज नाही चालती !
खट्खटा कानांमधूनी कां ध्वनी झंकारती
पट्पटा हे गाल दोन्ही खोल गेले भासती !
खट्नटां त्या तोंड द्याया शक्ति जाई लोपुनी
घट्घटा तो रक्त माझे घेतसे कीं शोषुनी !
गर्गरा डोके फिरूनी सुन्न माझे जाहले
झर्झरा कां अश्रु नेत्रीं हाय ! वाहू लागले !
कर्करा कां दांत तैसे वाजताती खाउनी
चर्चरा जी बोलणारी जीभ गेली मोडुनी !
दर्दरा कां घाम माझ्या सर्व अंगाला सुटे
सर्सरा तो काळ कैसा प्राण घ्यायाला उठे !
दुर्धरा माझी दशा ती आज झाली कां अशी
हादरा देऊन नेई मित्र (?) माझी प्रेयसी !
(हा मित्र (?) माझ्या पूर्वजन्मींचा वैरी तर नसेल ना ?)

हवाई सुंदरी

हवाई सुंदरी माझी असे ती गोड मैत्रीण
तिला मी भेटतां जाई जिवांला जो जडे शीण !
विमानीं एकदां झाली तिची माझी कुठे गांठ
बडी हो कोर चंद्राची, तशी मैत्री बने दाट !
मला ती मानते भाऊ तिला मी लेखतो ताई
अटेना प्रेम-भावाची नदी फोफावुनी वाही !
मला ती धाडते राखी, कधीं ये पौर्णिमा राखी
तिची मी भाउबीजेला न ठेवी देणगी बाकी !
किती ती नम्रता दावी करी सत्कार सद्भावें
तिच्या स्वादिष्ट बोलांनी हृदीं कां सिंधु हेलावे ?
विनोदी काव्य तें माझे तिने गाण्यास सांगावे
श्रवूनी, ती वदे– 'माझ्या मनाच्या रंजना यावे !'
कधीं मुंबापुरीं जातो तिला मी भेटतो नित्य
हवाई सुंदरी माझी सहेली गोड, हे सत्य !

(या कवितेतील 'मी' – 'तो मी नव्हेंच')

तेव्हांपासून

(एक आश्चर्यिका)

शिकत होते शाळेंत जेधवां मी
दिसत होते देखणी मस्त नामी
शिक्षकाने कुणि टपुनि चुंबियेले
काव्य तेव्हांपासून मला झाले !

प्राण्यांच्या म्हणी आणि माणूस

उटावरचा शहाणा उंटावर बसून
शेळ्या मेंढ्या हांकत जाई
रडत राऊत घोड्यावर बसून
कागदी घोडे नाचवीत राही !

चोरावर होतो कोणी मोर
लांडोरहि नाचे, नाचतां मोर
मेल्या म्हशीला मणभर दूध
दुभत्या गाईच्या लाथा गोड !

साखर खावी मुंगी होऊन
फोडूं नयेत लांकडे हत्ती बनून
वाघाची खोड कुणी काढूं नये
सर्पाला जागे तसे करूं नये !

हत्तीच्या पायानें दुखणे आले
मुंगीच्या पायानें निघून तें गेले
हाल पण कुत्रा खाईना बरे
कावळ्याच्या शापाने गाय ना मरे !

गोगलगाय आणि पोटात पाय
वासरांत लंगडी शहाणी गाय
समर्थांच्या घरीं जे आहे श्वान
त्यालाच सारे देतात मान !

ढवळ्या शेजारी पोवळा बांधला
वाण नाही पण गूण लागला

घरचे झाले थोडें, व्याह्याने घोडे धाडले
अन् गंगेत बिचारे न्हाहून गेले !

तोंडावरची माशी उडत त्याच्या नाही
नाकांवर तशी तो बसूं देत नाही
तोंडाला त्यानें कुत्रेच घातले
पोटांत कावळे पण ओरडू लागले !

डोंगर पोखरून उंदीर जर निघणार
मांजराच्या गळयात घांट कोण बांधणार ?
आयत्या बिळांवर जर नागोबा बसणार
अंडी पिल्ली त्याची बाहेर कोण काढणार ?

साप साप म्हणून कोणी भुई थोपटू नका
गाय मारली कुणी म्हणून वासरूं मारू नका
प्रसंग पडे बांका तर गाढवाला म्हणा काका
म्हणींचा ह्या कर्ता माणूस मेला बोका !

श्रीमंतांचा व्याही

श्रीमंत कुणी ती सरदाराची लेक
कॉलेजमधे जी शिकावयाला जाई
अन् तिथे शिकाया सालस मुलगा एक
जो श्रीमंतांच्या गरीब कारकुनाचा !

तो हुषार आणिक दिसावयाला छान
श्रीमंत मुलीचे जडे तयांवर प्रेम
सरतांच तयांचे शिक्षण, झाले लग्न
अन् कारकून हो व्याही श्रीमंतांचा !

त्रिशूळ

गोड जैसा तीळगूळ
तैसा घ्यावा हा ‘ त्रिशूळ ’
शमवील पोटशूळ
उठे ज्याचा ! !

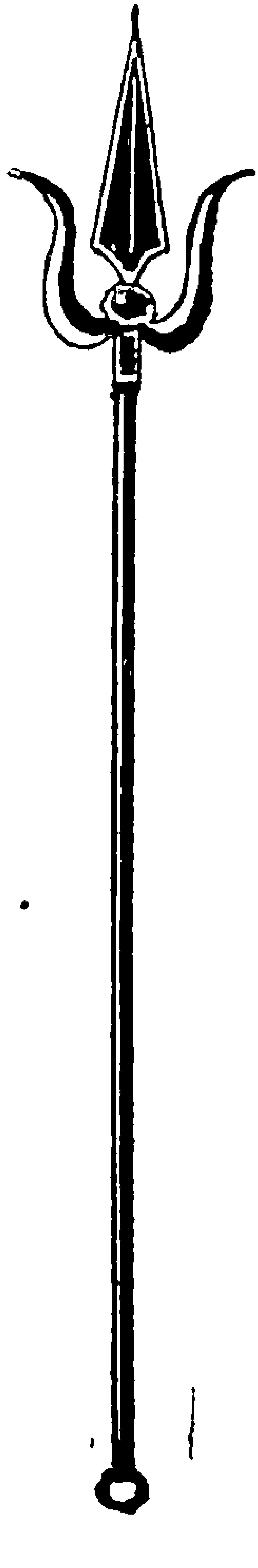

पांचामुखीं तो परमेश्वर

नव कवितांचा संग्रह त्याचा
एम्. ए. साठी नेमुनि जाइल
उडत अशी ती वार्ता श्रवतां
स्वर्ग उरे त्यां दोनच बोटे !

हाय ! परंतू एम्. ए. साठी
पांचच विद्यार्थी पढण्याला
पांचामुखीं तो बनेल ईश्वर
शब्द सृष्टिचा कवडा फत्तर !

चित्र–निर्माता

काढिला त्यानें सिनेमा साहसानें भारुनी
'नांव तें होणार मोठे' स्वप्न सारे कोरुनी !

कैक लाखांचा चुराडा जाहला, पर्वा कुठें
'चित्र व्हावे दिव्य ऐसी जिद्द कां संचारुनी ?

भव्य त्या चित्रांत व्हाया सर्व कामे नेटकी
ख्यात पात्रे गाजलेली, खेचली कीं हेरुनी !

गोष्ट नामी, गोड गाणी, धुंद नृत्ये विक्रमी
सज्ज झाला तो सिनेमा सर्व कांही चित्रुनी !

दाखवाया तो सिनेमा प्रश्न ये आँ वासुनी
मुंबईची सर्व कोणी मंदिरें घे, घेरुनी !

कोंडमारा ऐनवेळीं जाचुनीया जाणवे
जेथ तेथें हाय ! स्पर्धा कां खडे दे चारुनी ?

अन्य गांवीं तो सिनेमा, दाखवीतां कोसळे
चित्र-निर्माता कपाळां हात घेई मारुनी !

हत्ती आणि मुंगी

दंडकारण्यांत पूर्वी एक हत्ती माजला
निर्दयी उच्छाद त्यानें ठायिं ठायीं मांडला !
वन्य रानांतील होते दीन सारे जे पशू
त्रास त्यां देण्यांस त्याचा ना सपाटा थांबला !
घाव घालूनी जिव्हारीं घे कुणाचाही बळी
आपुल्या अन् शक्तिचा त्यां गर्व भासूं लागला !
ना दया माया कुणाची येइ त्याला ती कधीं
पाशवी वाढून लीला क्रूरतेनें वागला !
जाच त्याचा संहराया प्रश्न सर्वांना पडे
ना उतारा त्यांस कांही हाय ! कोणा घावला !
संकटाच्या घोर कालीं दीन सारे जाहले
हांक त्यांची ऐकण्याला देव नाहीं झोंपला !
जन्म तो मुंगीस एका देउनीया तत्क्षणीं
दिव्य सामर्थ्यें तियेच्या तेज दावी दुर्बळां !
जेधवां बेहोष हत्ती लोळलेला सांपडे
कानिं त्याच्या जाइ मुंगी दंश घ्याया त्या खलां !
चावुनी चावून त्याला ठार केले शेवटीं
मुंगिचे कर्तृत्व मोठे जीव छोटा हो भला !

नवा प्रघात

नको दर्पण हातच्या कंकणाला
निवेदन तें मग कवीचें कशाला ?
व्यर्थ कोणाचा हवा उपोद्घात
नवा कोणी कवि पाडतो प्रघात !
सचोटीनें कवि देइ ती कसोटी
करा टीका, तारीफ खरी, खोटी !

(प्रत्येक नवकवि कांहीतरी 'नवा प्रघात' पाडण्याची धडपड करीत असतो. करो बिचारा ! पण त्याचे बीज कितपत रुजेल हें प्रत्यक्ष काळच ठरविणार नाहीं कां ?)

अखेरचा मी–

निसर्ग-गीते गाउनि गेले सृष्टिसतीचे बालकवि
विलीन होतां संस्थाने ती उघडे पडले राजकवि !
काव्यकलेवर जीवन जगती कसेबसे ते लोककवि
नवकाव्यें दुर्बोध खरडती सांप्रतचे चवचाल कवि !
बोली भाषा घुसडुन मिरवी स्वतःस कुणि ग्रामीण कवि
ज्वलंत विद्रोहाने जळुनी ठणठण करती दलित कवि !
महाकवि न कोणी निपजे
अधःपतन हे काय असे ?
नवकाव्याच्या आगित ओतुनि तेल, योजितो युक्ति नवी
अखेरचा मी बनून जातो पुरा नाटकी गुंड कवि !

निवेदन

गतवर्षी म्हणजें डिसेंबर १९८२ मध्ये माझा ‘ नर्मदा किनारा ’ हा सचित्र, धार्मिक आणि ऐतिहासिक छंदोबद्ध प्रदीर्घ कवितांचा बारावा काव्यसंग्रह प्रसिद्ध करण्यात आला. त्या काव्यसंग्रहाचे काव्य–रसिकांनी उत्स्फूर्त स्वागत करून त्यांवर अनेक वर्तमान पत्रांत व मासिकांत उत्तमोत्तम अभिप्राय येऊन गेलें हे कळविण्यास मला आनंद वाटतो.

गंभीर कविताप्रमाणे विनोदी, विडंबनात्मक व उपहासात्मक कविताही लिहिण्याचा मला छंद आहे. सन १९५८ मध्ये माझा ‘ धुवाधार ’ हा विनोदी, विडंबनात्मक व उपहासात्मक कवितांचा स्वतंत्र काव्यसंग्रह कॉन्टिनेन्टल प्रकाशनतर्फे प्रसिद्ध करण्यात आला. त्यानंतर नोव्हेंबर १९७७ साली पुण्याच्या मराठी साहित्य संमेलनप्रसंगी माझा ‘ त्रिशूळ ’ हा नावीन्यपूर्ण चटकदार विनोदी कवितांचा संग्रह प्रसिद्ध होऊन त्याची प्रथमावृत्ति एक वर्षातच संपून गेली.

‘ धुवाधार ’ या गाजलेल्या काव्यसंग्रहाव्यतिरिक्त तशाच प्रकारच्या अनेक विनोदी कविता माझ्या इतर काव्यसंग्रहात समाविष्ठ झालेल्या आहेत व त्यानंतरही आणखी बऱ्याच नवीन विनोदी कविता वेळोवेळी लिहून त्या अनेक मासिकांतून व साप्ताहिकांतून प्रसिद्ध झाल्या आहेत. ‘ धुवाधार ’ या काव्यसंग्रहाप्रमाणे तसाच एक विनोदी, विडंबनात्मक, उपहासात्मक व आश्चर्य-कारक कवितांचा दुसरा एक मोठा कवितासंग्रह प्रसिद्ध करावा असे वाटल्या-वरून यावर्षी म्हणजे १९८३ साली मी वयाच्या ७५ व्या वर्षात पदार्पण करीत असल्याने (जन्म ता. ७-७-१९०९, आषाढ व॥ चतुर्थी शके १८३१) हा सुयोग साधून ‘ घूमधडाका ’ हा माझा तेरावा काव्यसंग्रह आज प्रसिद्ध करीत आहे. या संग्रहातील सर्व कवितांची निवड करून देण्यांत माझे सम-कालीन कविमित्र प्रा. ग. ह. पाटील यांनी वेळात वेळ काढून व विशेष परिश्रम घेऊन सहाय्य केले व सूचना दिल्या व माझे साहित्यिक मित्र

अॅडव्होकेट श्री. वि. त्र्यं. शेटे यांनी नेहमीप्रमाणें मला उत्तेजन दिले त्याबद्दल मी त्यांचा अत्यंत ऋणी आहे.

असंबद्धता, अनपेक्षितपणा, कृत्रिमता, ढोंगीपणा इ. कारणामुळें जो हास्योत्पादक चमत्कार उत्पन्न होतो ता 'विनोद' अशी विनोदाची थोडक्यांत व्याख्या करण्यात आलेली आहे. विनोदाचे स्वभावनिष्ठ, प्रसंगनिष्ठ व शब्दनिष्ठ असे तीन प्रकार आहेत. संस्कृत नाटकांत विदूषकाच्या भाषणांतील साध्या घरगुती उपमा, दृष्टांतांनी चमत्कृती उत्पन्न होते व त्यामुळे त्याचा 'विनोद' विशेषत्वाने खुलून जातो. या विनोदाचे सर्व कार्य तो एकटाच करीत असल्याचे सर्वसाधारणपणे दिसून येते. जो उत्तमप्रकारे गंभीर कविता लिहू शकतो व ज्याचा स्थायी भाव जात्याच विनोदी, खोडकर व हास्य निर्माण करणारा असेल त्याच्याकडूनच चांगल्या तऱ्हेने विनोदी, विडंबनात्मक व उपहासात्मक कविता लिहिल्या जातील असा निष्कर्ष काढण्यास हरकत नाही. विनोदी काव्य हे लोकरंजनाचे कार्य उत्तमप्रकारे करून दाखवते. चित्रकलेत व्यंगचित्रकाराला जें विशेष महत्व प्राप्त झाले आहे तेही या दृष्टीने जरूर ध्यानांत ठेवण्यासारखे आहे.

मनुष्याच्या स्वभावांतील विक्षिप्तपणाचे, तऱ्हेवाईकपणाचे व ढोंगी वर्तनाचे अत्यंत सूक्ष्म अवलोकन करून त्यातील विरोध आणि विसंगति दाखविणे यांतच विनोदी लेखकाचे खरे कौशल्य आहे. अतिशयोक्ति हा हास्याचा एक अलंकार आहे व विडंबनाचा उपहास हा आत्मा आहे. तेव्हा या टीकास्त्राइतके दुसरे हुकुमी हत्यार नाही.

उच्च दर्जाच्या विडंबनांत व्यक्तिद्वेष, कुत्सितपणा किंवा असभ्य टवाळी यांना थारा नसतो. थोडक्या शब्दांत ज्यास्त अर्थ आणण्याचे कसब फारच थोड्या कवींना व लेखकांना साधते आणि त्यांत मार्मिकता, सूक्ष्म विनोद व उपरोध यांच्या निरनिराळ्या छटा पहावयांस मिळतात. व्यक्तिविषयक कविता नावीन्यपूर्ण असल्या तरी त्यांतील विनोद अगर टीका ही बोचणारी नसावी. ज्या उत्कृष्ट कवींच्या कवितांची विडंबने केली जातात, त्या कवीनाही आपल्या कवितांची विडंबने वाचून कौतुक व गंमत वाटली पाहिजे. त्यांना राग येता उपयोगी नाही. मात्र विषय हेरून विडंबनाचे हत्यार

वापरतांना बरीच सावधगिरी बाळगावी लागते म्हणजे अशा विनोदी आणि विडंबनात्मक कवितातून प्रतिभेची चमक निसंःशय दिसून येते.

या सर्व गोष्टी ध्यानांत घेऊन 'धूमधडाका' या काव्यसंग्रहांत निवडलेल्या सर्व कविता खेळाडू वृत्तीनेच लिहिलेल्या असून रसिक वाचक त्याच दृष्टीने त्यांच्याकडे आपुलकीने पाहतील अशी आशा आहे. त्यांत कोणाचेही अगर कुठल्याही प्रसंगाचे सहेतुक विडंबन नाही व कोणाच्याही भावना दुखविण्याचा तिळमात्र हेतू नाही.

माझ्या मागील काव्यसंग्रहाप्रमाणे हा माझा नवीन तेरावा काव्यसंग्रह रसिक वाचकांना आवडो ही श्रीशारदेच्या चरणी नम्र प्रार्थना.

गुरुवार दि. २८ जुलै १९८३
(आषाढ वद्य ४ शके १९०५)

विनायक शामराव काळे
(कवि बाबुलनाथ)

सुप्रसिद्ध कवि **श्री. बाबुलनाथ** यांचा

महाकवि कुलगुरु कालिदास यांच्या

'कुमार संभव'

या संस्कृत महाकाव्याचा मराठी काव्यात्मक रसास्वाद

सुबोध कुमारसंभव

अनेक सचित्र छंदोबद्ध कविता (सर्ग १ ते ८ व ९ ते १७)

लिहून तयार ० पांढरा शुभ्र कागद ० उत्कृष्ट छपाई

योग्य किंमत

कवीच्या अमृतमहोत्सवप्रसंगी प्रसिद्ध होईल.

[कवि बाबुलनाथ]
यांची काव्यकला

काव्यसंग्रह :

- ० आकाशगंगा
- ० जलधारा
- ० मुंग्यांचे वारुळ
- ० प्रभंजन
- धुवाँधार (किं. ४ रु.)
- ० त्रिशूळ
- + गीतवर्षा (किं. ५ रु.)
- त्रिवेणी (किं. ५ रु.)
- + जहाँआरा आणि अजब कविता (किं. ६ रु.)
- नर्मदा किनारा (किं. ६ रु.)
- धूमधडाका (किं. १२ रु.)

काव्ये :

रसराज जगन्नाथ
(किं. ३ रु.)

० स्वामी रामतीर्थ

अस्तोदय (संपादित)
द्वितीयावृत्ति संपली (किं. ५ रु.)
(कवि कै. चंद्रचूड)

० अशी खूण केलेल्या पुस्तकांची प्रथमावृत्ति संपलेली आहे.

+ अशी खूण केलेल्या पुस्तकांची प्रथमावृत्ति संपत आली आहे

आगामी :

सुबोध कुमारसंभव
(सर्ग १ ते ८ व ९ ते १७)

अमृतधारा (निवडक गंभीर कवितांचा अप्रतिम संग्रह)

अस्तोदय
(विलापिका खंडकाव्य)
कवि कै. चंद्रचूड. नवीन तिसरी आकर्षक आवृत्ति.

समग्र बाबुलनाथ
(खंड १, २ व ३)

ग्रंथालय ठाणे
२४७८
२३९५
धूमधडाका
२०।१।८३
ग्रंथ शाखा